

Міністерство освіти й науки України
Київський національний університет імени Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра германської філології та перекладу

**МОВНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РІШЕНЬ ПРО
РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ (УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ НАПРЯМОК)**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури
освітньої програми
*«Галузевий переклад із німецької та
англійської мови; міжкультурний
менеджмент»*,
спеціальність – 035.043 «Германські мови та
літератури (переклад включно), перша –
німецька»
Ірини Олегівни ТАТАРЧУК
Науковий керівник:
д-р філос., асист. Михайло САЙКО

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри германської філології та перекладу
протокол № 9 від «06» травня 2025 року
завідувач кафедри Сас
к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ
2025

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ	12
1.1.Юридичний переклад як різновид галузевого перекладу	12
1.1.1. Юридичний переклад: на перетині мов і правових систем.....	13
1.1.2. Вимоги до юридичного перекладу	15
1.1.3. Юридична лексика в контексті перекладу.....	21
1.1.4. Еквівалентність, адекватність та прийнятність.....	24
1.2.Сімейне право як галузь права	30
1.2.1. Тексти сімейного права як об'єкт лінгвістичних досліджень	31
1.2.2. Перекладознавчий капітал у галузі сімейного права.....	34
1.3. Методологічні підходи до вивчення юридичного перекладу	37
Висновки до РОЗДІЛУ 1	42
РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДУ РІШЕНЬ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ	44
2.1. Сімейний кодекс України та 4-та книга ЦК ФРН як (не)паралельні юридичні тексти	44
2.2. Рішення про розірвання шлюбу в Україні та ФРН.....	58
2.2.1. Будова.....	63
2.2.2. Лексичні особливості.....	68
2.2.3. Граматичні особливості.....	72
Висновки до РОЗДІЛУ 2	76
РОЗДІЛ 3. СЛПІЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕМПІРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	79
3.1. Проектування	79

3.1.1. Доперекладознавчий розслід перекладового замовлення.....	81
3.1.2. Моделювання евристичних гіпотез.....	85
3.2. Збирання.....	87
3.3. Оцінювання.....	90
3.3.1. Порівняльний розслід множинних перекладів та критичний опис перекладацьких рішень.....	91
3.4. Завершення: систематизація нового наукового знання та прескриптивне узагальнення.....	108
Висновки до РОЗДІЛУ 3	109
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	111
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	115
ДОДАТОК А. ВИХІДНИЙ ТЕКСТ ТА ЙОГО МНОЖИННІ ПЕРЕКЛАДИ	127
ДОДАТОК Б. ЕМПІРИЧНА БАЗА РІШЕНЬ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ УКРАЇНИ ТА ФРН	128
ДОДАТОК В. УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ ТА ЮРИДИЧНИХ КЛІШЕ РІШЕНЬ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ	129
ДОДАТОК Г. НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ СІМЕЙНОГО ПРАВА	132
ZUSAMMENFASSUNG	133

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена мовно-правовим особливостям перекладу рішень про розірвання шлюбу в українсько-німецькому напрямку. Актуальність обраної теми зумовлена зростанням попиту на переклад юридичних документів, зокрема в контексті повномасштабної війни, що спричинила міграцію українців до ФРН. Належний переклад таких рішень є необхідною умовою їх офіційного визнання на території ФРН із метою повторного одруження, поділу майна, оформлення опіки над дітьми тощо.

Об'єктом розсліду є якість юридичного перекладу рішень про розірвання шлюбу, предметом – мовно-правові механізми забезпечення якості такого перекладу на лексичному, термінологічному, граматичному та функціональному рівнях. Метою розвідки є систематизація лінгвістичних та правових особливостей перекладу згаданих документів з української мови німецькою, що водночас є науковою новизною. Дослідження передбачає аналіз сучасного стану розвитку галузі юридичного перекладу, зіставлення нормативно-правових актів України та ФРН, виявлення термінологічних розбіжностей, оцінку якості юридичного перекладу за результатами сліпого експерименту, опис типових помилок і розробку практичних рекомендацій.

Методологічну основу становлять порівняльно-зіставна метода, корпусна та лексикографічна аналіза, експеримент, порівняльно-перекладацька метода, метода кількісних підрахунків та узагальнення. Матеріалами дослідження стало автентичне українські рішення суду та його переклади, виконані студентами-перекладачами й фахівцем перекладової агенції, паралельні тексти, лексикографічні джерела.

Робота містить анотацію, вступ, три розділи, висновки до кожного з них та загальні висновки, список використаних джерел, 4 додатки та резюме німецькою мовою. У першому розділі проаналізовано теоретичні засади юридичного перекладу та його галузеву специфіку. У другому – зіставлено нормативно-правові акти України та ФРН, що регулюють процес розірвання шлюбу, та виявлено термінологічні та правові розбіжності, а також проаналізовано

лексикографічні джерела та виявлено численні випадки термінологічної непослідовності. У третьому – проведено сліпий перекладацький експеримент, у межах якого змодельовано шість евристичних гіпотез, проведено критичну аналізу множинних перекладів, виокремлено і проаналізовано типові помилки.

Результати дослідження засвідчили, що якість юридичного перекладу не залежить від професійного статусу виконавця, а основними причинами зниження його якості є нерозуміння контексту правової системи цільової мови, калькування термінів вихідної мови та порушення жанрово-стилістичної норми. Підтверджено, що лексикографічні джерела не гарантують юридичної еквівалентності, натомість доцільною є опора на паралельні тексти. Запропоновано низку рекомендацій щодо покращення якості юридичного перекладу та сформовано українсько-німецький глосарій правничих термінів і кліше.

Ключові слова: *юридичний переклад, паралельні юридичні тексти, термінологічна непослідовність, рішення про розірвання шлюбу, експериментальне перекладознавство, сліпий перекладацький експеримент, оцінювання якості перекладу.*

This qualification thesis explores the linguistic and legal specificities involved in translating divorce decrees from Ukrainian into German. The relevance of the topic stems from the growing demand for legal document translation, particularly in light of the full-scale war that has prompted the migration of Ukrainians to Germany. Accurate translation of such decrees is essential for their official recognition in Germany, enabling actions such as remarriage, property division, and establishing custody arrangements.

The object of this study is the quality of legal translation of divorce decrees, while its subject is the linguistic and legal mechanisms that ensure translation quality on lexical, terminological, grammatical, and functional levels. The primary aim of the research is to systematize the linguistic and legal features of translating these

documents from Ukrainian into German – an objective that also constitutes the study’s scholarly novelty.

The research encompasses an analysis of the current state of legal translation as a field, a comparative review of the relevant Ukrainian and German legal frameworks, the identification of terminological discrepancies, an evaluation of translation quality through a blind translation experiment, the classification of common translation errors, and the development of practical recommendations.

The methodological foundation of the study includes comparative analysis, corpus and lexicographic methods, experimentation, contrastive translation analysis, quantitative assessment, and generalization. The empirical materials comprise an authentic Ukrainian court decision and its translations produced by translation students and a professional agency, as well as parallel texts and lexicographic sources.

The thesis consists of an annotation, introduction, three chapters, chapter-specific conclusions, a general conclusion, a list of references, 4 appendices, and a summary in German. The first chapter outlines the theoretical foundations and domain-specific characteristics of legal translation. The second chapter compares the Ukrainian and German legislative frameworks governing divorce, highlighting terminological and legal divergences, analyses lexicographical sources and reveals numerous cases of terminological inconsistency. The third chapter presents a blind translation experiment, within which six heuristic hypotheses were formulated, multiple translations critically assessed, and typical errors identified and analyzed.

The findings demonstrate that translation quality does not necessarily correlate with the translator’s professional status. The main factors contributing to poor-quality translations include a lack of understanding of the target legal system’s context, calquing of source-language terms, and deviation from genre and stylistic conventions. The study confirms that lexicographic resources do not guarantee legal equivalence; instead, reliance on parallel texts proves to be more effective. The thesis offers a set of recommendations to improve the quality of legal translation and includes an ukrainian-english glossary of legal terms and clichés.

Key words: *legal translation, parallel legal texts, terminological inconsistency, divorce decree, experimental translation studies, blind translation experiment, translation quality assessment.*

ВСТУП

Юридичний переклад – надзвичайно перспективна дослідницька ніша, адже його можна розглядати як міждисциплінарне явище на стику перекладознавства та правознавства, що зумовлює підвищену його складність і водночас відкриває широкі можливості для наукових розвідок. Попри свою актуальність, галузь юридичного перекладу досі є відносно малодослідженою галуззю в українському науковому дискурсі.

Магістерська робота присвячена мовно-правовим особливостям перекладу рішень про розірвання шлюбу (українсько-німецький напрямок). У сучасному глобалізованому світі, а надто з огляду на повномасштабну війну, що її розв'язала РФ та яка змусила багатьох українців шукати притулку за кордоном, зростає попит на переклад юридичних документів, зокрема й рішень про розірвання шлюбу, оскільки їхнє офіційне визнання в установах ФРН є необхідним для повторного одруження, поділу майна, оформлення опіки над дітьми, що свідчить про **актуальність** порушеної проблематики.

За **об'єкт** править якість юридичного перекладу рішень про розірвання шлюбу в межах українсько-німецького напрямку, а за **предмет** – мовно-правові механізми забезпечення якості юридичного перекладу рішень про розірвання шлюбу на різних рівнях (лексичному, посеред того й термінологічному, граматичному й функціональному).

Основним **матеріалом** розвідки є автентичне українське рішення про розірвання шлюбу та його переклади, що їх виконали 9 студентів та перекладова агенція (див. Додаток А), а також власноруч створена емпірична база рішень про розірвання шлюбу, ухвалених судами України та ФРН (див. Додаток Б) і німецько-українські лексикографічні джерела й паралельні тексти.

Мета розсліду полягає в систематизації лінгвістичних та юридичних особливостей перекладу рішень про розірвання шлюбу з української мови німецькою, що становить водночас **наукову новизну** роботи.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

1. Дослідити сучасний стан розвитку юридичного перекладу як галузі перекладацької діяльності, окресливши основні виклики та професійні стандарти, що регламентують цю галузь.

2. Здійснити зіставну аналізу нормативно-правових актів, що регулюють процес розірвання шлюбу в Україні та ФРН, із метою виявлення правових розбіжностей, які мають вплив на переклад.

3. Визначити та систематизувати термінологічні розбіжності між Україною та ФРН у галузі сімейного права на основі зіставної аналізу паралельних текстів і лексикографічних джерел.

4. Ідентифікувати та систематизувати термінологічні похибки та невідповідності лексикографічних джерел на німецько-українській та українсько-німецькій площині.

5. Провести сліпий перекладацький експеримент, щоб оцінити якість перекладових послуг у галузі юридичного перекладу на українському ринку.

6. Виявити основні проблеми та труднощі, що виникають при перекладі рішень про розірвання шлюбу з української мови німецькою, зокрема на рівні лексики й термінології, граматики та структури тексту та сприяють зниженню якості юридичного перекладу.

7. Описати типові перекладацькі хиби на основі критичної аналізу перекладацьких рішень та на підставі цього сформулювати низку практичних орієнтирів для перекладачів, що сприятимуть забезпеченню якості перекладу юридичних текстів.

8. Сформулювати українсько-німецький глосарій, що міститиме юридичні кліше та термінологію з теми розірвання шлюбу.

Основним **матеріалом** розвідки є автентичне українське рішення про розірвання шлюбу та його множинні переклади, що їх виконали 9 студентів та фахівець перекладової агенції, а також власноруч створена емпірична база рішень про розірвання шлюбу, ухвалених судами України та ФРН, і лексикографічні джерела на німецько-українській площині.

У процесі роботи було змодельовано 6 **евристичних гіпотез** (див. с. 90–92).

Методи дослідження: *порівняльно-зіставна аналіза* законодавства України та ФРН для виявлення юридичних, концептуальних та термінологічних відмінностей процесу розірвання шлюбу в Україні та ФРН; *корпусна аналіза* (під час роботи з емпіричною базою судових рішень з України та ФРН для виявлення термінів та юридичних кліше, властивих процесу розірвання шлюбу); *лексикографічна аналіза* (для дослідження лексикографічних джерел на німецько-українській та українсько-німецькій площині); *експеримент* (за авторською моделлю М. А. Сайка та К. О. Сайко – *сліпий перекладацький експеримент* [43]); *порівняльно-перекладацька аналіза* множинних перекладів автентичного українського рішення про розірвання шлюбу, виконаних фахівцем перекладової агенції та дев'ятьма студентами-перекладачами; *метода кількісних підрахунків* із метою підрахунку та систематизації хибних перекладацьких рішень; *синергетика перекладу* для типологізації виокремлених перекладацьких помилок; *метода узагальнення* для формулювання чинників погіршення якості перекладу та загальних рекомендацій щодо покращення якості юридичного перекладу.

Практичне значення розсліду полягає в можливості застосування його результатів у професійній діяльності перекладачів, зокрема в процесі перекладу рішень про розірвання шлюбу з української мови німецькою та в професійній підготовці перекладачів, а також для забезпечення термінологічної послідовності на українсько-німецькій та німецько-українській площині.

Апробація. Результати дослідження були представлені під час ІХ Всеукраїнських наукових читань за участю молодих учених «*Філологія ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*». Публікацію тез за результатами наукової конференції очікуємо згодом.

Структура роботи. Робота містить анотацію, вступ, три розділи, висновки до кожного з розділів, загальні висновки, список використаних джерел, резюме

німецькою мовою та 4 додатки. Загальний обсяг роботи складає 136 сторінок, із яких 107 сторінок основного тексту. Список джерел налічує 114 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Юридичний переклад як різновид галузевого перекладу

У сучасному світі галузь юридичного перекладу стрімко розвивається через збільшення кількості міжнародних контактів, глобалізацію, поширення електронної комерції та цифрових технологій, зростання міграційних потоків, активізацію діяльності міжнародних судів і розвиток міжнародного права, отож вона потребує ґрунтовних досліджень. Особливо актуальним це питання є в Україні, що стоїть нині на шляху євроатлантичної інтеграції, а тому потребує якісного перекладу правових документів, налагодження правового діалогу з міжнародними партнерами, уніфікації юридичної термінології тощо.

Юридичний переклад – це вузькоспеціалізований різновид галузевого перекладу, що має на меті відтворення правових приписів та правової інформації з однієї мови іншою. П. Зандрині вважає його *«особливим видом культурного трансферу»* (термін К. Райс та Г. Фермеєра), оскільки зміст правової системи, а отже, і культурної спільноти *«переносять»* для використання в іншій правовій системі [100, с. 15].

Юридичний переклад, на нашу думку, належить до найскладніших видів перекладацької діяльності, адже вимагає не лише відмінних знань вихідної та цільової мови, а і ґрунтовного розуміння правничих засад. Він є не лише засобом передачі правової інформації, а і сприяє ефективній взаємодії різних правових системам. Як стверджує О. А. Шаблій, юридичні перекладачі не лише відтворюють тексти цільовою мовою, але і *«створюють нові еквіваленти»*, *«додають професійні коментарі, які впливають на розвиток правової думки»* та *«сприяють упорядкуванню юридичної термінології»* [57, с. 8].

З огляду на високий рівень складності юридичного перекладу, деякі науковці роблять гучні заяви на кшталт *«переклад юридичних текстів залишається мітом, грандіозною метою, яку ніколи не буде реально досягнуто»* (тут і далі переклад наш – І. Т.) [цит. за 67, с. 11], проте ми категорично не погоджуємося із цією тезою.

Не поділяє такої думки і Ян Енгберг, що на противагу наводить думки німецького науковця В. Мінке, який вважає, що думка про те, що повні переклади з однієї мови іншою нібито неможливі, є хибною, адже в її основі лежить переконання, що під час перекладу обов'язково потрібно передати значення слів однієї мови іншою. Однак це необхідно лише в рідкісних випадках, коли слово і його значення стають предметом обговорення. В іншому ж разі, коли текст стосується не мовної, а позамовної реальності (власне, як і в разі юридичних текстів), його *перекладність* залежить лише від того, чи можна достатньо точно представити цю реальність іншою мовою. Тож, як зазначає Енгберг, важливо розрізняти *відтворення значень слів* (нім. *Bedeutungen von Wörtern*), прикладом чого може послугувати термінологічна робота в праві, та *відтворення змісту* (нім. *Zeigen des behandelten Gegenstandes*), що й передбачає юридичний переклад [64, с. 12].

Отже, юридичний переклад належить до складних і вузькоспеціалізованих видів перекладацької діяльності. Юридичні перекладачі потребують глибокого розуміння правових систем та володіння специфічною юридичною термінологією. Якість цільового тексту значною мірою залежить від здатності перекладача забезпечувати еквівалентність одиниць перекладу, адекватність і прийнятність перекладу з урахуванням усіх культурно-правових особливостей. А тому до перекладачів ставлять підвищені вимоги щодо професійної підготовки та компетентностей.

1.1.1. Юридичний переклад: на перетині мов і правових систем

Оскільки перекладач юридичних текстів є посередником між різними правовими культурами, для виконання перекладу високої якості йому важливо розуміти зв'язок між правовою системою, національною мовою та юридичною мовою.

Національну мову науковці вважають «засобом усного й письмового спілкування нації» [цит. за 18, с. 20]. Окрім того, вона є «сукупністю усних і

писемних структурно-функціональних форм мови – уніфікованої (літературної), народнорозмовної, діалектної та соціолектної» [61].

Юридична мова – це функційний різновид фахової мови, який вирізняється специфічними лінгвостилістичними та структурно-жанровими особливостями, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними вимогами, характерними для цієї галузі. До таких вимог належать зокрема: офіційний та директивний характер; зрозумілість, точність та однозначність формулювань; змістова вичерпність; послідовність, аргументованість та чіткість структури викладу; узагальненість; високий рівень унормування тощо [2, с. 1]. Зазначмо, що у вітчизняному дискурсі бракує єдності щодо означення цього поняття, і можна натрапити на терміни «*правнича мова*», «*мова права*», «*правова мова*». На нашу думку, необхідно розмежовувати ці терміни. Як зауважують деякі науковці, «*«правовий» – це той, що стосується права, а «правничий» – той, що стосується діяльності правника» [38, с. 17–18]. Чужоземні науковці також розрізняють ці поняття, до прикладу, як зазначає Д. Цао, юридична мова (англ. *legal language*) охоплює не лише мову права (англ. *language of law*), а й усі комунікації в правовому середовищі [66, с. 10]. Німецькі науковці розрізняють водночас *Rechtssprache* та *Gesetzsprache* відповідно /поклик/. Надалі в роботі ми послуговуватимемося терміном *юридична мова*.*

Юридична мова має *нормативний, перформативний та технічний* характер [66, с. 13]. Вона є інструментом регулювання правовідносин, фіксації юридичних норм, складання офіційних документів тощо. Швейцарський науковець В. Вайссфлог вважає, що мова права є *національною спеціальною мовою* та, аби наголосити на цьому, пропонує термін «*Sprachgebundenheit des Rechts*» [110] – «*безпосередня залежність права від національної мови*». Таку думку поділяє і українська науковиця О. А. Шаблій, яка вважає, що кожна національна мова має свої генетичні та структурні особливості, які впливають на формування термінології, синтакси та стилістики юридичних текстів – з урахуванням цих особливостей і виникає мова права [57, с. 9].

Так, як зазначає О. А. Шаблій, у контексті юридичного перекладу юридичну мову варто розглядати не лише як систему правничих термінів національної мови, проте і як «функціональну підсистему національної мови з морфологічно-словотвірними, синтаксичними та стилістичними засобами, характерними для неї» [там само].

Окрім того, юридична мова є *фаховою мовою*, проте ця фахова мова не є універсальною, а нерозривно пов'язаною з національною *правовою системою*, яка її формує [74, с. 192]. *Правова система* – це сукупність чинних узгоджених правових норм та принципів, якій характерний поділ на відносно самостійні складники – інститути, галузі та підгалузі права, що регулюють суспільні відносини в межах певної держави або суспільства [52, с. 244].

Концепція, яку запропонував В. Вайсфлог, акцентує на такому зв'язку за допомогою поняття «*системної залежності правової мови*» (нім. «*Systemgebundenheit der Rechtssprache*») [110]. Саме ця особливість пояснює, чому немає універсальної «*німецької правової мови*». Натомість є різні її варіанти, які відповідають правовим системам конкретних держав: ФРН, Республіки Австрія чи Швейцарської Конфедерації. Кожен із них відображає особливості власної національної правової системи [57, с. 10].

Підвищений рівень складності притаманний перекладові правової термінології, що належить до різних правових сімей – *романо-германської* (англ. *civil law*) або *англо-американської* (англ. *common law*) [57, с. 10].

Отже, важливим аспектом виконання юридичного перекладу є ґрунтовне розуміння юридичної мови – фахової мови, що є інструментом регулювання правової сфери, а також залежності правової системи від національної мови та відмінностей між різними правовими сім'ями, зокрема романо-германською та англо-американською.

1.1.2. Вимоги до юридичного перекладу

Як відомо, юридичний переклад вимагає не лише досконалого володіння вихідною та цільовою мовами, а і глибоких знань правових систем, термінології

та культурно-правових контекстів. З огляду на той факт, що юридичний переклад неналежної якості може спричинити серйозну шкоду, до цього виду перекладацької діяльності необхідно ставити суворі кваліфікаційні та етичні вимоги. Встановлення чітких стандартів якості послуг у галузі юридичного перекладу та контролю за їхнім дотриманням допоможе захистити інтереси замовників та надавачів перекладових послуг.

Фундаментальну роль на ринку перекладових послуг відіграють міжнародні стандарти, що окреслюють чіткі вимоги до процесу перекладу, його результатів і професійної кваліфікації надавачів перекладових послуг. Дотримання таких стандартів різниться від країни до країни.

Юридичний переклад у Німеччині функціонує, наприклад, відповідно до міжнародного стандарту *ISO 20771:2020 «Legal translation – Requirements»* (укр. «Юридичний переклад – вимоги») [83] – це найактуальніший стрижневий документ, що визначає вимоги не лише до компетентностей та кваліфікацій перекладачів, а і звіряльників (англ. *revisers*) та вивіряльників (англ. *reviewers*), а також до процесу перекладу та різноманітних аспектів надання перекладових послуг. З огляду на змістову універсальність та практичну спрямованість його положень, що подані нижче, за доцільне вважаємо розглядати їх як основу для формування загальних вимог до юридичного перекладу.

Позаяк якість цільового тексту та його юридична цінність значною мірою залежить від виконавця перекладового замовлення, вкрай важливим є чітко окреслити вимоги до нього. Відповідно до стандарту, необхідними є: *перекладацька компетентність* – здатність перекладати спеціалізовані юридичні тексти з урахуванням термінології, стилю, мовного регістру та вимог проєкту; *лінгвістична та текстова компетентність* – вільне розуміння вихідної мови, високий рівень володіння цільовою мовою, знання жанрово-стилістичних особливостей юридичних текстів, а також юридичних кліше й термінології; *компетентність у спеціалізованій юридичній галузі* – розуміння юридичного змісту вихідного тексту, здатність точно відтворити його цільовою мовою з дотриманням усіх жанрово-стилістичних особливостей, а за потреби –

знання процедури легалізації перекладу; *компетентність у галузі пошуку та опрацювання інформації* – здатність та вміння використовувати дослідницько-пошукові інструменти, аби знаходити додаткові юридичні джерела, документи, термінологію, критично оцінювати їхню достовірність і релевантність, а також розробляти термінологічні бази, оцінювати відповідність джерел конкретному контекстові та, за потреби, надавати інформацію щодо *легалізації* чи *авторизації* перекладів; *компетентність у галузі правової культури* – розуміння правових цінностей, процедур, систем і культур вихідної та цільової мови та здатність враховувати відмінності між ними; *технічна компетентність* – навички застосування технічних ресурсів, інструментів, шаблонів, систем електронного підпису, засобів для забезпечення безпеки даних, баз даних документів і термінології, а також ІТ-систем, пов'язаних із процесом перекладу [83, с. 8–9].

До того ж, стандарт окреслює вимоги до кваліфікації юридичних перекладачів, які повинні відповідати щонайменше одному з наведених критеріїв: 1) диплом про вищу освіту в галузі перекладу, мовознавства або суміжній галузі, до навчального плану якої входив перекладовий компонент у належному обсязі; диплом магістра (або інший документ про післядипломну освіту) у галузі права або іншій юридичній спеціалізації; щонайменше три роки документально підтвердженого досвіду роботи на повну зайнятість із перекладу у юридичній сфері; 2) диплом про вищу освіту в галузі права або іншій юридичній спеціалізації; щонайменше три роки документально підтвердженого досвіду роботи на повну зайнятість із перекладу юридичних документів; 3) диплом про вищу освіту в галузі перекладу або в іншій галузі; щонайменше п'ять років документально підтвердженого досвіду роботи на повну зайнятість із перекладу у юридичній сфері; 4) диплом про вищу освіту в будь-якій галузі; професійну кваліфікацію сертифікованого юридичного перекладача, видану офіційно визнаною професійною організацією; щонайменше три роки документально підтвердженого досвіду роботи на повну зайнятість із перекладу в юридичній галузі; 5) офіційно визнану кваліфікацію уповноваженого юридичного перекладача, отриману відповідно до національних вимог і

нормативно-правових актів. Для підтвердження кваліфікації перекладач має надати *задокументовані докази* [83, с. 9].

Окрім того, юридичний перекладач не лише виконує переклад текстів, але й відповідає за комплексний підхід до організації перекладового процесу, його координацію та забезпечення відповідності кінцевого результату вимогам клієнта. До основних його завдань належать зокрема: *визначення спеціалізованих термінів* у галузі права та суміжних галузях; *проведення тематичних досліджень* для забезпечення точності перекладу; *комунікація та узгодження умов праці із замовниками*; *управління ресурсами* – організація термінології та інших матеріалів проєкту; виконання попередніх, основних і завершальних завдань перекладу; *остаточна перевірка та верифікація деталей* перед здачею проєкту; *проектний менеджмент*; *розв'язання технічних завдань* у межах проєкту; *залучення звіряльників* за необхідності; *організація обміну інформацією* між учасниками проєкту; залучення *вивірятьників та вичитувачів* для остаточного доопрацювання тексту перед публікацією [83, с. 10–11].

Важливу увагу приділено й *етичному аспектові*, адже юридичні перекладачі часто працюють із конфіденційною інформацією, а тому вони зобов'язані дотримуватися професійної таємниці та забезпечувати захист документів і даних від доступу сторонніх осіб, випадкового пошкодження або втрати, використовувати захищені методи зберігання, архівування та передачі інформації. Окрім того, стандарт передбачає заборону користуватися публічними або незахищеними системами (як-от безоплатними системами машинного перекладу чи хмарними сервісами) або ділитися даними з неавторизованими особами чи організаціями без письмової згоди клієнта або відповідного судового рішення. До того ж, перекладачам рекомендовано мати поліс страхування на випадок цивільноправової відповідальності, що покриватиме можливі помилки чи вади в роботі, а також повідомляти клієнтам про наявність або відсутність такого страхування в письмовій формі до початку надання послуг [83, с. 14].

До уваги беруть і міжнародний стандарт *ISO 17100:2015 «Translation Services – Requirements for translation services»* (укр. «Перекладові послуги – вимоги до перекладових послуг»), який окреслює загальні вимоги до процесу перекладу, кваліфікацій перекладачів, а також інших аспектів, важливих для досягнення якісного перекладу.

Центральним елементом системи контролю якості юридичного перекладу у ФРН є *Державний іспит для письмових та усних перекладачів* (нім. *Die staatliche Prüfung für Übersetzerinnen und Übersetzer sowie für Dolmetscherinnen und Dolmetscher*), який проводять на рівні кожної федеральної землі під керівництвом *Земельної іспитової служби* (нім. *Landesprüfungsamt*). Складають його перекладачі з фаховою освітою і досвідом роботи (щонайменше три роки та 500 перекладених сторінок на рік). Після успішного складання державного іспиту перекладач може подати запит на дістання дозволу на легалізацію перекладів (нім. *Ermächtigung zur Beglaubigung*), що уможлиблює офіційне засвідчення перекладів. Для роботи в судовій системі перекладачі проходять процедуру загальної присяги (нім. *Allgemeine Beeidigung*). Ця процедура є завершальним етапом офіційного визнання професійної кваліфікації [57, с. 51–52].

В Україні ж галузь юридичного перекладу менш врегульована. Як зазначає О. В. Шаблій, контроль за дотриманням стандартів здійснюють за допомогою двох механізмів: 1) *процесуальне приведення перекладача до присяги* безпосередньо перед кожним судовим засіданням; окрім того, передбачена кримінальна відповідальність за свідомо неправильний переклад (ст. 384 КК України); 2) деякі перекладові агенції проходять сертифікацію за стандартами *ISO 17100:2015* [82], проте проблема полягає в тому, що вони регулюють лише загальні вимоги до якості перекладацьких послуг. Особливу увагу приділяють перекладам, які потребують *легалізації* – процесу, необхідного для офіційного використання документів за кордоном [57, с. 50–51].

Окрім того, вкрай важливим у юридичному перекладі є правильне відтворення онімів, оскільки вони безпосередньо пов'язані з ідентифікацією

осіб, організацій, географічних об'єктів та інших суб'єктів права. Варто зазначити, що серед перекладачів та перекладознавців досі бракує єдності в підході до розв'язання цієї проблеми.

До прикладу, у німецькомовних країнах для відтворення українських власних назв латиницею послуговуються кількома стандартами, зокрема міжнародним стандартом *ISO 9:1995 «Information and documentation – Transliteration of Cyrillic characters into Latin characters – Slavic and non-Slavic languages»* (укр. «Інформація та документація – транслітерація кириличних знаків латиницею – слов'янські та неслов'янські мови») [84] або ж німецьким стандартом *DIN 1460:1982 «Umschrift kyrillischer Alphabete»* (укр. «Транскрипція кириличних алфавітів») [69], а також правилами словника *Duden* [32, с. 175]. А от вітчизняні перекладачі під час перекладу з української мови іноземною часто спираються на постанову КМ України від 27.01.2010 №55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» [37].

Як зазначає Р. Штольце, аби уникнути непорозумінь, бажано дістати підтвердження правильного написання імени чи прізвища в тексті замовлення, перевіривши його за допомогою закордонного паспорта. Якщо це не можливо, про потрібну форму або ж бажану систему транслітерації має потурбуватися замовник [105, с. 90–91].

Отже, для забезпечення належної якості юридичного перекладу є різні механізми, які різняться від країни до країни. У Німеччині стрижневим є перекладовий стандарт *ISO 20771:2020*, який визначає вимоги до кваліфікацій та компетентностей перекладачів, а також процесу перекладу. Важливим є і *Державний іспит для письмових та усних перекладачів*. В Україні регулювання галузі юридичного перекладу такого рівня немає, перекладачі складають присягу безпосередньо перед кожним судовим засіданням, і, до того ж за свідомо неправильний переклад передбачена кримінальна відповідальність. Лише деякі перекладові агенції проходять сертифікацію за загальними стандартами *ISO 17100:2015*.

1.1.3. Юридична лексика в контексті перекладу

Надважливим складником юридичної мови, що забезпечує її повноцінне функціонування, є юридична лексика. Її можна визначити як *«сукупність термінів, латинізмів, абревіатур та загальноживаних слів, які утворюють юридичний дискурс»* [цит. за 41, с. 310]. На нашу думку, основу юридичної лексики складає саме юридична термінологія. Дійсно, як зазначає В. І. Карабан, коли в лінгвістичному дискурсі науковці згадують юридичну лексику, то йдеться насамперед про юридичну термінологію [19, с. 557].

Вважаємо, що дуже вдале визначення подає М. І. Любченко: *«юридичний термін – це слово або словосполучення, яке виступає узагальненим найменуванням певного правового поняття або поняття, яке не є правовим, але в результаті функціонування у сфері юриспруденції набуває специфічних значеннєвих відтінків, вводиться в обіг представниками юридичної науки або законодавцем, характеризується емоційною нейтральністю та відносною стійкістю»* [цит. за 31, с. 45].

Юридична термінологія відіграє надважливу роль у юридичному перекладі, адже дуже часто саме від точності використання термінів залежить якість перекладу правових норм у контексті іншої правової системи. Пропонуємо розглянути деякі приклади, що унаочнюють, як вибір відповідників може вплинути на якість цільового тексту.

Як ми вже зазначали, одне з джерел складності юридичного перекладу – численні відмінності між правовими сім'ями та правовими системами. Цікаве й релевантне в цьому контексті питання порушує С. П. Головатий у коментарі до тексту документа Венеційської комісії *«Доповідь про правовладдя»* (англ. *«Report on the Rule of Law»*) [7], зокрема питання відтворення англійського терміна *the rule of law* українською мовою як *верховенство права*.

The rule of law – ідіоматична конструкція англійської мови, яка не піддається формальному визначенню та загалом означає нерозкладне поняття верховенства права, засноване на принципах захисту людини від свавілля держави, забезпечення справедливості, прав людини та незалежності судової

влади. Вона виходить за межі формального дотримання закону, разом з етичними та моральними принципами. До того ж англійський термін *law* – багатозначний (охоплює право, закон, судову практику) та не має прямого відповідника в українській мові. *The rule of law* походить із системи загального права. У континентальній правовій традиції *the rule of law* часто порівнюють із німецьким *Rechtsstaat* або французьким *Etat de Droit*, однак ці концепції більше зосереджені на формальній законності. Український еквівалент *верховенство права* є недосконалим, оскільки може сприйматися як розкладна конструкція (*верховенство + право*), що викликає уявлення про домінування права над державою. Такий переклад спирається на радянську юридичну доктрину, де *право* ототожнювалося із *законом*, що призводить до спотворення первісного сенсу. Автор пропонує послуговуватися терміном *правовладдя*, який, на його думку, краще передає суть терміносполуки *the rule of law*. *Правовладдя* передбачає принципи, інститути та процедури, що захищають людину від свавілля держави та гарантують людську гідність [7, с. 41–82].

Проте складнощі в юридичному перекладі можуть виникати, навіть якщо системи права двох держав належать до однієї правової сім'ї. До прикладу, польські науковці проаналізували ситуацію, коли одна й та ж юридична процедура – розірвання шлюбу – реалізована в різних процесуальних формах у Польщі та ФРН. Це впливає на термінологію, яку використовують перекладачі для позначення сторін у таких справах.

У польській правовій системі розгляд позову про розірвання шлюбу відбувається в межах позовного процесу (нім. *streitiges Verfahren*), і сторони, відповідно, є *позивачем* (пол. *powód*) та *відповідачем* (пол. *pozwany*). Якщо процес є непозовним, сторони називають *заявником* (пол. *wnioskodawca*) і *учасником провадження* (пол. *uczestnik postępowania*). У правовій системі ФРН розлучення відбувається в межах непозовного процесу (нім. *nichtstreitiges Verfahren*), отож правники використовують терміни *заявник* (нім. *Antragsteller*) і *відповідач за заявою* (нім. *Antragsgegner*). У межах позовного процесу сторони зветься *позивач* (нім. *Kläger*) та *відповідач* (нім. *Beklagter*) [94, с. 74]. Отож, такі

ситуації можуть свідчити про наявність міжсистемних термінологічних відповідників, і, залежно від процесуальної форми, відповідником до польського *powód* може бути і *Kläger*, і *Antragsteller*.

Важливим є і той факт, що право за своєю суттю є динамічною системою, що постійно розвивається та адаптується до нових суспільних, економічних чи політичних умов. Цей розвиток впливає безпосередньо на юридичну термінологію, яка постійно змінюється під впливом багатьох чинників, зокрема законодавчих реформ, розвитку судової практики тощо. У сучасному світі часто змін зазнає і галузь сімейного права та відповідна термінологія.

Так, деякі науковці європейського дискурсу описують зміни, що відбуваються нині в ЕС та спрямовані на адаптацію до соціальних змін, пов'язаних із «секуляризацією, емансипацією та толерантністю» [103, с. 115]. До прикладу, законодавство ФРН із 2001 року дозволяє одностатевим парам укладати цивільні партнерства (нім. *Lebenspartnerschaft*), а з 2017 року – шлюби [103, с. 118-119]. Отже, перекладач, що працює з текстами сімейного права, має ставитися з особливою уважністю до термінології, оскільки такі поняття як *шлюб* або *цивільне партнерство* можуть мати дещо різні юридичні значення в різних країнах.

Змін можуть зазнавати й терміни на позначення вже давно усталених юридичних процесів. До прикладу, з 2009 року через зміни в процесуальних кодексах ФРН документ про розірвання шлюбу має назву не *Scheidungsurteil*, а *Scheidungsbeschluss* [105, с. 96]. У таких випадках проблема для перекладача полягає в тому, що фахові словники або онлайн-ресурси можуть містити застарілу термінологію. Проаналізувавши лексикографічні джерела, можемо зазначити, що багато словників подають термін *Scheidungsurteil*, що вводить перекладача в термінологічну оману.

Розглянемо, до прикладу, словникову статтю з «Німецько-українського словника юридичних термінів» С. В. Ківалова (2016 р.): «**Scheidungsurteil** *n* судове рішення по шлюбно-розлучній справі» [23, с. 386]. Терміна *Scheidungsbeschluss* у словнику немає. Окрім того, поданий український термін

суперечить мовно-стилістичним нормам, адже правильно ці два іменники узгоджувати сполучником *у*, зокрема *рішення в справі*. Якщо порівняємо терміни українського юридичного дискурсу, то побачимо, що правознавці зазвичай вживають відмінні сполуки: «*рішення про розірвання шлюбу*», «*рішення про усиновлення дитини*» тощо. Такі ситуації свідчать про обмеженість статичних ресурсів. Так, навіть український перекладознавець І. В. Сойко, що разом із Б. Шлоером уклав фундаментальну працю «*Німецько-українсько-російський коментований словник з адміністративного права*» [58], стверджує, що чимало українських відповідників до німецьких термінів у словнику потребують доповнення коментарями чи уточнення новими значеннями [49, с. 152].

Важливою частиною юридичної лексики є і юридичні кліше, які спрощують передачу інформації та забезпечують послідовність юридичних формульовань. Юридичні кліше часто мають відмінну синтаксичну будову в різних мовах. Перекладач повинен адаптувати текст до цільової мови, не спотворивши водночас юридичного змісту. Якщо в цільовій мові є аналогічні звороти, перекладач повинен використовувати такі відповідники. Це сприяє кращому розумінню документа, навіть якщо його форма суттєво відрізняється від оригіналу [100, с. 56].

Отже, стрижнем юридичної лексики є термінологія. У процесі роботи перекладачі мусять ставитись до юридичної термінології з особливою обережністю, адже часто йдеться про терміни з різних правових сімей та систем, і навіть фахові словники не завжди надають правдиву інформацію щодо точного правового змісту тих чи інших понять.

1.1.4. Еквівалентність, адекватність та прийнятність

Протягом тривалого часу однією з головних тем наукової полеміки в галузі перекладознавства залишається питання наближеності цільового тексту до вихідного та критерії оцінювання його якості. Із цією метою науковці використовують різні поняття, зокрема *точність* (нім. *Genauigkeit*), *вірність*

(нім. *Treue*), *тотожність* (повна ідентичність) [22, с. 506-507], *повноцінність* [42] та ін.

Для оцінювання юридичного перекладу пропонуємо послуговуватись такими критеріями: *еквівалентність* (нім. *Äquivalenz*, англ. *equivalence*), *адекватність* (нім. *Adequatheit*, англ. *adequacy*) та *прийнятність* (нім. *Angemessenheit*, англ. *acceptability*). З огляду на те, що у вітчизняному та закордонному перекладознавстві панує безліч підходів до витлумачення цих понять, за необхідне вважаємо порівняти погляди різних науковців. Як зазначає М. С. Дорофєєва, «жодне визначення не повторюється, не є синонімічним до інших наведених визначень і в більшості випадків відбиває положення певної теоретичної концепції або напряму діяльності дослідника» [цит. за 10, с. 87].

Поняття еквівалентності є фундаментальним у перекладознавстві, проте деякі дослідники наголошують на суперечливості його застосування, адже досягнення абсолютної еквівалентності в математичному розумінні цього поняття не є можливим [6, с. 142]. Питанню визначення та типологізації еквівалентності присвячені праці багатьох учених.

Так, українська науковиця О. О. Селіванова визначає поняття еквівалентності так: «*тотожність прагматичного впливу оригіналу на власного читача й перекладу на читача перекладного тексту*» [45, с. 675].

На погляд В. Коллера, «*еквівалентність означає наявність перекладацького відношення між двома текстами, тому слід говорити не про еквівалентність, а про відношення еквівалентності*» [10, с. 87]. Окрім того, він стверджує, що еквівалентність перекладу не є універсальним поняттям, а залежить від того, які критерії беруть за основу для контрастивного аналізу [86, с. 215]. До таких критеріїв він пропонує зараховувати п'ять типів еквівалентності. Типологія еквівалентності, що її розробив швейцарський науковець, є однією з фундаментальних теоретичних розробок у перекладознавстві. Він розрізняє: *денотативну, конотативну, текстово-нормативну, прагматичну та формально-естетичну*.

Денотативна еквівалентність передбачає відповідність лексики (слів та сталих синтагм) вихідної та цільової мови з одним денотатом, або ж збереження предметного змісту вихідного тексту [86, с. 228]. *Конотативна еквівалентність* забезпечує відповідність між конотаціями одиниць вихідної та цільової мови, що містять додаткові відтінки значень, які залежать від контексту, вихідної та цільової культури чи стилю твору [там само, с. 240-241]. Поняттям *текстово-нормативна еквівалентність* В. Коллер описує відповідність цільового тексту мовно-стилістичним нормам і конвенціям цільової мови з огляду на тип тексту (як-от, договір, інструкція, наукова стаття тощо) [там само, с. 247–248]. *Прагматична еквівалентність* передбачає «адаптацію» перекладу до реципієнтів цільової мови з урахуванням культурного, соціального та комунікативного контексту [там само, с. 248]. На меті *формально-естетичної еквівалентності* – відтворення форми, індивідуально-стилістичних рис першотвору в цільовому тексті [там само, с. 252-253). Науковиця К. Райс зазначає, що цей тип еквівалентності зосереджений на унікальності художнього твору та творчому задумі автора. Лексичні, синтаксичні та стилістичні особливості цільового тексту адаптують, щоб досягти такого ж впливу на реципієнта, який має вихідний текст [97, с. 21].

На нашу думку, з погляду юридичного перекладу лише 4 типи еквівалентності за Коллером будуть релевантними: *денотативна* (точне відтворення юридичної термінології, фактичного викладу), *конотативна* (відтворення формального стилю юридичної документації), *текстово-нормативна* (відповідність цільового тексту нормам і структурним вимогам правових документів) та *прагматична* (адаптація юридичної термінології до цільового правового поля). Сам В. Коллер зазначає, що формально-естетична еквівалентність є визначальною в літературних текстах, проте в нелітературних текстах (наприклад, технічних) має другорядний характер, і може бути замінена без втрати функції тексту [86, с. 253]. А формально-естетичні риси, як-от рима, ритм чи художні прийоми, для юридичної документації, очевидно, не є характерними. Якщо й виникає необхідність відтворення форми чи стилістичних

ознак документа, вона постає лише в рамках текстово-нормативної еквівалентності.

Уваговартною є і позиція американського дослідника Ю. Найди, який пропонує розрізняти два типи еквівалентності: *формальну* та *динамічну* [10, с. 87].

З погляду прагматики ґрунтовно досліджував еквівалентність у перекладі німецький науковець А. Нойберт. У своїй праці «*Text and translation*» (укр. «*Текст та переклад*») він виокремив *текстову* та *комунікативну* еквівалентність [90, с. 143–144].

Український мовознавець Е. Ф. Скороходько, зі свого боку, виділяє такі типи еквівалентності: *абсолютна*, *відносна*, *часткова* та *часткова відносна* [22, с. 66].

Порівняння визначень поняття еквівалентність наводить у своїй статті М. С. Дорофєєва, зокрема визначення Е. Прунча: «*Еквівалентність становить зв'язок відносної ідентичності (порівнюваності) між елементами вихідної та цільової мови в межах відповідних мовних та культурних систем*» чи О. Ребрій: «*перекладацька еквівалентність не дорівнює ані структурно-семантичній, ані функціональній окремо й має розглядатися як складне синтетичне утворення, яке врівноважується дією низки вимог та обмежень, що знаходяться стосовно одне одного у відносинах діалектичних протиріч*» [10, с. 87].

Загалом, багато дослідників юридичного перекладу у своїх працях замислювались над питанням: *а чи можливо взагалі досягнути еквівалентності в юридичному перекладі?* Адже, навіть у країнах з однією мовою спілкування, правові концепти можуть різнитися. С. Шарчевич, зокрема, стверджує, що правові поняття, яких немає в цільовій правовій системі, можуть бути практично неперекладними [66, с. 32]. Г. Турі, В. Фролі, В. Коллер наголошують, що еквівалентність у перекладі є відносною і залежить від багатьох чинників. Еквівалентність не означає повну ідентичність між вихідним і цільовим текстом, а вказує на певний ступінь *інваріантності інформації*, який можна зберегти під час перекладу, тож еквівалентність у перекладі завжди певною мірою є

компромiсом між вимогами вихідної і цільової культури. А тому науковці зазначають, що абсолютна еквівалентність не тільки недосяжна, але й не завжди потрібна. Те, що переклад юридичних текстів є можливим, можна підтвердити історичним досвідом, коли закони та правові системи *«передавалися»* між культурами завдяки перекладу, чи правові системи зазнавали суттєвих змін під впливом іноземного права, що стало можливим завдяки перекладові [66, с. 32–35].

Єдності в перекладознавчому дискурсі бракує і щодо визначення поняття *адекватність*. Т. Р. Кияк, А. М. Науменко та О. Д. Огуй вважають, що це *«відповідність перекладу логічному змісту оригіналу та його стильовій манері»* [22, с. 99].

В. В. Балахтар та К. С. Балахтар, зі свого боку, стверджують, що термін *адекватність* позначає співвідношення між вихідним та цільовим текстом, за якого необхідно враховувати мету перекладу. Вони додають, що цільовий текст можна вважати адекватним, якщо дотримано щонайменше однієї з таких вимог: правильне відтворення термінології та термінологічних сполук або створення тексту відмінного рівня зрозумілості, до якого спеціаліст не має питань чи зауваг [4].

Довкола мети перекладу зосереджений і погляд на терміни *адекватність* та *еквівалентність*. К. Райс та Г. Вермеєра на основі скопос-теорії. Адекватність у скопос-теорії розглядають як відповідність цільового тексту поставленій меті перекладу, а от еквівалентність – як категорію, що підпорядковується адекватності та є відповідністю між текстом оригіналу та перекладу, за якої вони виконують однакову комунікативну функцію на одному рівні [96, с. 167–168].

О. Ребрій дефінує *адекватність* як *«відповідність перекладу вимогам та умовам конкретного акту міжмовної комунікації»* [10, с. 88].

Як зазначає М. С. Дорофєєва, деякі науковці можуть позначати поняття *адекватність* атрибутивними терміносполученнями, що відокремлювали б його від еквівалентності (до прикладу, ідеальна еквівалентність у Г. Турі, комунікативно-функціональна еквівалентність у М. С. Дорофєєвої), або ж

семантичними варіантами (прийнятність у І. Івен-Зогара) [10, с. 88]. Інші ж науковці розрізняють поняття *адекватність* та *прийнятність*. Термін *прийнятність* не є таким частовживаним, хоч його й можна побачити в працях як вітчизняних [44], [50], [9] так і чужоземних науковців [67], [88].

Влучно диференціює поняття адекватність та прийнятність бельгійська дослідниця Дж. Демс у своїй праці «*A translation robot for each translator?*» (укр. – «*Робот-перекладач для кожного перекладача?*») [67].

Дослідниця вважає, що *адекватним* є текст перекладу, що орієнтований на контекст та аудиторію вихідної мови та передає таку ж саму інформацію, що й вихідний текст [67, с. 45]. Це означає, що для досягнення адекватності в перекладі варто уникати, зокрема, необґрунтованого додавання або вилучення інформації, хибних трактувань оригіналу; а також зосереджуватися на правильному відтворенні термінології. Водночас науковиця додає, що переклад деяких типів текстів уможливорює вилучення певних деталей чи додавання нової інформації. Проте під час перекладу, до прикладу, технічних посібників чи медичної документації відходити від інформації вихідного тексту заборонено [67, с. 214]. *Прийнятним* є текст перекладу, що орієнтований на контекст та аудиторію цільової мови та дотримується норм цільової культури [там само, с. 45]. До таких норм належать, зокрема, граматичні, лексичні, синтаксичні та орфографічні правила, когерентність та когезія, вибір стилю та реєстру мови, що відповідають типові тексту тощо [там само, с. 202–203].

Отож, підхід до визначення понять *еквівалентність*, *адекватність* та *прийнятність* (чи їхнє використання взагалі) залежить від парадигми перекладознавства, на яку спираються науковці. У роботі ми спиратимемось на поняття «*еквівалентність*» у розумінні В. Коллера та поняття *адекватність* і *прийнятність* у розумінні Дж. Демс. Таке чітке розмежування спростить процес оцінювання якості юридичного перекладу.

1.2. Сімейне право як галузь права

Сімейне право – унікальна галузь права, природа та функції якої і досі спричиняють полеміку в науковому дискурсі. Сімейне право можна визначити як *«сукупність правових норм, що регулюють сімейні відносини»*. Його предметом є: відносини, що виникають через укладення шлюбу; особисті й майнові відносини між членами сім'ї та іншими родичами; відносини, пов'язані з влаштуванням позбавлених батьківського піклування дітей [цит. за 25, с. 7].

Сучасне вітчизняне правознавство має два погляди на визначення місця сімейного права в правовій системі України: одна група науковців (що спирається, переважно, на радянську традицію, як-от М. Дякович, І. Жилінкова, Є. Харитонов та ін.), вважає його *підгалуззю цивільного права*, водночас інша (В. Труба, Ю. Червоний, В. Гопанчук та ін.) – *самостійною галуззю права*, яка вирізняється характерними лише для неї предметом та методою правового регулювання [5, с. 129].

Ми поділяємо думку правознавців, що розглядають сімейне право як самостійну галузь права з огляду на її виняткову природу. Т. Боднар, зокрема, стверджує, що сімейно-шлюбні відносини варто відрізнити від цивільних, оскільки вони виникають унаслідок *«унікальних юридичних фактів»*, як-от шлюб, родинні стосунки, материнство, батьківство, усиновлення чи патронат. До того ж, на відміну від цивільного права, де превалюють переважно майнові відносини, сімейне право поєднує насамперед особисті немайнові (наприклад, виховання дітей) та майнові аспекти (аліментні зобов'язання). До того ж, сімейно-шлюбні права та обов'язки є *невідчужуваними* – тобто їх не можна передати іншим особам [5, с. 129-130]. В Україні сімейні відносини регулює Сімейний кодекс України [47].

У законодавстві ФРН сімейне право (нім. *Familienrecht*) є частиною цивільного права (нім. *Zivilrecht*), а його положення зафіксовані в Цивільному кодексі (нім. *BGB*) [109].

Отже, сімейне право – галузь права виняткового характеру, що регулює сімейні відносини. В Україні сімейне право більшість правознавців вважають

окремою галуззю, у ФРН – частиною цивільного права. Безумовно, тексти сімейного права є корисним джерелом емпіричного матеріалу для мовознавчих та перекладознавчих досліджень, а результати таких розвідок є важливими як із теоретичного, так і з практичного погляду.

1.2.1. Тексти сімейного права як об'єкт лінгвістичних досліджень

Тексти сімейного права – актуальна та надзвичайно важлива частина правової системи кожної країни. Вони можуть стати цінним об'єктом лінгвістичних досліджень, адже постійно зазнають змін відповідно до розвитку суспільно-культурних уявлень, а також містять не лише юридичні, а й соціально-етичні концепти. Попри те, що тексти сімейного права мають вагоме значення в галузі юридичного перекладу, ми вимушені констатувати, що лінгвістичних досліджень вітчизняних та чужоземних науковців у цій ніші фактично немає. Та з огляду на те, що основні принципи сімейного права походять із загальної правової доктрини, це уможлиблює застосування загальних наукових розвідок із лінгвістики до текстів сімейного права.

Багато напрацьовань чужоземних науковців присвячені класифікації юридичних текстів. Д. Цао робить спробу класифікувати юридичні тексти з огляду на галузь застосування та виділяє чотири варіанти або різновиди (англ. *variants or sub-varieties*): *законодавчі тексти* (закони, підзаконні акти, міжнародні договори, багатомовні правові акти та інші нормативні документи, створені законодавчими органами); *судові тексти* (створені суддями та іншими правовими органами); *науково-правові тексти* (роботи, підготовлені академічними юристами або правознавцями, як-от наукові дослідження та коментарі, правовий статус яких варіюється залежно від правових систем); *приватні юридичні тексти* (тут йдеться про тексти, що написані юристами – наприклад, контракти, договори оренди, заповіти та судові документи, а також тексти, написані неюристами – наприклад, приватні угоди, свідчення та ін.) [66, с. 9–10].

Б. Албі виділяє такі текстові категорії (англ. *text categories*) з огляду на дискурсивну ситуацію: *прескриптивні тексти* (акти, статuti, законопроекти, регламенти); *юридичні тексти* (позовні заяви, судові рішення, апеляції, накази) та *тексти прецедентного права* (рішення вищих судових інстанцій); *довідкові джерела* (словники, бази даних, енциклопедії) та *наукові тексти* (статті, підручники, посібники, навчальні матеріали); *правозастосовні тексти* (контракти, акти передачі майна) [95, с. 32].

Серед чужоземних лінгвістів популярність здобуває *корпусна лінгвістика* – галузь, на меті якої «*визначення загальних принципів побудови, обробки та експлуатації даних лінгвістичних корпусів із використанням сучасних комп'ютерних технологій, розроблення методики збору реальних мовних явищ – писемних та усних текстів, а також способів їх збереження та аналізу*» [17, с. 9]. Звісно, що об'єктом таких досліджень стали і юридичні тексти.

До прикладу, турецький учений С. Еруз проаналізував корпус автентичних турецьких та німецьких текстів рішень про розірвання шлюбу, що містив близько 150 прикладів, з погляду текстової лінгвістики. Він порівняв макро- та мікроструктуру цих документів обома мовам: у німецьких рішеннях структура виявилась більш формалізованою, тоді як у турецьких – комплекснішою через довгі складні речення. Турецькі правові тексти часто зберігають архаїчну мову з впливом арабських термінів, водночас німецькі спрощені й орієнтовані на чіткість [73, с. 27–46].

До корпусної лінгвістики подекуди звертаються і вітчизняні науковці [33].

В Україні, на жаль, доволі розповсюдженою проблемою є засилля порушень мовної норми чи хиб у юридичних текстах, тож лєвова частка праць українських мовознавців присвячена саме цьому питанню. Актуальною нині є *лінгвістична експертиза* – частина юрислінгвістики, «*спеціалізоване мовознавче дослідження текстових матеріалів, інших мовних об'єктів, а також невербальних засобів комунікації, які в поєднанні з вербальними, генерують смисли в повідомленні*» [1, с. 558]. Найчастіше її завданням є перевірка документальних записів власних назв – такі проблеми постають у контексті

судових розглядів, зокрема в спадкових справах, де важливо точно вказати правильне ім'я для підтвердження родинного зв'язку. Найпоширеніша проблема – варіативність написання імен, помилки у свідоцтвах про народження чи інших документах, до прикладу [21, с. 14–16].

А. А. Кісельова, проаналізувавши 50 текстів судових рішень, зафіксувала в них помилки на таких рівнях: морфологічному, лексичному, синтаксичному, пунктуаційному [24]. Л. М. Томіленко, проаналізувавши один договір про надання житлової послуги обсягом 4 сторінки, виявила в його тексті понад 50 помилок: пунктуаційні, граматико-семантичні (зокрема, неправильне узгодження слів, надмірне використання пасивних конструкцій на *-ся*), орфографічні та технічні [51]. О. В. Черноус зупинилася на дослідженні пунктуації в текстах судових рішень та виділила такі проблеми: пропущені, зайві, неправильно вжиті чи неправильно розташовані розділові знаки, синкретичні помилки [56]. Окрім того, в іншій праці науковиця наголошує на можливості застосування текстів судових рішень як матеріалу для опанування фахової мови держслужбовцями [55]. Д. В. Полтавська дослідила юридичну мову загалом та зазначила, що їй притаманні тавтологія, плеоназми (напр., *свідчення свідків*), уживання слів у невластивому для них значенні або ж слів, невластивих українській мові, кальки з московської мови (до прикладу, *завірити підписом* замість *засвідчити підписом*) тощо [36, с. 56–57].

До того ж, часто публікують посібники для вдосконалення професійних навичок суддів у підготовці та написанні судових рішень. *«Посібник із написання судових рішень»*, виданий за підтримки *USAID*, містить численні поради щодо стилю, структури, мови судових рішень. Автори наводять приклади й із рішення про розірвання шлюбу, що рясніє порушеннями мовної норми: *«З представлених матеріалів вбачається, що дружини ОСОБИ 1 з 1967 року полягали в зареєстрованому шлюбі. У період знаходження подружжя в шлюбі, ОСОБА 1 придбала психічне захворювання»* [28, с. 47].

Отже, навіть з огляду на те, що тексти сімейного права – надзвичайно цікавий об'єкт лінгвістичних досліджень, таких розслідувань проведено небагато –

як і у вітчизняній, так і в закордонній науці. Чужоземні лінгвісти переважно працюють у межах корпусної лінгвістики, а також над класифікацією юридичних текстів. Українські мовознавці, перш за все, борються за дотримання мовної норми в юридичній документації.

1.2.2. Перекладознавчий капітал у галузі сімейного права

Як зазначає австрійський науковець Е. Прунч, у сучасному світі швидкоплинно змінюється роль перекладачів та їхньої діяльності: вони більше не є «невидимими» сторонами культурного обміну. Натомість починає формуватися новий погляд на перекладачів як центральних учасників цього культурного процесу. Саме тому він пропонує послуговуватися поняттями *поле*, *габітус* та *капітал*, що їх запровадив до наукового дискурсу французький соціолог і філософ П'єр Бурдьє [96, с. 265-266]. *Перекладознавчим капіталом* пропонуємо вважати сукупність напрацьовань дослідників на сучасному етапі розвитку перекладознавства. Сюди належать передусім наукові праці, присвячені проблемам перекладу, а також науково-лексикографічні джерела, тематичні бази даних та корпуси паралельних текстів.

Як ми вже зазначали, попри актуальність перекладацьких послуг у галузі *сімейного права*, ця тема, на жаль, залишається вузько висвітленою, тому часто й перекладачі, і науковці звертаються до робіт, що стосуються юридичного перекладу загалом.

Серед чужоземних учених юридичний переклад досліджували Р. Штольце [105], Ф. Прієто Рамос [95], Д. Цао [66], П. Зандрині [100], Я. Енгберг [72], В. Вайсфлог [110] та ін. Фундаментальною є праця німецької перекладознавиці Р. Штольце «*Praxishandbuch Urkundenübersetzung*» [105], присвячена перекладові різноманітних типів юридичних текстів. У ній описані та ґрунтовні поради щодо перекладу текстів сімейного права – свідoctв про народження та розлучення, рішень про розірвання шлюбу тощо.

Надзвичайно цікавим випадком у галузі юридичного перекладу є «*Швайцарська дискусія*» (англ. «*The Swiss Debate*»), задокументована у виданні

«*Schweizerische Juristen-Zeitung*». Вона виникла в контексті роботи над перекладом німецькомовного Швейцарського цивільного кодексу (нім. *Zivilgesetzbuch*) французькою (*Code civil suisse*) та італійською (*Codice civile svizzero*) мовами. Основним питанням було: юридичний переклад повинен дотримуватися «*букви закону*» (дослівно відтворювати вихідний текст) чи «*духу цільової мови*» (адаптуватися до її стилю та культури)? [101, с. 36]

Цивільний кодекс був результатом багаторічної підготовчої роботи, що її очолював проф. Губер, «*батько ZGB*», та перекладачами – проф. Росселем (французький текст) і суддею Бертоні (італійський текст). Усі три версії вважалися рівноцінними юридично, тому перекладачам ставилося завдання максимально точно передати зміст оригіналу. Проте Россель відійшов від традиції та вирішив створити французький переклад, який передавав би «*дух*» французької мови, а не дослівно наслідував німецький текст. Такий підхід викликав обурення, зокрема у Г. Чезани, адвоката із Цюриха, який стверджував, що вільний переклад Росселя є «*ересю*», оскільки він порушував принцип точного відтворення слів і структури оригіналу. На його думку, це поставило під загрозу рівнозначність кодексу всіма трьома мовами [там само, с. 36–37].

Канадська вчена, що дослідила переклад офіційних документів з іспанської англійською (свідоцтв про народження, шлюб, розірвання шлюбу тощо), у своїй роботі описує *шаблонування* (англ. *templating*) – стратегію перекладу, яка передбачає створення стандартизованих текстових структур для типових документів (наприклад, свідоцтв чи сертифікатів), які перекладач використовує як основу, до якої лише додає змінні дані: імена чи дати. Це допомагає підвищити ефективність перекладу, під час роботи з документами із повторюваними елементами [87]. Чужоземні науковці досліджують також переклад рішень про розлучення [81].

Розвитку у світовій науці набуває нині корпусне перекладознавство (англ. *corpus-based translation research*) – галузь, що утворилася внаслідок «*неминучої зустрічі дескриптивного перекладознавства та корпусної лінгвістики*» [50, с. 104].

У працях українських науковців подекуди бачимо й дослідження перекладу свідоцтв про народження, свідоцтв про шлюб та свідоцтв про розірвання шлюбу [59], повідомлення про надання коштів на утримання [98]. Переклад юридичних текстів у парі німецько-українська досліджують І. В. Сойко [49], О. А. Шаблій [57], Т. В. Супрун [107], Д. С. Касяненко [20].

До перекладознавчого капіталу безперечно належать лексикографічні джерела на німецько-українській площині, перші з яких датовані ще 19-20 століттям (зокрема, *«Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних»* (1893 р.) [29] та *«Німецько-український правничий словар»* (1920 р.) [30] К. Левицького, *«Російсько-українсько-англійсько-німецький юридичний словник»* (1995 р.) [8] В. Г. Гончаренка та ін.).

До сучасних джерел належать *«Німецько-українсько-російський коментований словник з адміністративного права»*, що його уклали Б. Шлоер та І. В. Сойко [58], *«Багатомовний юридичний словник-довідник»* І. О. Голубовської, В. М. Шовкового, О. М. Лефтерової [3], *«Українсько-німецький / німецько-український словник юридичних термінів»* [26], що його уклали Коломоєць Т. О. та Іваненко С. В. У цій роботі ми вже згадували на наочному прикладі, що проблема таких статичних джерел полягає в неможливості вносити до них зміни чи уточнення, що неминуче виникають у будь-якій правовій системі. Як зазначає І. В. Сойко, тут у пригоді стануть електронні термінологічні бази чи банки даних. Яскравим прикладом є *«Німецько-українська юридична термінологічна онлайн-база даних»* (заг. редакція Б. Шлоера та О. А. Шаблій) [91]. Уперше у вітчизняному перекладознавстві та правознавстві створено електронний коментований словник, що систематизує німецько-українську юридичну термінологію та містить не лише усталені українські відповідники термінології німецького права, а й коментарі до них.

Отже, перекладознавчий капітал становить сукупність напрацьованих дослідників у царині перекладознавства. Дослідження текстів сімейного права – відносно нова ніша цієї науки, тож спостерігаємо невелику кількість наукових праць. Роботи науковців присвячені зокрема порадам практичного спрямування

та новітнім стратегіям перекладу. Попри наявні напрацювання, обсяг лексикографічних джерел на юридичній площині залишається обмеженим, що свідчить про необхідність інтенсифікації досліджень у цьому напрямі.

1.3. Методологічні підходи до вивчення юридичного перекладу

Сучасні перекладацькі дослідження розвиваються в межах численних парадигм, що поєднують класичні теорії з новітніми методологічними підходами, кожен із яких висвітлює різні аспекти перекладацької діяльності. Дослідження юридичного перекладу потребує ґрунтового розуміння методологічних основ, які ми пропонуємо коротко розглянути.

Перш за все, варто визначити поняття *метода*. О. О. Селіванова розуміє *методу* (від гр. *methodos* – шлях дослідження) як «*спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки*» або ж у вужчому значенні як «*систему процедур вивчення об'єкта дослідження та/або перевірки отриманих результатів*» [45, с. 48–49]. Б. Ротштайн вважає, що *метода* – це планомірний і систематичний спосіб досягнення наукових результатів, що дозволяє всім учасникам зрозуміти процес їхнього отримання [79, с. 33].

Фундаментальною роботою у вітчизняній науці є «*Методологія перекладознавчих досліджень*» М. С. Дорофєєвої. Як зазначає науковиця, усі методи наукового дослідження можна поділити на *емпіричні* та *теоретичні*, а також на *методи-дії* («*спосіб досягнення мети, рішення конкретного завдання*») та *методи-операції* («*сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного освоєння дійсності*») [11, с. 57–58]. Тож маємо таку класифікацію: *теоретичні методи-операції* (аналіза, синтеза, порівняння, абстрагування, конкретизація, узагальнення, формалізація, індукція, дедукція, ідеалізація, аналогія, моделювання, розумовий експеримент); *теоретичні методи-дії* (діалектика, наукові теорії, перевірені на практиці, доказ, дедуктивна (аксіоматична) метода, індуктивно-дедуктивна метода, виявлення і розв'язання протиріч, порушування проблем, побудова гіпотез); *емпіричні*

методи-операції (вивчення літератури, документів і результатів діяльності, спостереження, вимірювання, опитування (усне й письмове), експертні оцінки, тестування); *емпіричні методи-дії* (методи відслідковування об'єкта: обстеження, моніторинг, вивчення і узагальнення досвіду, методи перетворення об'єкта: дослідна робота, експеримент, методи дослідження об'єкта в часі: ретроспектива, прогнозування) [там само, с. 58–62].

О. О. Селіванова вважає за доречне поділити методи як способи дослідницької діяльності на *загальні*, які застосовують в усіх галузях науки (спостереження, індукція, дедукція, гіпотеза тощо...), та *лінгвістичні*, які застосовують саме в лінгвістиці [45, с. 49]. Науковиця виділяє такі загальні лінгвістичні методи: порівняльно-історичну, структурну, функціональну й конструктивну та називає їх *парадигмальними*, адже вони «*позначили зміну домінанти наукових парадигм*» [45, с. 49]. До того ж, вона виділяє *міжпарадигмальні* методи, тобто такі, що виникали в межах взаємодії кількох парадигм: наприклад, типологічна чи зіставна методи. Окремо вона пропонує розглядати методи інших галузей: психолінгвістичні, соціолінгвістичні, етнолінгвістичні [45, с. 52]. М. С. Дорофєєва вважає, що релевантними для перекладознавства є *структурна, функціональна та конструктивна* методи, адже їхня природа частково відображає основні парадигми розвитку перекладознавства. До прикладу, частиною структурного методу вона вважає *трансформаційну аналізу*, яким доволі часто послуговуються перекладознавці [11, с. 65].

Праця «*Research Methodologies in Translation Studies*» [99] є однією з основоположних робіт із методології перекладознавчих досліджень. Автори пропонують згрупувати всі дослідження перекладу таким чином: дослідження *текстів-результатів перекладу*; дослідження *процесу перекладу*; дослідження *учасників процесу перекладу*; дослідження *контексту, у якому створюють та сприймають переклади* [99, с. 5].

З. Гагеманн зазначає, що в перекладацьких дослідженнях спиратись можна на такі методи лінгвістичних досліджень, що їх пропонує Б. Ротштайн:

порівняння перекладознавчих моделей; емпірична перевірка моделі; виявлення нових даних; розроблення власної теорії; огляд дослідницької літератури; адаптування концепцій з однієї галузі до іншої; адаптування аналізу, проведеної для однієї мови або мовної пари до іншої мови або мовної пари (до прикладу, можна перевірити, чи чинні результати досліджень перекладу німецько-англійського напрямку для німецько-грецького) [79, с. 33-34].

Авторську методологію дослідження перекладу – *синергетичну методологію* – пропонує М. С. Дорофеева. Йдеться про міждисциплінарний підхід, який розглядає переклад спеціальних текстів як складну систему, здатну до самоорганізації, а перекладацькі рішення як її основоположний елемент. У межах цієї методології перекладацькі рішення аналізують на мікро-, макро- та мегарівнях [12].

Щодо юридичного перекладу, то доволі багато науковців за методологію його дослідження та вивчення розглядають *компаративне право*. К. Цвайгерт і Г. Кьотц зазначають, що компаративне право є *«інтелектуальною діяльністю, об'єктом якої є право, а процесом – порівняння»*. Тож об'єктом дослідження компаративного права є множинність правових систем, а його метою – їхнє зіставлення для аналізу відмінностей і подібностей [104, с. 5].

Водночас Поммер зауважує, що перекладознавці мають усвідомлювати, що їхні інтереси є відмінними від інтересів компаративних правознавців. Метою компаративного права є вивчення правових норм і правил як таких, тоді як перекладознавці та термінознавці зосереджені на мовних концептах, які передають ці правила. Через цю відмінність перекладознавці мають провадити дослідження з огляду на функційно-орієнтоване компаративне право, а результати розвідок порівняльного права використовувати як основу для надання перекладознавчої оцінки [64, с. 15].

Безумовно, важливою частиною перекладознавчих досліджень у галузі юридичного перекладу є *контрастивна аналіза*, що за своєю сутністю перегукується з компаративним правом. Еспанська науковиця, порівнявши еспанські та німецькі рішення про розірвання шлюбу, стверджує, що

контрастивна аналіза не дає чітких інструкцій для перекладача, проте є важливим етапом підготовки до перекладу та допомагає перекладачеві зрозуміти, які аспекти тексту потребують адаптації, а які мають залишатися незмінними [81].

Популярність серед багатьох чужоземних дослідників юридичного перекладу має також *критична дискурс-аналіза* (англ. *critical discourse analysis, CDA*) – метода, спрямована на дослідження взаємодії між мовою, соціальними структурами, культурними практиками та владою, а також опис того, як мову використовують для закріплення або зміни чинних соціальних та інституційних норм. КДА застосовують зокрема для дослідження судового перекладу. Наприклад, перекладач може несвідомо ставати на бік однієї зі сторін, використовуючи певну лексику або тон. Науковці наводять випадки, коли перекладач обмежував підсудного, змінюючи запитання судді так, щоб той мав лише одну очевидну відповідь. Наприклад, запитання «*Ви залишитесь в Австрії, чи поїдете кудись іще?*» було відтворено як «*Ви залишитесь в Австрії, чи поїдете до Німеччини?*». У деяких ситуаціях перекладач дозволяв собі коментувати відповіді підсудного, використовуючи негативно забарвлені слова або висловлювання, які створювали в суддів негативне уявлення про підсудного [63, с. 98–113].

Дослідниця Д. Цао пропонує поділити дослідження юридичного перекладу на основі класифікації, що їх запропонував Дж. Голмс 1972 року: *фундаментальні дослідження* (англ. *pure research*), до яких належать теоретичні та дескриптивні розсліди, та *застосовні дослідження* (англ. *applied research*) [89, с. 421]. *Теоретичні дослідження* зосереджені на розробленні принципів, теорій та моделей, що пояснюють і передбачають перекладові процеси. Згідно із Ц. Дао, їх можна класифікувати за засобами перекладу, юрисдикцією, рівнем перекладу (слова, речення, тексти), типом дискурсу (статути, міжнародні угоди, судові рішення тощо), часом публікації (сучасні та історичні тексти) та специфічними проблемами перекладу. *Дескриптивні дослідження* описують різні аспекти перекладового процесу, охоплюючи аналізу наявних перекладів, їх функцій і впливу на правову систему цільової культури, а також дослідження процесу

перекладу та поведінки перекладача. *Застосовні дослідження* охоплюють підготовку й розвиток перекладачів, оцінювання якості перекладів, аналізу перекладацьких інструментів, дослідження судових справ, пов'язаних із перекладом, а також вивчення мовної політики та законодавства [там само].

Як зазначають К. О. Сайка та М. А. Сайко, однією з методологічних вад низки перекладознавчих розвідок вітчизняних учених є прихильність до лінгвістичної парадигми, адже результати таких досліджень є малозастосовними. Попри те, що цей підхід стрімко втрачає актуальність, все ще можна натрапити на роботи такого характеру [43, с. 266]. Науковці обґрунтовують новий методологічний підхід до дослідження галузевого, посеред того і юридичного, перекладу – *сліпий перекладацький експеримент* [43; 98], що відрізняється не лише теоретичною, а і практичною значущістю в перекладознавчій царині. Його можна визначити як *«методологічний підхід до провадження перекладознавчих досліджень, спрямований на об'єктивне оцінення індустрійної якості перекладу, за якого надавачі перекладових послуг не знають, що переклад аналізуватимуть крізь перекладознавчу, а не замовницьку/споживацьку оптику»* [43, с. 268]. Протиставлення перекладознавчої та замовницької/споживацької оптики є важливим аспектом цієї методи, позаяк інтерес одних полягає насамперед у аналізі якості перекладу, а інших – якості перекладової послуги. Переклад, який замовник/споживач вважає якісним, може не відповідати критеріям якості, визначеним перекладознавцем [там само].

Модель експерименту містить чотири фази: *проектування, збирання, оцінювання та завершення* та передбачає 15 операцій. З огляду на те, що в основі нашого дослідження лежить саме цей методологічний підхід, докладний опис методологічно адаптованого експерименту та його фаз подано в Розділі 3.

Отже, методи – це певні способи досягнення дослідницької мети. У сучасному перекладознавстві описано значну кількість метод, серед яких багато запозичених із загальнонаукових і лінгвістичних дисциплін. Вивчення юридичного перекладу потребує особливих підходів. До найпопулярніших належать, зокрема компаративне право та контрастивна аналіза. Понад то, у

науковій літературі тривають спроби класифікувати методи дослідження юридичного перекладу. Окрім того, деякі науковці пропонують нові методологічні підходи, спрямовані на практичне вивчення специфіки цієї галузі перекладу, як-от *сліпий перекладацький експеримент*, що лежить в основі цього дослідження.

Висновки до РОЗДІЛУ 1

Отже, юридичний переклад є однією з найскладніших галузей перекладацької діяльності, оскільки він вимагає не лише відмінних знань вихідної та цільової мов, але і ґрунтовного розуміння відмінностей у правових системах. Попри думку окремих науковців, які вважають, що юридичний переклад неможливий, практика свідчить про протилежне. Якісний юридичний переклад потребує врахування концептуальних, правових та мовних особливостей обох систем. Водночас будь-які помилки в перекладі юридичних текстів можуть мати серйозні правові наслідки, що вимагає ретельного регулювання цієї галузі, встановлення стандартів якості та встановлення суворих вимог до професійної підготовки перекладачів.

Юридична лексика, зокрема юридична термінологія, є опорним елементом юридичного перекладу, адже саме вона забезпечує точність та однозначність змісту правових документів. Правильний вибір термінів під час перекладу є критично важливим, оскільки навіть найменші відхилення можуть призвести до викривлення змісту, юридичної невизначеності або неправильного тлумачення норм права.

Поняття еквівалентності, адекватності та прийнятності є одними із центральних у дослідженні якості юридичного перекладу, проте їхнє тлумачення залежить від конкретної перекладацької парадигми, й однастайності серед науковців із цього приводу бракує. Актуальними залишаються дискусії щодо еквівалентності в юридичному перекладі. Абсолютна еквівалентність є недосяжною, проте в юридичному перекладі важливо досягти такого рівня

еквівалентності, за якого текст у мові перекладу має ту саму правову дію, що й текст оригіналу.

Тексти сімейного права становлять особливий інтерес для перекладознавчих досліджень. В Україні сімейне право є самостійною галуззю, у ФРН – частиною цивільного права. Попри її очевидну актуальність, кількість досліджень у цій галузі як серед вітчизняних, так і серед чужоземних науковців усе ще обмежена.

У методологічній базі перекладознавства спостерігаємо відхід від лінгвістичної парадигми, яка втратила свою актуальність, до експериментальної методології, що становить ядро цієї кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДУ РІШЕНЬ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ

2.1. Сімейний кодекс України та 4-та книга ЦК ФРН як (не)паралельні юридичні тексти

Безумовно, надважливим для юридичного перекладу є порівняння та зіставлення правових культур цільової та вихідної мови. Так, на перший погляд, деякі юридичні терміни правових систем України та ФРН можуть видаватися тотожними, однак нерідко в процесі ґрунтовної аналізи цільової та вихідної правової культури можна виявити, що їхнє юридичне наповнення є доволі відмінним.

Науковці вважають, що чудовим матеріалом для міжмовного або міжкультурного зіставлення слугують *паралельні тексти*. Їх дефінують як «*тексти, що написані різними мовами та/або походять із різних культур, які, однак, не є перекладами, проте охоплюють схожі теми та створені з однією і тою ж метою*» (тут і далі переклад наш – І. Т.) [76, с. 7].

Дослідженню паралельних юридичних текстів присвячено безліч наукових розвідок, зокрема: порівняння текстів петицій у мовних парах польська-угорська, польська-англійська [113], порівняння свідочств про народження та шлюб у мовній парі польська-англійська [114] тощо.

Звісно, що для належного перекладу рішень суду про розірвання шлюбу в українсько-німецькій мовній парі необхідно враховувати юридичні особливості сімейного права України та ФРН. Як ми вже зазначали, одна з найбільших відмінностей між українською та німецькою правовими культурами в галузі сімейного права полягає в тому, що в Україні його розглядають як самостійну галузь, а у ФРН – як частину ЦК. Так, в Україні цю галузь регулює Сімейний Кодекс України (далі – СКУ). Сімейне право у ФРН регулює 4-та книга Цивільного кодексу ФРН (BGB – Bürgerliches Gesetzbuch – Buch 4 Familienrecht). Тут і постає суперечливе питання: чи можемо справді вважати ці нормативні документи *паралельними текстами*?

Так, науковці зазначають, що можна говорити про справді паралельні юридичні тексти лише коли йдеться про багатомовні, але уніюридичні країни – у таких країнах версії правових актів усіма мовами мають абсолютно однакову юридичну силу, отож їх можна вважати автентичними версіями одного й того ж документа. У цьому контексті необхідно згадати і про *принцип юридичної еквівалентності* (Beaupré, 1986), згідно з яким перекладені правові норми повинні спричиняти однакові юридичні наслідки в цільовій та вихідній культурах [77, с. 6].

Цілком логічно можна припустити, що СКУ та 4-та книга ЦК ФРН з огляду на їхні подібності є паралельними текстами. Так, обидва нормативні документи регулюють галузь сімейного права та правовідносини, які з неї випливають, як-от шлюб і його розірвання, батьківські права, усиновлення та опіку, спадок, встановлення материнства/батьківства тощо. Проте, на нашу думку, таких подібностей недостатньо: СКУ та 4-та книга ЦК ФРН регулюють дуже відмінні законодавчі поля. Деякі юридичні концепти України та ФРН можуть видаватися однаковими та навіть бути поданими у фахових словниках як еквівалентні, однак, їхнє правове наповнення, застосування та наслідки є відмінними.

Порівняймо спершу певні відмінності в основних поняттях сімейного права, що їх визначають СКУ та 4-та книга ЦК ФРН (чи інші документи). Так, ст. 21, ч. 1 СКУ визначає шлюб як *«сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану»* [47]. Українське законодавство визначає, що мінімальний вік для вступу в шлюб – 18 років; проте особи, що досягли 16 років, можуть отримати право вступити в шлюб у судовому порядку за особливих підстав (ст. 23, ч. 1 СКУ) [47]. § 1353 ЦК ФРН визначає шлюб як *«договірне об'єднання двох осіб різної або однієї статі, що врегульоване законом та передбачає взаємні права та обов'язки»*. Мінімальний вік для вступу в шлюб – 18 років; винятки неможливі (§ 1303 ЦК ФРН) [65]. До того ж, у правовій системі ФРН є закон про зареєстроване партнерство (нім. *Lebenspartnerschaftsgesetz – LPartG*) регулював правовий статус одностатевих пар до 2017 року. Надавав партнерам права та обов'язки,

схожі на подружні. Після реформи 2017 року нових партнерств більше не реєструють, але вже наявні можуть продовжувати дію або бути перетвореними на шлюб.

Як можемо підсумовувати, навіть у поняттях, що, на перший погляд, можуть видатись абсолютно еквівалентними, можна виділити певні юридичні відмінності. Окрім того, деяких правових інститутів ФРН взагалі немає в Україні.

На нашу думку, увагу варто приділити й відтворенню терміна *Bürgerliches Gesetzbuch* українською мовою. У багатьох лексикографічних чи правознавчих джерелах українські науковці послуговуються термінами «німецьке цивільне уложення» [60], «германське громадянське уложення» [27, с. 285], «германське цивільне укладення» [16, с. 79], «німецьке цивільне укладення» [34, с. 148] для позначення цього документа.

Перш за все, наголошуємо на тому, що використання лексем «германський» та «громадянський» є абсолютно невиправданим, адже «германський» – це той, що має стосунок до племен германців, а «громадянський» – до людини як громадянина (тож тут доречним є прикметник «цивільний» – той, що має стосунок до «правових відносин громадян між собою і з державними органами» [53]).

Хочемо поставити під сумнів і доцільність використання термінів «укладення» та «уложення». Перш за все, слова «укладення» та «уложення» позначають подію за значенням «укласти» та «уложити» відповідно, тож, на нашу думку, не є доречними для використання на позначення назви документу. До того ж, звернімо увагу й на очевидний історичний аспект терміна «уложення». Порівняймо: *Соборне уложення* (1649 р.), *Уложення про покарання кримінальні і виправні* (1845 р.), *Кримінальне уложення російської імперії* (1903 р.). Усі ці документи були видані в російській імперії, тож, на нашу думку, у читача викликатимуть асоціації саме із цією негативною сторінкою історії України. Та і Словник української мови за ред. І. К. Білодіда подає це слово як застаріле [48]. Зрештою, важливо зазначити, що офіційна назва сучасної

німецької держави – Федеративна Республіка Німеччина, тому доцільніше в назвах документів використовувати саме її. З урахуванням усієї вищенаведеної інформації, вважаємо адекватним відповідником сполуку *Цивільний кодекс ФРН*. Зазначмо, що в роботі для зручності покликання на норми німецького законодавства ми послуговуватимемось німецькими абрєвіатурами (BGB, FamFG, ZPO тощо).

З огляду на тематику роботи, доцільним буде детальніше порівняти процедури розірвання шлюбу в Україні та ФРН (див. *Табл. 1*).

Україна		ФРН	
Через органи ДРАЦС	Через суд	Шлюб може бути розірваний лише судовим рішенням	
		За спільною згодою	Без згоди одного з подружжя
Можливе за спільною згодою, якщо подружжя не має спільних неповнолітніх дітей. Після подання заяви надають термін для примирення, що становить один місяць, після чого шлюб	Якщо є спільні неповнолітні діти або відсутня згода одного з подружжя. Суд може вжити заходів для примирення подружжя, але, якщо це не вдається, ухвалює рішення про розірвання шлюбу [47].	Після <i>року окремого проживання</i> (нім. <i>Trennungsjahr</i>) подружжя може подати спільну заяву на розірвання шлюбу (згідно з § 1566 BGB) [65].	Якщо подружжя проживає окремо три роки, шлюб вважають розірваним незалежно від наявності згоди другого партнера (згідно з § 1566 абз. 2 BGB) [65].

розривають [47].			
Шлюб вважають припиненим із моменту державної реєстрації розірвання шлюбу в органах ДРАЦС або з моменту набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу [47].		Шлюб вважають припиненим із моменту набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу [65].	

Табл. 1. Розірвання шлюбу в Україні та ФРН

Так, вкрай важливо розрізнити юридичні явища *припинення шлюбу* та *розірвання шлюбу*. Загалом, суттєвих відмінностей між цими процесами згідно із законодавством України та ФРН немає (див. *Табл. 2*).

Україна	ФРН
Ст. 104 СКУ визначає, що шлюб є припиненим внаслідок смерти одного з подружжя або оголошення його померлим, а також унаслідок розірвання шлюбу [47].	§ 1564 BGB визначає, що шлюб є припиненим із моменту набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу (нім.: « <i>Die Ehe wird ... aufgelöst</i> »). Також шлюб є припиненим у разі визнання його недійсним через порушення встановлених законом умов його укладення (нім. <i>Aufhebung der Ehe</i> , §§ 1313–1318 BGB), або ж автоматично в разі смерти одного з подружжя (§ 1482 BGB, « <i>Eheauflösung durch Tod</i> ») [65].

Табл. 2. Припинення шлюбу в Україні та ФРН

Отож, *припинення шлюбу* можемо вважати ширшим поняттям, що охоплює всі випадки завершення шлюбних стосунків, зокрема і внаслідок розірвання шлюбу.

Важливим явищем законодавства ФРН щодо розірвання шлюбу є і *окреме проживання* (нім. *Trennung*). Відповідно до § 1567 BGB, *окреме проживання* передбачає припинення спільного проживання та господарювання, а також відсутність наміру відновити шлюбні стосунки. Це важлива передумова для дальшого розірвання шлюбу, адже законодавством передбачено принаймні *один рік окремого проживання* (нім. *Trennungsjahr*) перед зверненням подружжя до суду з позовом про розірвання шлюбу. Зазначмо, що в СКУ відсутній прямий еквівалент поняття «*Trennung*», адже українське законодавство не встановлює спеціального правового статусу для подружжя, що проживає окремо. Окрім того, СКУ не передбачено вимог щодо часу обов'язкового окремого проживання перед поданням заяви чи позову про розірвання шлюбу. Однак, суд може встановити термін для примирення (конкретний не вказано), якщо вважатиме, що збереження шлюбу можливе (ч. 2 ст. 111 СКУ).

Тож, очевидним видається той факт, що поняття *Trennung*, *Scheidung* та *Auflösung* є відмінними правовими категоріями. Проте проведена нами аналіза лексикографічних джерел на німецько-українській площині засвідчує, що їхні укладачі нерідко вдаються до термінологічної негомогенности, неточного або неправильного витлумачення певних правових явищ.

Ми перевірили лексикографічні джерела на наявність у них термінів сімейного права [46], [58], [15], [23], [26]. Терміни *Trennung*, *Scheidung* та *Auflösung* та похідні від них містили лише три з них (див. Табл. 3).

	Дужа-Задорожна, Матіас Мюллер (2014)	Ківалов, Петлюченко (2016)	Коломоєць, Іваненко (2018)
Trennung	Trennung <i>f ~ der Ehe</i> розірвання шлюбу, розлучення, розрив сімейних відносин	Trennung <i>f ~ der Ehe</i> розірвання шлюбу	—

	Trennungsurteil <i>n</i> рішення про розірвання шлюбу	Trennungsurteil <i>n</i> рішення про розірвання шлюбу	–
	Trennungsverfahren <i>n</i> шлюборозлучний процес	Trennungsverfahren <i>n</i> шлюборозлучни процес (* <i>хибродрук</i> <i>оригінальний – I. T.</i>)	–
Scheidung	Scheidung <i>f ~ der Ehe</i> розірвання шлюбу	Scheidung <i>f</i> розлучення	–
	Scheidungsakt <i>m</i> акт розірвання шлюбу	Scheidungsakt <i>m</i> акт розірвання шлюбу	–
	Scheidungsurteil <i>n</i> (судове) рішення про розлучення	Scheidungsurteil <i>n</i> судове рішення по шлюборозлучній справі	–
Auflösung	Auflösung <i>f ~ der Ehe</i> розірвання шлюбу	Auflösung <i>f ~ der Ehe</i> розірвання шлюбу	Auflösung (<i>f</i>) <i>der Ehe</i> – розірвання шлюбу

Табл. 3. Зістава лексикографічних статей

Перш за все, поняття *Trennung*, *Scheidung* та *Auflösung* аж ніяк не є синонімічними, про що помилково можна висновувати з огляду на лексикографічні джерела. Розгляньмо всі відповідники детальніше. Для початку звернімо увагу на *компонентну непослідовність* у відтворенні лексеми «*Scheidung*»: словники пропонують водночас варіанти «розлучення» та «розірвання шлюбу».

Щодо проблеми компонентної непослідовності у своїй статті висловлювались К. О. Сайка та М. А. Сайко. Так, на їхню думку, компонентна непослідовність у перекладі загалом є системною проблемою, що погіршує якість вихідного тексту та суперечить стандартам якості перекладу, а усунути її не допоможуть навіть лексикографічні джерела, адже й вони безпосередньо містять варіативні відповідники. До прикладу, автори дослідили відтворення терміна «*Unterhalt*» та похідних від нього українською мовою. Так, у словнику Шлоера та Сойка подано такі відповідники до «*Unterhalt*»: «*матеріальна допомога, підтримка, утримання*», а от до «*Unterhaltsanspruch*» укладачі наводять відповідники «*право на утримання*», «*вимога про стягнення аліментів*».

Окрім того, грубою помилкою, на нашу думку, є неправильне витлумачення правового змісту поняття *Trennung*. Окреме проживання (нім. *Trennung*) – це не судова процедура й не процес, а **фактичний стан**, і суд ухвалює рішення лише щодо *Scheidung* (укр. *розірвання шлюбу*), отожд терміни *Trennungsurteil*, *Trennungsverfahren*, що подані в словниках, є **помилковими**: у законодавстві ФРН їх просто **немає**. Також наголосимо, що, як ми вже зазначали в роботі, офіційним актом, що засвідчує розірвання шлюбу у ФРН із 2009 року є *Beschluss*, а не *Urteil*. Неправильним є і тлумачення поняття *Auflösung* як «*розірвання шлюбу*», адже, як ми вже зазначали, це поняття є ширшим та означає *припинення шлюбу*. Серед поданих відповідників наявні й хибодруки.

До того ж, під сумнів хочемо поставити й доцільність використання термінів «*шлюбозрозлучна справа*», «*шлюбозрозлучний процес*», які, на нашу думку, є плеоназмами, адже обсяг лексеми «*розлучення*» поширюється на «*шлюб*»: цей процес передбачає наявність шлюбу.

Важливим складником процесу розірвання шлюбу у ФРН, що сприяє рівноправному фінансовому становищу обох партнерів після розірвання шлюбу є *Versorgungsausgleich* – *механізм розподілу пенсійних прав між подружжям у процесі розірвання шлюбу*. Він ґрунтується на тому, що всі пенсійні права, набуті під час спільного життя (наприклад, право на отримання державної (нім.

gesetzliche Rente) або професійної пенсії (нім. *Betriebsrente*)), суд вважає спільним досягненням і, відповідно, ділить порівну між подружжям. Розподілу пенсійних прав не здійснюють: якщо шлюб тривав менше від трьох років і ніхто з подружжя не вимагає цієї процедури; якщо різниця в пенсійних правах незначна й розподіл не матиме суттєвого значення; у разі приватної угоди між подружжям, за якої вони самостійно розв'язують питання розподілу майна та пенсійних прав [108]. Зазначмо, що українське законодавство подібного механізму не передбачає. Порівняймо відтворення цього терміна в лексикографічних джерелах.

Шлоер, Сойко (2003)	Дужа-Задорожна, Матіас Мюллер (2014)	Ківалов, Петлюченко (2016)	Колом оєць, Іваненко (2018)
Versorgungsausgleich <i>m</i> компенсація з метою забезпечення (при розлученні), вирівнювання прав на пенсійне забезпечення при розлученні	–	Versorgungsausgleich <i>m</i> вирівнювання долей подружжя при розлученні незалежно від заробітку під час шлюбу (для забезпечення в старості), полюбовна згода між окремо проживаючим подружжям про матеріальне забезпечення одним із подружжя іншого	–

Табл. 4. Зістава лексикографічних статей

На нашу думку, точно відтворити сутність цього явища укладачам досліджуваних джерел не вдалося. Відповідник «компенсація з метою

забезпечення (при розлученні)», до прикладу, може ввести в оману, адже в українському законодавстві термін «компенсація» зазвичай вживають у контексті відшкодування шкоди або втрат, завданих певній особі через виплату коштів або надання іншого еквівалентного відшкодування, а *Versorgungsausgleich* грошових виплат не передбачає. Відповідники, подані в словнику Ківалова та Петлюченко, на нашу думку, не лише є абсолютно хибними за змістом, а й рясніють порушеннями мовної норми. В оману, до прикладу, може вводити словосполучення «вирівнювання долей», адже насправді йдеться лише про пенсійні права, до того ж, у цьому значенні варто вживати не слово «доля», а «частка». Також, на нашу думку, «в старості» – не лише розмовний, а й неполіткоректний вираз, і в юридичних текстах варто було б вживати вирази на кшталт «після виходу на пенсію», «за умови отримання пенсійного забезпечення». До того ж, пенсійні права у ФРН можуть виникати не лише через вік, а й через інвалідність, втрату працездатності тощо. Додамо, що *Versorgungsausgleich* не є «полюбовною згодою», а обов'язковою юридичною процедурою. Зрештою, хочемо наголосити, що вживання прийменника *при* в цьому контексті («при розлученні») не є виправданим, і його варто було б замінити на інші конструкції, які б не порушували норм української синтакси.

До 1977 року у ФРН чинним був *принцип провину* (нім. *Verschuldungsprinzip*), згідно з яким розірвання шлюбу було можливим лише в разі, якщо одного з подружжя було визнано винним у розпаді шлюбу (наприклад, через подружню зраду, насильство чи інші серйозні порушення подружніх обов'язків). Нині основою процесу розірвання шлюбу є **принцип незворотного розпаду шлюбу** (нім. ***Zerrütungsprinzip***) (§ 1565 BGB) – шлюб вважають таким, що розпався, якщо подружжя більше не веде спільного життя і немає перспектив його відновлення [102]. Так, у мотивувальній частині рішень про розірвання шлюбу ФРН стандартним є формулювання: «*Der Scheidungsantrag ist begründet, weil die Ehe der Ehegatten gescheitert ist (§§ 1564 Satz 1 und 3, 1565 Abs. 1 Satz 1 BGB)*» (укр. «Заява про розірвання шлюбу є обґрунтованою, оскільки шлюб незворотно розпався (§§ 1564 речення 1 і 3, 1565 абз. 1 речення 1 BGB)»). В

українських рішеннях суду про розірвання шлюбу стандартним є формулювання «фактично спільного господарства сторони не ведуть, шлюбні відносини припинені, вони не проживають разом», адже, відповідно до ст. 112 СКУ, шлюб може бути розірваний лише в тому разі, якщо подальше спільне життя та збереження сім'ї неможливі. Проте конкретної назви принципу, як бачимо у ФРН, законодавство України не виділяє.

Порівняймо українські відповідники терміна *Zerrüttung* і його похідних, що їх подають лексикографічні джерела.

Дужа-Задорожна, Матіас Мюллер (2014)	Ківалов, Петлюченко (2016)	Коломоєць, Іваненко (2018)
Zerrüttungsprinzip <i>n</i> принцип розірвання шлюбу в разі непоправного його розладу	Zerrüttungsprinzip <i>n</i> принцип розірвання шлюбу при непоправному його розладі	—
Ehezerrüttung <i>f</i> фактичне припинення подружжям шлюбних відносин	Zerrüttung <i>f</i> ~ <i>der Ehe</i> непоправний розлад шлюбу	—

Табл. 5. Зістава лексикографічних статей

Отож, знову спостерігаємо компонентну непослідовність у праці Дужі-Задорожної та Мюллера: дві словникові статті цього джерела подають зовсім різне значення лексеми *Zerrüttung*. Під сумнів хочемо поставити і вживання в цьому контексті слова «розлад». Порівняймо деякі з його значень у словнику: «відсутність згоди в стосунках між ким-небудь», «відсутність погодженості, єдності в чийх-небудь діях, вчинках і т. ін.», «порушення душевної рівноваги»

[джерело]. На нашу думку, це не найдоречніший відповідник, адже поняття *Zerrüttung* позначає не просто брак згоди між подружжям, а й остаточне руйнування шлюбу без перспектив на його відновлення.

Важливим аспектом процесу розірвання шлюбу є і поділ майна, набутого в шлюбі. Порівняймо законодавство України та ФРН.

Україна	ФРН
<p>Режим спільної сумісної власності подружжя за замовчуванням (ст. 60 СКУ): майно ділять порівну, якщо інше не встановлено договором чи судом (ст. 70 СКУ).</p>	<p>Режим спільності приросту майна (нім. <i>Zugewinnngemeinschaft</i>) за замовчуванням (1363–1390 BGB): майно не ділять порівну, а здійснюють розподіл приросту майна подружжя порівну (нім. <i>Zugewinnausgleich</i>). Спочатку визначають початковий капітал кожного з подружжя на момент укладення шлюбу (нім. <i>Anfangsvermögen</i>), потім – капітал на момент припинення шлюбу (нім. <i>Endvermögen</i>). Від капіталу на момент припинення шлюбу віднімають капітал на момент укладення шлюбу. Той із подружжя, хто має більший приріст майна, повинен виплатити половину різниці іншій стороні в грошовій формі [78].</p>
<p>Змінити майновий режим за замовчуванням можливо за допомогою шлюбного договору (ст. 92 СКУ та § 1408 BGB).</p>	
<p>Зокрема, сторони можуть: встановити режим спільної часткової або особистої приватної</p>	<p>За шлюбним договором можливі такі режими: режим повної роздільної власності (нім. <i>Gütertrennung</i>), § 1414 BGB – кожен із подружжя зберігає повний контроль над своїм майном, яке було набуто як до, так і під час шлюбу; режим</p>

<p>власности, або ж зафіксувати будь-які інші умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства (ст. 97 СКУ).</p>	<p><i>повної спільної власности</i> (нім. <i>Gütergemeinschaft</i>), § 1415-1416 BGB – усе майно подружжя, придбане як до шлюбу, так і під час шлюбу, стає спільною власністю; <i>німецько-французький договірний режим спільности природу майна</i> (нім. <i>deutsch-französische Wahl-Zugewinnungsgemeinschaft</i>), § 1519 BGB – є дуже схожим до майнового режиму за замовчуванням, проте поєднує елементи німецького та французького сімейного права, зокрема, має деякі особливості, наприклад у питаннях спадщини чи нерухомості [70], [68].</p>
--	---

Табл. 6. Поділ майна, набутого в шлюбі, в Україні та ФРН

Розгляньмо українські відповідники термінів цієї тематики в лексикографічних джерелах.

Сивак (2008)	Дужа-Задорожна, Матіас Мюллер (2014)	Ківалов, Петлюченко (2016)	Коломоєць, Іваненко (2018)
–	–	Güterstand m режим майнових відносин подружжя	Güterstand (m) aus dem Vertrag – договірний режим майна подружжя

Zugewinnngemeinschaft f спільність майна, нажитого подружжям у період спільного подружнього життя	–	Zugewinnngemeinschaft f режим майнових відносин подружжя (дошлюбне майно враховується окремо, а майно, придбане в шлюбі, є спільною власністю)	–
–	–	Zugewinnausgleich m форма поділу майна подружжя (при розлученні), при якому враховується збільшення вартості дошлюбного та шлюбного майна кожного з подружжя	–
–	–	Gütertrennung f розподіл майна (подружжя)	–
–	–	Gütergemeinschaft f майнова спільність (подружжя)	–
Ehevertrag m шлюбний договір, шлюбний контракт	Ehevertrag m (EV) шлюбний договір, шлюбний контракт	–	Ehevertrag (m) – шлюбний контракт

Табл. 7. Зістава лексикографічних статей

Як можна побачити, терміни представлені в лексикографічних джерелах доволі фрагментарно. До того ж, на нашу думку, жодній лексикографічній статті не вдалося повністю передати повного юридичного значення термінів ФРН.

Отже, на підставі детальної зіставної аналізи правових особливостей ФРН та України, зокрема регулювання процесу розірвання шлюбу, можемо стверджувати, що СКУ та 4-ту книгу ЦК ФРН можна вважати лише частково паралельними текстами. Хоча обидва нормативні документи містять схожі правові категорії, їхнє правове наповнення суттєво відмінне (що показала зіставна аналіза термінології процесу розірвання шлюбу в Україні та ФРН). Це зумовлено розбіжностями в правових традиціях, концептуальних засадах та підходах до регулювання сімейних правовідносин та визначення правового статусу подружжя в разі розірвання шлюбу. Повноцінними паралельними текстами в цьому розумінні вважаємо рішення про розірвання шлюбу, що їх ухвалено судами України та ФРН.

До того ж, можемо висновувати, що терміни сімейного права в лексикографічних джерелах або недостатньо висвітлені, або представлені фрагментарно, що вказує на необхідність ґрунтовної систематизації, стандартизації та уніфікації юридичної термінології на німецько-українській площині, зокрема в галузі сімейного права. Найповніше терміни сімейного права представлені в словнику Ківалова та Петлюченко – проте їхній правовий зміст не завжди витлумачено правильно.

2.2. Рішення про розірвання шлюбу в Україні та ФРН

Перекладачеві, що працює з рішеннями про розірвання шлюбу в українсько-німецькій мовній парі, вдаватися до виважених перекладацьких рішень суттєво допомогла б і ґрунтовна зіставна аналіза рішень про розірвання шлюбу в Україні та ФРН. Щоб здійснити таку аналізу, важливо детально дослідити особливості цього юридичного процесу в обох країнах.

Зазначмо, що процес розірвання шлюбу в Україні відбувається в судовому або адміністративному порядку. У суді цю справу можуть розглядати в позовному або окремому провадженні. Розірвання шлюбу через органи РАЦС можливе, лише якщо подружжя не має спільних неповнолітніх дітей та за згоди обох із подружжя (ст. 106 СКУ). В іншому ж разі розгляд справи відбувається через суд (ст. 109–110 СКУ). Позовне провадження застосовують у випадках, коли між подружжям наявний спір про розірвання шлюбу. Якщо один із подружжя не погоджується, або ж виникають інші спірні питання (наприклад, щодо утримання дітей чи поділу майна), справу розглядають шляхом подання позовної заяви до суду [39, с. 151]. Окреме провадження можливе, коли між подружжям немає спору, і вони подають спільну заяву про розірвання шлюбу. Йдеться, наприклад, про випадки, коли в подружжя є малолітні або неповнолітні діти, але вони досягли згоди щодо всіх аспектів розірвання шлюбу [там само, с. 150]. Також окреме провадження застосовують у випадках розірвання шлюбу, якщо один із подружжя засуджений до позбавлення волі [само, с. 166].

З 2009 року порядок розгляду сімейних справ у ФРН регулює **FamFG** (Закон про провадження в сімейних справах та справах добровільної юрисдикції – *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*) [75], тож процес розірвання шлюбу відбувається в межах «добровільної юрисдикції» (нім. *freiwillige Gerichtsbarkeit*). У таких справах не треба подавати позов (нім. *Klage*), як у позовному процесі. Натомість суд діє або з власної ініціативи, або за заявою зацікавленої особи [80]. Відповідно, офіційним актом розірвання шлюбу є не **Urteil** (укр. *рішення суду*), а **Beschluss** (укр. *ухвала*). Загалом, зміст цих документів залишається цілком ідентичним [62].

З огляду на такі відмінності між природою судових процесів, перед перекладачем, що працює в українсько-німецькій мовній парі, закономірно постає запитання: яким варіантом відтворення терміносполуки «*рішення про розірвання шлюбу*», що має конотації *позовного процесу в Україні*, варто послуговуватись?

Аби пояснити можливі перекладацькі рішення, вважаємо за доцільне покликатись на функціональну теорію перекладу К. Норд, що розрізняє документальний та інструментальний переклад.

За визначенням К. Норд, *документальний переклад* має на меті «задокументувати» комунікативний акт вихідної культури та передати цільовій аудиторії певні його аспекти. Тут можна виділити: 1) інтерлінеарний переклад, що передбачає просте відтворення слів вихідної мови цільовою та максимальне збереження синтаксичної структури вихідного тексту та 2) дослівний переклад, що передбачає заміну синтаксичних структур вихідної мови еквівалентними структурами цільової мови відповідно до її норм [джерело, с. 86]. Як зазначає Я. Енгберг, важливою особливістю документального перекладу юридичних текстів є те, що такий переклад не спрямований на відтворення функцій вихідного тексту в цільовій культурі, а покликаний допомогти представникам цієї культури ознайомитися з іноземною правовою системою [там само, с. 88].

На відміну від документального перекладу, *інструментальний* виконує функцію «інструмента» для досягнення цільовим текстом комунікативної мети вихідного тексту в новій комунікативній ситуації цільової культури. Цільовий текст має бути настільки зрозумілим для реципієнта, аби він не усвідомлював, що читає переклад [там само, с. 86]. Як стверджує Я. Енгберг, у юридичному перекладі інструментальний переклад є актуальним, коли цільовий текст має виконувати самостійну функцію в цільовій культурі, наприклад, у міжнародних договорах, які повинні мати однакову юридичну силу різними мовами. Тут доречною буде, до прикладу, адаптація формулювань відповідно до конвенцій цільової мови [там само, с. 89-90].

Отож, для відтворення української терміносполуки «*рішення про розірвання шлюбу*» німецькою мовою перекладачі можуть вдатися до двох різних стратегій. Результатом документального перекладу стане відповідник «*Scheidungsurteil*», що його до 2009 року використовували у ФРН на позначення офіційних актів, що засвідчували розірвання шлюбу в результаті позовного процесу, передає сутність українського судового провадження, яке, власне, і є

позовним. Така стратегія була б слушною в тому разі, якщо, до прикладу, німецькомовний правознавець хотів би зрозуміти юридичну процедуру розірвання шлюбу в Україні.

Результатом інструментального перекладу стане відповідник «*Beschluss*», адаптований до правової системи ФРН. До такої стратегії варто вдаватися, якщо документ має набути юридичної сили у ФРН, наприклад, замовник повідомляє, що українське рішення про розірвання шлюбу має бути юридично визнаним у цій країні – у такому разі органи влади або суду мають не лише розуміти текст рішення, але й мати змогу ідентифікувати його юридичні наслідки в межах правової системи ФРН.

У сучасному світі, в умовах глобалізації та зростання правових зв'язків між країнами, а надто через повномасштабне вторгнення російської федерації, яке змусило велику кількість громадян України шукати тимчасового притулку в інших країнах, зокрема й у ФРН, попит на переклад юридичних документів лише зростає. Рішення про розірвання шлюбу – це офіційний судовий документ, який може знадобитися в іншій країні з різних причин, зокрема: для повторного одруження, для поділу майна, для оформлення опіки над дітьми тощо. Відповідно, важливим є офіційне визнання документів у державних установах ФРН. Тож, на нашу думку, найдоцільнішим для перекладу рішень про розірвання шлюбу є саме *інструментальний переклад*.

Окрім того, для перекладознавця, що має намір здійснити зіставну аналізу рішень про розірвання шлюбу в Україні та ФРН, викликом може стати й пошук таких документів. В Україні маємо **Єдиний державний реєстр судових рішень** (ЄДРСР), який є офіційною системою для збору, зберігання, пошуку та надання електронних копій судових рішень усіх інстанцій. Окрім офіційного реєстру, є також інші сервіси, які надають доступ до судових рішень: **Opendatabot** [92], **YouControl** [111] тощо. У судових рішеннях, що їх публікують у ЄДРСР чи на інших ресурсах, з метою захисту особистих даних сторін справи вдаються до анонімізації: повні імена та прізвища учасників замінюють на позначки «*ОСОБА_1*», «*ОСОБА_2*», РНОКПП замінюють на позначки «*НОМЕР_2*»,

«НОМЕР_3», видаляють точні адреси та замінюють їх на позначки «АДРЕСА_1» тощо. На таких платформах у вільному доступі можна знайти й рішення про розірвання шлюбу.

У ФРН також є реєстри, де публікують судові рішення для загалу. Доступ до таких ресурсів однак частково або повністю можливий лише на комерційній основі. Найвідомішими є, приміром, **Juris** [85] та **OpenJur** [93]. Проаналізувавши деякі публікації рішень про розірвання шлюбу на платформі OpenJur, ми дійшли до висновку, що у ФРН більшість таких рішень не публікують у загальнодоступних реєстрах через конфіденційність, оскільки вони стосуються приватного життя осіб, однак судова справа може бути опублікована, якщо вона становить суспільний резонанс або ж якщо з процесом розірвання шлюбу пов'язані інші судові процеси, або ж тяжкі злочини – рішення, які нам вдалося завантажити з таких реєстрів були пов'язані із сексуальними злочинами відповідача за заявою. Можемо припустити, що саме тому вони й були опубліковані у відкритих реєстрах.

Зазначмо, що для безпосереднього дослідження та зіставної аналізи будови, лексичних та граматичних особливостей рішень про розірвання шлюбу ФРН та України ми здійснили пошук таких документів у відкритих реєстрах України та ФРН та власноруч створили емпіричну базу, що налічує 11 українських та 6 німецьких рішень (див. Додаток Б). З огляду на майже повний брак у відкритих джерелах рішень судів ФРН про розірвання шлюбу, емпіричний матеріал довелося отримувати безпосередньо з офіційних судових органів. Із цією метою ми направили звернення до дільничного суду (нім. *Amtsgericht*) міста Тюбінген – компетентного органу в розгляді таких справ – із проханням надати судові рішення. У відповідь суд надав одне анонімізоване рішення для використання в межах дослідницької діяльності. До емпіричної бази було також додано зразки таких рішень, що їх можна знайти у вільному доступі в мережі Інтернет.

Отже, процес розірвання шлюбу в Україні та ФРН регулюють різні процесуальні порядки: позовна та добровільна юрисдикція відповідно. З огляду

на це, можуть виникнути перші перекладацькі труднощі вже на рівні відтворення назви цього виду тексту. Тут доцільним є звернення до стратегій документального та інструментального перекладу, що їх описала К. Норд. У процесі перекладу в українсько-німецькому напрямку перекладач може відтворити терміносполуку «*рішення про розірвання шлюбу*» як «*Scheidungsurteil*» (документальний переклад), щоби передати сутність позовного провадження або ж як «*Scheidungsbeschluss*», щоби адаптувати текст перекладу до правової системи ФРН. Для якісного перекладу рішень про розірвання шлюбу корисною стане зіставна аналіза їхньої будови, а також лексичних і граматичних особливостей. З огляду на це ми провели таку аналізу, для чого здійснили пошук релевантних документів у відкритих реєстрах України та ФРН (де такі рішення публікують вкрай рідко) та сформувавши власну емпіричну базу.

2.2.1. Будова

Юридичний переклад є складним процесом, що вимагає не лише знання мов, а й розуміння специфіки правових документів у різних країнах. Одним з основоположних аспектів точного перекладу рішень про розірвання шлюбу є врахування їхньої структури, змістовного наповнення та мовних особливостей. Правові системи України та ФРН мають свої унікальні підходи до оформлення таких рішень, що зумовлює необхідність детальної зіставної аналізи.

Перш за все, важливо зазначити, що будова судового рішення в Україні чітко врегульована Цивільним процесуальним кодексом України (ЦПК), зокрема, ст. 265-268 ЦПК України вимагають обов'язковий поділ на 4 частини: вступну, описову, мотивувальну та резолютивну. Рішення повинно містити покликання на норми закону в мотивувальній частині. Резолютивна частина є фінальною та визначає остаточне рішення суду.

У ФРН, однак, у жодному законі не описана чітка та єдина структура судового рішення. § 313 **ZPO** (Цивільно-процесуального кодексу ФРН – *Zivilprozessordnung*) [112], до прикладу, регламентує основні структурні

елементи та зміст судових рішень у цивільних справах, а § 267 StPO (Кримінально-процесуального кодексу ФРН – *Strafprozessordnung*) [106] регулює зміст мотивувальної частини рішень у кримінальних справах. Проте, як ми вже зазначали, порядок розгляду сімейних справ у ФРН регулює **FamFG** (Закон про провадження в сімейних справах та справах непозовної юрисдикції – *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*) [75], який, однак, не містить чітких вимог до структури судових рішень сімейних справ.

Німецькі правознавці виділяють такі складові частини судових рішень у цивільних справах: вступна частина (нім. *Rubrum*), резолютивна частина (нім. *Tenor*), обставини справи (нім. *Tatbestand*), мотивувальна частина (нім. *Entscheidungsgründe*), інформація про порядок подачі апеляції (нім. *Rechtsmittelbelehrung*) – необов’язкова частина, підписи судді/суддей (нім. *Unterschriften des Richters/der Richter*) [71, с. 3]. Порівнявши німецькі рішення про розірвання шлюбу з нашої емпіричної бази, ми дійшли висновку, що у їхній будові теж можна виділити деякі із цих складників. Українські ж рішення про розірвання шлюбу повністю відповідають вимогам, окресленими ст. 265-268. ЦПК України. Порівняймо макроструктуру:

Україна	ФРН
Вступна частина	Вступна частина (нім. <i>Rubrum</i>)
Описова частина	Резолютивна частина (нім. <i>Tenor</i>)
Мотивувальна частина	Обставини справи (нім. <i>Tatbestand</i>)
Резолютивна частина	Мотивувальна частина (нім. <i>Entscheidungsgründe</i>)
–	Порядок подання апеляції (нім. <i>Rechtsbehelfsbelehrung</i>)

Табл. 8. Макроструктура рішень в Україні та ФРН

Отже, основною відмінністю макроструктури рішень про розірвання шлюбу є *резолютивна частина*: у ФРН вона розташована відразу після

вступної, в Україні – наприкінці. Важливо додати, що *Rechtsbehelfsbelehrung* є лише в одному рішенні з емпіричної бази. Порівняймо детальніше змістове наповнення цих частин – яке, звісно, різниться від рішення до рішення, проте виділити можна такі основні моменти:

Україна	ФРН
<p>Вступна частина – основна інформація про судовий процес: дата ухвали, населений пункт та назва суду, склад суду, тип провадження, імена сторін, суть позову. На початку рішення – геральдичний символ (герб України).</p>	<p>Вступна частина (нім. <i>Rubrum</i>) – основна інформація про судовий процес: назва суду, номер справи (нім. <i>Aktenzeichen</i>), дата ухвали, імена сторін та їх представників. Може містити інформацію про оскаржуваність рішення. На початку рішення – геральдичний символ (герб певної федеральної землі).</p>
<p>Описова частина – виклад суті справи та обставин, що з’ясовані під час судового розгляду: 1) відомості про шлюб та наявність спільних дітей; 2) передумови до розірвання шлюбу; 3) позиція та вимоги позивача; 4) позиція відповідача; 5) процесуальні моменти: інформування сторін про розгляд справи, деталі щодо фіксування судового процесу технічними засобами.</p>	<p>Резолютивна частина (нім. <i>Tenor</i>) – рішення, що його ухвалив суд: 1) безпосереднє рішення суду про розірвання шлюбу; 2) рішення щодо розподілу пенсійних прав між подружжям (нім. <i>Versorgungsausgleich</i>); 3) визначення вартости судового процесу та рішення щодо поділу витрат на судовий процес; 4) визначення розміру аліментів (за наявності спільних дітей).</p>

<p>Мотивувальна частина – обґрунтування ухваленого рішення, покликання на правові норми та встановлені факти: 1) підстави для розірвання шлюбу (встановлено, що подружнє життя фактично припинене, спільне ведення господарства відсутнє, визнано, що подальше збереження шлюбу суперечило б інтересам позивача (-ки) та/або дітей); 2) обґрунтування рішення щодо аліментів (за наявності спільних дітей); 3) розподіл судових витрат.</p>	<p>Обставини справи (нім. <i>Tatbestand</i>) – виклад фактів та обставин, що призвели до розірвання шлюбу: 1) відомості про подружжя та їхнє фінансове становище; 2) дата укладення шлюбу; 3) деталі розірвання шлюбу, зокрема термін окремого проживання; 4) визнання обома сторонами шлюбу таким, що незворотно розпався (<i>Zerrütungsprinzip</i>); 5) підстави для розірвання шлюбу; 6) додаткові (обставини).</p>
<p>Резолютивна частина – безпосереднє рішення суду: 1) рішення про розірвання шлюбу; 2) рішення про стягнення аліментів (за наявності спільних дітей); 3) опис процедури набрання рішенням законної сили; 4) інформація щодо порядку подання апеляції.</p>	<p>Мотивувальна частина (нім. <i>Entscheidungsgründe</i>) – юридичне обґрунтування рішення суду: 1) висновки суду щодо застосування положень закону до обставин справи; 2) покликання на відповідні правові норми (§§ 1564, 1565 BGB), що регулюють розірвання шлюбу; 3) опис методи розрахунку доходу позивача; 4) пояснення (не)доцільності здійснення розподілу пенсійних прав; 5) опис розподілу судових витрат.</p>

Табл. 9. Змістове наповнення рішень в Україні та ФРН

Інформація щодо порядку подання апеляції (нім. *Rechtsmittelbelehrung*) – не обов’язковий складник рішень ФРН. Там зазвичай надано відомості щодо права сторін на подання апеляції, зазначає доступний правовий засіб (наприклад, *Beschwerde* або *Berufung*), описує строки та процедуру апеляції, компетентний суд для її розгляду, регламентує вимоги до форми її подання (письмово або електронно) та уточнює, чи є обов’язковим адвокатське представництво або можливість представництва іншими уповноваженими особами.

Отже, можемо висновувати, що найбільша відмінність будови рішень про розірвання шлюбу в Україні та ФРН мають лише одну суттєву відмінність – розташування резолютивної частини (у ФРН – після вступної, в Україні – наприкінці). Також примітно, що іноді в рішеннях ФРН *інформацію щодо порядку подання апеляції* виносять в окрему складову частину, де детально описують усі нюанси цього процесу. В українських рішеннях ця інформація зазвичай коротко подана в резолютивній частині.

Змістове наповнення рішень також не різниться суттєво, та все ж можна виділити деякі відмінності. Зокрема, у вступній частині рішень ФРН вказують лише не імена сторін, але і їхніх представників. Також примітно, що українські рішення завжди містять Герб України, а от у ФРН – герб відповідної федеральної землі. Резолютивна частина рішень у ФРН зазвичай дуже коротка та лаконічна, рішення, що їх ухвалив суд, стисло перераховують за нумерованим списком. Завжди, окрім власне рішення про розірвання шлюбу, суд ухвалює рішення щодо розподілу пенсійних прав. В українських рішеннях резолютивна частина більш деталізована, може містити окремі пункти про майнові спори, аліменти. Опис обставин справи в рішеннях ФРН, як правило, детальніший: подано вичерпні відомості про сторони, історію шлюбу, аргументи позивача та відповідача, хід судового процесу, покликання на матеріали справи. В описовій частині українських рішень більш стисло описано позовні вимоги, позиції сторін, а також стисло зазначають обставини справи. Мотивувальна частина рішень про розірвання ФРН містить покликання на правові норми, оцінку доказів і позицій сторін, а також підтверджує факт розпаду шлюбу. В Україні в мотивувальній

частині суд констатує факт неможливості спільного життя подружжя відповідно до статей 110, 112 Сімейного кодексу.

2.2.2. Лексичні особливості

Для юридичної мови характерний високий рівень стандартизації та точності, проте її лексичне наповнення може суттєво різнитись залежно від правової системи та мовних традицій. Зокрема в рішеннях суду про розірвання шлюбу в Україні та ФРН можна виділити специфічні лексичні особливості, що відображали б особливості галузей сімейного права в кожній із країн. На нашу думку, найцікавіші з погляду перекладознавства становлять найменування сторін процесу розірвання шлюбу в Україні та ФРН. Порівняймо:

Україна	ФРН
Позивач (нім. <i>Kläger</i>) – особа, яка подає позов про розірвання шлюбу. Термін, що специфічно властивий позовному процесу.	Antragsteller (укр. <i>заявник, позивач</i>) – особа, яка подає заяву про розірвання шлюбу. Термін, що специфічно властивий справам добровільної юрисдикції.
Відповідач (нім. <i>Beklagter</i>) – особа, проти якої подано позов про розірвання шлюбу. Термін, що специфічно властивий позовному процесу.	Antragsgegner (укр. <i>відповідач за заявою</i>) – особа, проти якої подано заяву про розірвання шлюбу. Термін, що специфічно властивий справам добровільної юрисдикції.
Представник позивача/відповідача (нім. <i>Vertreter des Klägers / der Klägerin / des Beklagten / der Beklagten</i>).	Verfahrensbevollmächtigter (укр. <i>уповноважений представник у судовому процесі</i>).
Особа, що представляє інтереси сторони в справі.	

Присутність не є обов'язковою.	Згідно з § 114 <i>FamFG</i> , у справах про розірвання шлюбу та пов'язаних із ним справах сторони зобов'язані мати адвоката [75].
Головуючий суддя (нім. <i>Vorsitzender Richter</i>).	Richter (укр. <i>суддя</i>).
Особа, що безпосередньо ухвалює рішення про розірвання шлюбу.	
Секретар судового засідання (нім. <i>Gerichtsschreiber</i>)	Urkundsbeamter der Geschäftsstelle (укр. <i>секретар судової канцелярії</i>)
Особа, що веде протокол засідання, забезпечує процесуальний порядок	Особа, що веде діловодство в справі, реєструє рішення та вказує дату набрання ним законної сили.
Свідки (нім. <i>Zeugen</i>) – не обов'язкові учасники процесу, що свідчать на користь позивача чи відповідача.	–

Табл. 10. Сторони процесу розірвання шлюбу в Україні та ФРН

На нашу думку, зіставна аналіза найменувань сторін судового процесу також може допомогти перекладачеві для перекладу рішень про розірвання шлюбу. Так, якщо перекладач обере *інструментальний переклад*, доречним було б спиратися на найменування з німецьких рішень: *Antragsteller*, *Antragsgegner*, *Verfahrensbevollmächtigter*, *Urkundsbeamter der Geschäftsstelle*. Для *документального перекладу* доречним було б використовувати терміни з позовного процесу ФРН як-от *Kläger* (укр. *позивач*), *Beklagte* (укр. *відповідач*), або ж калькувати власне українські терміни: *Vertreter des Klägers / der Klägerin / des Beklagten / der Beklagten*, *Vorsitzender Richter*, *Gerichtsschreiber*, *Zeuge*. Примітно, що до процесу розірвання шлюбу у ФРН свідків не залучають.

Паралелі можемо провести й між деякими термінами:

Україна	ФРН
<i>Рішення</i>	<i>Beschluss</i>
<i>Справа №</i>	<i>Aktenzeichen</i>
<i>Судові витрати</i>	<i>Kosten des Verfahrens</i>
<i>Чинність рішення суду про розірвання шлюбу</i>	<i>Rechtskraft der Scheidung</i>
<i>Орган РАЦС</i>	<i>Standesamt</i>

Табл. 11. Зістава термінології з рішень України та ФРН

Окрім того, проаналізувавши рішення про розірвання шлюбу з нашої емпіричної бази, можна виділити стандартні юридичні кліше, що в тому чи іншому вигляді повторюються в різних рішеннях. Порівняймо, як описують деякі схожі процесуальні моменти українською та німецькою мовами:

Україна	ФРН
<i>«ІМЕНЕМ УКРАЇНИ»</i>	<i>«IM NAMEN DES VOLKES»</i>
<i>«Суд ухвалив: Позов ... до ... про розірвання шлюбу – задовольнити».</i>	<i>«...Hat das Amtsgericht... beschlossen: 1. Die am ... vor dem Standesbeamten des Standesamtes ...</i>
<i>«Розірвати шлюб між ... і та ..., зареєстрований ..., актовий запис за № ... від ...».</i>	<i>(Heiratsregister Nr. ...) geschlossene Ehe der beteiligten Ehegatten wird geschieden».</i>
<i>«В шлюбі в сторін народився/народилась... ».</i>	<i>«Die Beteiligten sind die Eltern des am ... geborenen Kindes ...»</i>
<i>«Фактично спільного господарства сторони не ведуть, шлюбні відносини припинені, вони не проживають разом».</i>	<i>«Die Beteiligten haben sich im März 2017 voneinander getrennt».</i>
	<i>«Die Ehe ist gescheitert, weil die eheliche Lebensgemeinschaft nicht mehr besteht und nicht zu erwarten ist,</i>

	<i>dass die Ehegatten sie wiederherstellen werden».</i>
--	---

Табл. 12. Зістава юридичних кліше з рішень України та ФРН

Як ми вже зазначали в роботі, вітчизняні дослідники у своїх розвідках повідомляють про засилля українських судових рішень порушеннями мовної норми. Винятком не є і рішення про розірвання шлюбу. Проаналізувавши власноруч створену емпіричну базу, ми виділили декілька груп типових лексичних помилок.

У текстах одинадцяти з одинадцятьох рішень спостерігаємо термін *«головуючий суддя»*. Як відомо, використання активних дієприкметників на *-учий, -юч-ий* є невластивим для української мови. Ми рекомендували б замінити цю терміносполуку на *«суддя, що головує»*, *«головний суддя»*.

Зазначмо, що в текстах рішень спостерігаємо й термінологічну непослідовність задля позначення посади особи, що веде протокол судового засідання. Порівняймо: *«секретар»*, *«секретар судового засідання»*, *«секретар с/з»*. Непослідовно фіксують й процесуальну присутність цієї особи: *«секретар судового засідання – ...»*, *«при секретарі»*, *«за участю секретаря судового засідання»*, *«за участі секретаря с/з»*.

Спостерігаємо й неправильні назви державних чи адміністративних установ. Так, грубою помилкою є *«Відділ реєстрації актів громадянського стану»*, адже правильна назва цієї установи – *«Відділ реєстрації актів цивільного стану»*. Окрім того, мовознавці рекомендують уникати терміна *«казначейство»*, що його вживають у тексті одного судового рішення, та послуговуватися терміном *«державна скарбниця»*.

Серед типових помилок виділити можемо й неправильне вживання прийменників *по*: *«витрати по сплаті»*, *«сторонами по справі»*, *«рішення по справі»*, *«відповідач по справі»* та *при*: *«при зверненні до суду»*, *«при поданні позову»*, *«при розгляді справ»*, *«при реєстрації шлюбу»*. Дуже часто прикметник *«даний»* вживають у значенні *«цей»*: *«даний шлюб»*, *«на даний час»*, *«скористалася даним правом»*, *«батьком даної дитини»*, *«щодо даної справи»*, а

прикметник «*наступний*» у значенні «*такий*»: «*наступні* фактичні обставини», «з *наступним* вирішенням спору», «на підставі *наступного*», «виходячи з *наступного*». Вживають і займенник «*їх*» у невластивому значенні: «*їх* спільна дитина», «*їх* права», «*їх* інтересам», «подальше *їх* перебування в шлюбі». Використовують і невластиві для української мови конструкції, зокрема *шляхом* (*чого*): «*шляхом* подачі апеляційної скарги», «*шляхом* його розірвання»; *згідно* (*чого*): «*згідно* вимог», «*згідно* положень», «*згідно* квитанції»; *підлягати* (*чому*): «*підлягає* поверненню», «*підлягає* стягненню», «позов *підлягає* задоволенню».

Отож, зіставна аналіза лексичних особливостей рішень про розірвання шлюбу в Україні та ФРН – важливий інструмент для перекладача, щоб визначити оптимальні стратегії відтворення певних понять. Залежно від обраного підходу, перекладач може вдаватися до калькування українських термінів або ж віддавати перевагу усталеним відповідникам, що функціонують у німецькій юридичній практиці сімейного права. Додатковим ресурсом у процесі перекладу можуть слугувати спеціалізовані юридичні кліше, які описують аналогічні процесуальні аспекти в правовій системі ФРН. Однак значною лексичною особливістю українських рішень про розірвання шлюбу є численні порушення мовної норми, що може ускладнювати їхній переклад.

2.2.3. Граматичні особливості

Переклад юридичних документів, особливо судових рішень, є складним завданням не лише через необхідність точного відтворення змісту, а й через розбіжності в граматичних структурах, що відображають правові реалії. До прикладу, особливістю відтворення позицій сторін у рішеннях України та ФРН стане використання різних засобів вираження непрямої мови. Завдяки аналізу граматичних особливостей можна не лише краще зрозуміти специфіку юридичного стилю української та німецької мов, а й дослідити можливі прийоми відтворення певних юридичних конструкцій.

Як зазначає А. Л. Міщенко, для німецькомовних фахових текстів характерним є вживання пасивних конструкцій, а також певних синтаксичних структур та лексичних одиниць, які передають значення пасивності. Такі мовні прийоми допомагають уникнути прямого зазначення виконавця дії, сфокусуватися на результаті певної дії чи процесу, а також надати тексту рис формальності, об'єктивності та неутральності [35, с. 85]. Виділити такі конструкції можемо й у рішеннях про розірвання шлюбу. Їх використовують зокрема для документування офіційних дій без зазначення виконавця або ж для формулювання безпосереднього рішення суду.

Розгляньмо граматичні особливості рішень про розірвання шлюбу ФРН на прикладах із нашої емпіричної бази. Так, у реченні «*Die Ehe der Beteiligten **wird geschieden***» (*Vorgangspassiv, Präsens*) змістовий акцент зроблено саме на юридичному процесі розірвання шлюбу, а не на його виконавцях. Мета речення «*Der Scheidungsantrag **wurde** dem Antragsgegner am 05.09.2020 **zugestellt***» (*Vorgangspassiv, Präteritum*) – зосередитися на факті вручення документа. За допомогою пасиву в реченні «*Letztendlich **ist** auch die Antragstellerin auf ihre Altersvorsorge **angewiesen**, da sie als alleinerziehende Mutter erst recht Gefahr läuft, im Rentenalter in die Altersarmut abzurutschen*» (*Zustandspassiv, Präsens*) можна уникнути вказівки на конкретного діяча і лише зосередитися на факті залежності.

У рішеннях про розірвання шлюбу ФРН використовують і еквівалентні форми пасиву, адже «*уживання тільки пасивних конструкцій призвело б до монотонності та одноманітності формулювань*» [35, с. 89], зокрема: *sich lassen* + *Infinitiv*: «*Aus der Existenz einer Mahnung **lässt sich** jedoch nur **schließen**, dass ein vorübergehender Rückstand eingetreten ist, nicht aber, dass Darlehensraten schlechterdings nicht mehr bezahlt werden*». «*Auch aufgrund der üblichen Erfahrungen des beschließenden Gerichts mit der Entwicklung der allgemeinen Lebenshaltungskosten auf bescheidenem Niveau **lässt sich** die von der Düsseldorfer Tabelle vorgenommene Erhöhung des Selbstbehaltes nicht **rechtfertigen***» та *sein* +

Infinitiv: «Die Beschwerde **ist** binnen einer Frist von 1 Monat bei dem Amtsgericht Tübingen **einzulegen**».

Для української ж мови загалом пасивний стан не є притаманним. Так, частою помилкою українських рішень про розірвання шлюбу є зловживання дієсловами на *-ся* в пасивному значенні, зокрема в поєднанні з іменниками в орудному відмінку: «...що **підтверджується** відповідним свідоцтвом про одруження...», «...що **підтверджується** копією квитанції...», «Апеляційна скарга на рішення суду **подається** протягом тридцяти днів...», «...шлюб **розривається** судом...», «судовий розгляд справи **здійснюється**» тощо. Ми б радили уникати таких конструкцій.

У рішеннях про розірвання шлюбу ФРН доволі часто для відтворення заяви чи тверджень сторін процесу використовують умовний стан (*Konjunktiv I* та *Konjunktiv II*). Так автор може «дистанціюватися» від слів іншої людини та зосередити увагу на тому, що він лише передає її твердження [35, с. 93]. Так, на нашу думку, це важлива форма для рішень суду, адже суд має залишатися неупередженим, і за допомогою неї секретар судового засідання може лише задокументувати позиції сторін та не висловлювати власних суб'єктивних оцінок. Розгляньмо деякі приклади: «Die Antragsgegnerin meint, der Antragsteller **sei** uneingeschränkt erwerbsfähig». «Zunächst hat der Antragsteller vorgetragen, er **sei** aus gesundheitlichen Gründen erwerbsunfähig». «Als Fliesenleger **könne** er nicht mehr arbeiten». «Die Antragstellerin ist im Übrigen der Auffassung, dass die Durchführung des Versorgungsausgleichs **grob unbillig wäre**».

На відміну від німецької мови, в українській немає морфосинтаксичної категорії для відтворення чужого мовлення, яка специфічно вказувала б на дистанціювання мовця від переданого висловлювання. Порівняймо: «[позивач] **Стверджує, що він матеріально забезпечує себе та їх спільну із відповідачкою дитину**». «Також позивач **вказує, що майнових спорів на даний час між сторонами немає**».

На нашу думку, важливо дослідити та граматичні часи, що їх використовують у рішеннях про розірвання шлюбу ФРН та України.

У ФРН зазвичай використовують *Präsens* для загальних правових тверджень і принципів, а також для рішень, що їх виносить суд. Наприклад: «*Der Scheidungsantrag ist zulässig*», «*Die Kostenentscheidung beruht auf § 150 Abs. 1 FamFG*». Примітно, що активні форми *Präteritum* у текстах рішень не використовують. Натомість для опису подій у минулому та фактичних обставин справи послуговуються *Perfekt*: «*Die Antragstellerin hat beantragt, die Ehe der Beteiligten zu scheiden*», «*Der Antragsgegner hat dem Scheidungsantrag zugestimmt*». Не типовими є і *Futur I*, *Futur II* та *Plusquamperfekt*.

В Україні послуговуються теперішнім часом дійсного способу для опису загальних правових норм та формулювання висновків суду: «*Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано*». Минулий доконаний час використовують для опису фактичних обставин справи: «*Сторони припинили спільне проживання у вересні 2018 року*». Спостерігаємо лише поодинокі використання майбутнього недоконаного часу дійсного способу – для вказівки на наслідки рішення: «*...після розірвання шлюбу донька буде проживати з позивачем*».

Тут суттєвою відмінністю є використання майбутнього часу: в Україні цю граматичну форму використовують переважно для позначення майбутніх наслідків судового рішення. У рішеннях ФРН такої потреби взагалі немає, адже *Präsens* у німецькій мові може передавати аспект майбутнього.

Цікаво, що в резолютивній частині українських рішень для формулювання чітких розпоряджень суду використовують наказовий спосіб: «*Позов ... про розірвання шлюбу задовольнити*», «*Шлюб між ... – розірвати*», «*Рішення суду після набрання ним законної сили надіслати до органу державної реєстрації актів цивільного стану...*». А от у рішеннях про розірвання шлюбу ФРН безпосереднє рішення суду описують із використанням *Präsens Indikativ* або ж *Vorgangspassiv Präsens*: «*Der Versorgungsausgleich findet nicht statt*», «*Die Ehe der Beteiligten wird geschieden*».

Загалом можна сказати, що українські судові рішення, як правило, містять більш розгорнуті та складні речення, часто перенасичені підрядними конструкціями, велику кількість формальних зворотів, а от судові рішення ФРН є більш лаконічними та часто структуровані простими реченнями або короткими складносурядними конструкціями.

Отже, для рішень про розірвання шлюбу у ФРН характерним є вживання пасивного стану та еквівалентних форм пасиву для документування офіційних дій без зазначення їх виконавців, а також умовного стану для відтворення тверджень сторін процесу. Для української мови пасивний стан характерним не є, проте попри це тексти рішень перенасичені дієсловами з пасивним значенням на *-ся*, а спеціальної категорії, що акцентувала увагу б на тому, що мовець лише передає чужі слова, немає. У рішеннях ФРН послуговуються лише двома граматичними часами: *Präsens* – для опису правових положень і судових рішень та *Perfekt* – для фактичних обставин. В українських рішеннях для фіксації судових рішень використовують наказовий спосіб. Загальні норми права формулюють за допомогою теперішнього часу дійсного способу, фактичні обставини – минулого доконаного часу, наслідки рішення – майбутнього недоконаного часу. Зіставана аналіза граматичних особливостей рішень про розірвання шлюбу в Україні та ФРН допоможе перекладачеві визначитись, до яких граматичних часів та категорій варто було б вдаватися під час перекладу українських рішень про розірвання шлюбу німецькою мовою.

Висновки до РОЗДІЛУ 2

Отже, в Україні сімейне право розглядають як окрему галузь, а от у ФРН воно є складовою частиною цивільного права – це і становить найсуттєвішу відмінність між українською та німецькою правовими культурами. В Україні цю галузь регулює СКУ, а у ФРН сімейні правовідносини врегульовані в межах цивільного законодавства, зокрема в четвертій книзі Цивільного кодексу ФРН.

З огляду на подібність правових категорій, ці нормативні документи можна було б вважати паралельними текстами – такими, що написані різними мовами,

проте створені зі схожою метою. Водночас детальна порівняльна аналіза засвідчила суттєві розбіжності в правовому наповненні термінів сімейного права в Україні та ФРН, зумовлені відмінностями в правових традиціях, концептуальних підходах та методах регулювання цієї галузі.

У лексикографічних джерелах юридичні терміни сімейного права висвітлені непослідовно, фрагментарно чи із суттєвим викривленням їхнього змісту, що підкреслює необхідність їхньої систематизації, стандартизації та уніфікації термінології на німецько-українській площині. Непослідовність спостерігаємо навіть у відтворенні поняття *Bürgerliches Gesetzbuch* в українських правових джерелах.

Процес розірвання шлюбу в Україні та ФРН регулюють різні процесуальні порядки: позовна та добровільна юрисдикції відповідно, що зумовлює перекладацькі труднощі навіть на рівні відтворення назви виду тексту. Для перекладу в українсько-німецькому напрямку доцільно застосовувати стратегії, що їх визначила К. Норд: документальний переклад для відтворення всіх точностей українського документа та інструментальний для адаптації документа до правової системи ФРН. Окрім того, важливо враховувати будову, лексичні та граматичні особливості цих документів. Найсуттєвіша відмінність будови рішень України та ФРН полягає в розташуванні резолютивної частини, а також у тому, що у юрисдикції ФРН порядок подання апеляції виносять в окрему структурну частину. Хоча їхня змістова структура загалом подібна, окремі формулювання мають національні особливості.

Зіставна аналіза лексичних особливостей рішень про розірвання шлюбу виявила деякі відмінності у використанні термінології, найменуванні сторін та юридичних кліше, що є важливими орієнтирами для перекладача. На жаль, мусимо зазначити, що вкрай часто в текстах українських рішень можна зафіксувати порушення мовної норми.

Зіставна аналіза граматичних особливостей допомогла визначити, які граматичні категорії та часові форми доцільно використовувати в перекладі

українських рішень німецькою мовою, що сприятиме адекватному відтворенню правового змісту документа в межах юридичної системи ФРН.

РОЗДІЛ 3. СЛІПІЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕМПІРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

3.1. Проектування

У межах кваліфікаційної роботи здійснено сліпий перекладацький експеримент (авторська модель емпірично-експериментально перекладознавчого дослідження, що її запропонували М. А. Сайка та К. О. Сайко [43]), спрямований на оцінення якості юридичного перекладу рішень про розірвання шлюбу в українсько-німецькому напрямку.

Проведення такого експерименту передбачає проходження чотирьох взаємопов'язаних фаз, першою з яких є фаза проектування. Вона становить початковий, але концепційно найважливіший етап, що закладає як теоретичну, так і прикладну основу всього дослідного процесу. У межах сліпого перекладацького експерименту ця фаза охоплює низку операцій, які спрямовані на формування чіткої дослідницької моделі, яка уможливить емпіричну перевірку евристичних гіпотез.

Сформульоване дослідницьке питання передбачає оцінювання якості перекладу рішень про розірвання шлюбу з української мови німецькою, критичне переосмислення поширених уявлень про залежність якості юридичного перекладу від професійного статусу виконавця та маркетингової самопрезентації перекладової агенції, а також з'ясування реального впливу зазначених чинників на мовно-правову якість трансляту.

На цьому етапі здійснено аналізу актуальної літератури в галузі методології перекладознавства, зокрема праць М. С. Дорофєєвої, Г. Салдані, Ш. О'Браєн, Х. Турі та ін. Особливу увагу приділено методологічним підходам до продуктоорієнтованих досліджень, оцінювання якості перекладу, а також осмисленню індустрійної якості перекладу непублічних текстів у перекладовому процесі.

Під час вивчення наукової літератури та практичних засад юридичного перекладу було виявлено концептуальну суперечність між *формальною правильністю перекладу* та його *правовою функційністю* в юрисдикції

цільової мови, що стало поштовхом до формулювання гіпотез. Ця суперечність полягає в тому, що текст перекладу може бути лексично, граматично та навіть стилістично коректним, однак не відповідати юридичним нормам цільової культури, а отже – не виконувати своєї функції. Показовим прикладом такої невідповідності став би переклад українського терміна «*рішення суду*» як «*Urteil*», що формально є допустимим відповідником. Однак у правовій системі ФРН, де розгляд справ про розірвання шлюбу належить до **добровільної юрисдикції** (нім. *freiwillige Gerichtsbarkeit*), офіційні документи в такій категорії справ мають назву «*Beschluss*». Отже, вживання «*Urteil*» у цьому контексті, попри часткову еквівалентність до терміна «*рішення суду*», є юридично неточним.

У межах експерименту за матеріал обрано автентичний юридичний текст – українське *рішення суду про розірвання шлюбу* від 26.03.2024 року.

Такий текст відповідає критеріям непублічного та декларативно-бюрократичного документа, що має високий ступінь фаховомовності. Окрім того, він становить типове замовлення на сучасному ринку перекладацьких послуг, особливо з огляду на актуальну суспільно-політичну ситуацію в Україні, спричинену повномасштабним вторгненням РФ, та велику кількість українських громадян, що перебувають у ФРН. Попит на переклад рішень про розірвання шлюбу німецькою мовою зумовлений необхідністю їхньої легалізації, зокрема для повторного одруження, визначення опікунських прав або майнових правовідносин у ФРН. Актуальність перекладацької проблематики є безсумнівною, а якість таких перекладів має безпосередній вплив на реалізацію особистих прав українців у ФРН.

Усього до експерименту було залучено 10 перекладачів, що становлять дві основні групи за рівнем підготовки: один переклад виконала *перекладова агенція X*; дев'ять перекладів виконали *студенти-перекладачі 5 курсу*, що навчаються за ОП «Галузевий ...» у ННІФ КНУ ім. Т. Шевченка (вихідний текст та множинні переклади подані в Додатку А).

Перекладове замовлення було виконано за класичною схемою замовницької взаємодії. Було замовлено переклад рішення суду про розірвання шлюбу в перекладовій агенції з дотриманням принципів анонімності та непоінформованості виконавців про експериментальний характер завдання. Комунікація з агенцією та з дев'ятьма студентами-перекладачами 5-го курсу відбувалася без вказівки на дальший розбір чи дослідницький інтерес, адже лише в умовах «перекладацької сліпоти» можливе об'єктивне оцінювання індустрильної якості перекладу без навмисної або ненавмисної адаптації перекладацької стратегії до уявлень про наукову перевірку.

Ідентичність респондентів, зокрема назва перекладової агенції та імена студентів, залишаються анонімними з етичних міркувань, а також для запобігання можливій упередженості або некоректному тлумаченню результатів. Такий підхід відповідає загальнонауковим принципам академічної доброчесності й дозволяє зосередити увагу винятково на якості перекладів.

Отже, фаза проєктування стала концептуальним підґрунтям усього експериментального дослідження – сліпого перекладацького експерименту, що передбачає проходження чотирьох фаз. Було сформульовано дослідницьке питання та обрано автентичний текст рішення українського суду про розірвання шлюбу. Модель передбачає виконання перекладацького завдання професійною агенцією та студентами без розкриття експериментального характеру дослідження з метою неупередженого аналізу якості транслятив.

3.1.1. Доперекладознавчий розслід перекладового замовлення

Фаза проєктування в межах сліпого перекладацького експерименту передбачає проведення ґрунтовного доперекладознавчого розсліду перекладового замовлення. Такий розслід є необхідним для оцінення складності вихідного тексту та формулювання релевантних евристичних гіпотез.

Вихідний текст, обраний для перекладу – судове рішення про розірвання шлюбу, офіційний документ у галузі (див. Додаток А). Такий текст є типовим

прикладом фахового тексту, що належить до текстів юридичного підтипу й має чітко виражені структурні, комунікативні та функціональні характеристики.

У межах функціональної типології, що її запропонувала К. Райс, аналізований текст виконує насамперед *інформативну функцію*, позаяк його головне призначення полягає в передачі юридично значущої інформації. Зміст документа фіксує встановлені судом юридичні обставини та волевиявлення державного органу. У такий спосіб документ виконує функцію правової комунікації, спрямованої на фіксацію юридичного факту розірвання шлюбу. Окрім домінантної інформативної функції, у тексті частково реалізована й *апелятивна функція*, зокрема, у резолютивній частині документа. На відміну від емоційних або експресивних закликів, що характерні для інших типів текстів, апелятивна функція в юридичному документі відтворена у формі нормативних директив. Йдеться про покладання зобов'язань на відповідні державні органи або надання учасникам процесу певних процесуальних прав, зокрема права на оскарження рішення.

Комунікативна ситуація, у якій функціонує аналізований текст, є типовою для офіційного інституційного повідомлення юридичної галузі. Спілкування в цьому випадку набуває рис формалізованої взаємодії між державним органом і відповідними учасниками правовідносин, що передбачає сувору регламентацію форми, змісту та мовного оформлення повідомлення. **Автором** виступає Шевченківський районний суд міста Києва, представлений у тексті суддею В. О. Волошиним. **Тематика тексту** окреслена межами цивільного процесуального провадження та зосереджена на врегулюванні сімейно-правового спору – розірванні шлюбу. Основний зміст документа зосереджений на фіксації юридичних підстав для припинення шлюбу, відповідних обставин та ухваленні інституційно значущого рішення. Цільова аудиторія документа є багаторівневою. Насамперед це сторони судового процесу – позивач і відповідачка, для яких рішення має безпосереднє юридичне значення. Далі – державні органи, уповноважені на реалізацію та виконання судових рішень, зокрема органи ДРАЦС, нотаріальні служби тощо. Крім того, у разі перекладу

документа чужоземною мовою до потенційної цільової аудиторії належать також чужоземні установи – судові, адміністративні чи міграційні органи, для яких юридична дійсність факту розірвання шлюбу повинна бути підтверджена офіційним документом. Таким чином, текст має як національну, так і транснаціональну релевантність.

Фахова специфіка тексту зумовлює низку лексичних, морфологічних і синтаксичних особливостей, характерних для юридичної мови.

На лексичному рівні текст містить численні лексичні маркери фаховомовності, серед яких домінують терміни цивільного й сімейного права, до прикладу: *«розірвання шлюбу», «відповідачка», «позивач», «позов», «акт державної реєстрації», «судовий збір», «ухвала», «рішення суду», «інтереси сторін», «визнання позову»*. Присутні також реалії української правової системи: *«Печерський районний відділ ДРАЦС, Головне територіальне управління юстиції у м. Києві, абрєвіатури (СК України, ЦПК України, РНОКПП)*.

Серед морфологічних ознак варто виділити велику кількість пасивних (*«судом встановлено»*) та іменникових (*«розгляд справи»*) конструкцій, а також іменників на позначення абстрактних понять, що є типовим для текстів юридичного дискурсу.

З погляду синтакси вихідний текст містить велику кількість складнопідрядних речень, зокрема з підрядними означальними, причини, умови, часу. Подекуди відтворення складнопідрядних конструкцій може стати викликом для перекладача: невизначеність синтаксичної підпорядкованости ускладнює точне встановлення семантичних зв'язків між елементами речення, через що постає ризик хибного трактування змісту під час перекладу. Розгляньмо приклад речення з вихідного тексту: *«Частиною 2 ст. 112 СК України передбачено, що суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення»*. Синтакса цього речення є доволі заплутаною, адже підрядне означальне речення *«що мають істотне значення»* стоїть безпосередньо

після слова «*дітей*», тому постає ймовірність хибного трактування: нібито «*істотне значення*» мають діти. До того ж, складно визначити, до чого саме стосується це підрядне означальне речення: «*інтересів дітей*», «*інтересів одного з них*», чи всього разом?

Композиційна організація тексту підпорядкована ustalеним нормам ЦПК України та містить 4 частини: вступну, описову, мотивувальну та резолютивну.

Інтертекстуальність у вихідному тексті виражена насамперед через покликання на норми чинного законодавства, зокрема СКУ та ЦПКУ із зазначенням статей і частин. Такі покликання є невід'ятним складником текстів юридичного дискурсу та правлять за основу для правової аргументації суду.

Однією з найважливіших особливостей досліджуваного документа є наявність невербальних елементів. Зокрема у верхній частині документа розміщено зображення малого Державного Герба України, що свідчить про статус джерела тексту як органу публічної влади. Наприкінці документа розміщено QR-код, який є засобом електронної верифікації документа та доступу до його оригіналу. До таких елементів також належить візуально марковане виокремлення основних структурних компонентів судового рішення через подання кожної літери з відступами між ними. Таке форматування застосовано, зокрема, до процесуальних формул «*в с т а н о в и в*» та «*в и р і ш и в*», що відповідно вказують на перехід до описової та резолютивної частин рішення. Для перекладача ці елементи не підлягають перекладові в прямому розумінні, однак мають бути відповідним чином відтворені або марковані в перекладі, оскільки виконують функцію підтвердження автентичності документа і сприяють збереженню його інституційного статусу в цільовій культурі.

Стилістично текст повністю відповідає нормам офіційно-ділового мовлення: для нього характерні високий ступінь нейтральності, об'єктивності та стандартизованості. Вживана лексика унормована (хоч інколи з порушенням мовної норми), стилістично нейтральна, позбавлена емоційного або експресивного забарвлення.

Отже, вихідний текст виконує переважно інформативну й частково апелятивну функції, належить до формалізованого юридичного дискурсу та вирізняється нормативністю, фаховою термінологією, ускладненою синтаксичною структурою і стилістичною нейтральністю. Важливими для перекладача аспектами є також інтертекстуальність (покликання на норми законодавства) та невербальні елементи, що засвідчують офіційний статус тексту й потребують відповідної репрезентації в перекладі.

3.1.2. Моделювання евристичних гіпотез

Під час провадження сліпого перекладацького експерименту з метою виявлення закономірностей у перекладацьких рішеннях та типових джерел зниження якості юридичного перекладу в юридичному дискурсі ми провели аналізу дев'яти перекладів судового рішення про розірвання шлюбу, виконаних студентами-перекладачами 5-го курсу ННІФ КНУ ім. Т. Шевченка. З огляду на високу частотність окремих мовно-правових відхилень, характер їхнього виникнення та ймовірність їхнього повторення в перекладацькій практиці фахівців (зокрема перекладових агенцій), вважаємо за доцільне сформулювати низку евристичних гіпотез.

(1) Нехтування аналізом контексту вихідної правової культури та неврахування перекладачем того факту, що процедура розірвання шлюбу в Україні врегульована позовною юрисдикцією, а у ФРН – добровільною, призводить до калькування у вихідному тексті термінів української позовної юрисдикції (до прикладу, застосування у вихідному тексті невластивих процесу розірвання шлюбу у ФРН термінів «*Urteil*», «*Kläger*», «*Klage*») та зумовлює «перенесення» термінології українського позовного права у вихідний текст, що унеможлиблює створення функційно релевантного перекладу в межах правового простору ФРН.

(2) Нехтування аналізом паралельних текстів судових рішень про розірвання шлюбу в Україні та ФРН у процесі перекладу призводить не лише до калькування термінології українського позовного провадження, а й перенесення

загальноправової термінології (зокрема на позначення сторін процесу) та юридичних кліше, що суперечить усталеним терміносистемним нормам юрисдикції ФРН, відтворення синтаксичних конструкцій оригіналу без урахування граматичних норм німецької юридичної мови, що в результаті знижує функційну та жанрову відповідність перекладеного документа стандартам судового рішення в правовій системі ФРН.

(3) У процесі юридичного перекладу безсистемне (непослідовне) застосування термінології з паралельних текстів без урахування відмінностей між вихідною та цільовою правовими культурами призводить до *міжсистемної термінологічної інтерференції* (*термін наш – I. T.*) у цільовому тексті (до прикладу, поєднання в одному документі термінів добровільної та позовної юрисдикції – або поєднання в одному документі скалькованих термінів української позовної юрисдикції та термінів, властивих добровільній юрисдикції ФРН), що знижує функційну релевантність перекладеного документа, ускладнює його правову інтерпретацію в цільовій культурі та створює перешкоди для його визнання в офіційному контексті.

(4) З огляду на те, що мовно-правові відхилення, що їх описано в гіпотезах (1) та (2), мають системний характер (їх спостерігаємо в більшості студентських перекладів), можемо припустити, що їх, ймовірно, спостерігатимемо й у перекладі, спродукованому перекладовою агенцією. (5) Це, зі свого боку, свідчить про те, що професійний статус виконавця перекладу (студент, фахівець перекладової агенції) не є надійним індикатором якості юридичного перекладу (*перекладова агенція / дипломований перекладач ≠ якісний переклад*). Окрім того, (6) маркетингова самопрезентація перекладової агенції в цифровому просторі не є надійним індикатором фактичної якості юридичного перекладу. Навпаки, зосередження на загальних комунікаційних або рекламних атрибутах може маскувати дефіцит спеціалізованої термінологічної, функційної та інституційної компетентності, необхідної для відтворення юридичного змісту відповідно до вимог правової системи цільової мови (*самопрезентація ≠ якісний переклад*).

Отже, було змодельовано 6 евристичних гіпотез щодо якості юридичного перекладу та її зв'язку з виконавцями перекладу, зокрема через призму *перекладова агенція / дипломований перекладач ≠ якісний переклад, самопрезентація ≠ якісний переклад.*

3.2. Збирання

Фаза збирання є другою складовою частиною сліпого перекладацького експерименту та передбачає три взаємопов'язані операції: визначення кількості й характеристик учасників експерименту, безпосередню взаємодію з ними, а також формування емпіричної бази. Збирання матеріялу здійснювалося відповідно до попередньо сформульованих евристичних гіпотез та дослідницького питання.

У ході дослідження було зібрано 10 перекладів українського судового рішення про розірвання шлюбу німецькою мовою. Один переклад було отримано від *колективного виконавця* – перекладової агенції Х, а дев'ять перекладів – від *індивідуальних виконавців*, студентів-перекладачів 5 курсу ННІФ КНУ ім. Т. Шевченка освітньої програми «*Галузевий переклад із німецької та англійської мови, міжкультурний менеджмент*» (німецька мова – перша іноземна).

Колективного виконавця перекладових послуг було обрано свідомо, на підставі його активної маркетингової присутності в цифровому просторі: агенція має високий рейтинг (4.9 з 5) на платформі Google Maps, численні позитивні відгуки, а також власний сайт із заявленим сімнадцятирічним досвідом роботи й акцентом на високу якість перекладових послуг. Такий вибір був здійснений для емпіричної перевірки гіпотези про те, що маркетингова самопрезентація перекладової агенції не є надійним показником фактичної якості юридичного перекладу. У такий спосіб дослідження звертається до індустрійного рівня перекладових послуг, фокусує на розриві між комунікаційною ефективністю агенції та її справжньою перекладацькою компетентністю в юридичній галузі.

Індивідуальні виконавці – студенти – також є репрезентативними з огляду на те, що вони є майбутніми суб'єкти перекладацької діяльності. Усі вони мали однаковий рівень освітньої підготовки, перебували на однаковому етапі навчання (5 курс), і виконували переклад як домашнє завдання без жодних спеціальних інструкцій чи методичних обмежень, що дозволило відтворити умови, максимально наближені до реального виконання перекладацького завдання.

Як уже було зазначено, однією із засадничих передумов сліпого перекладацького експерименту є **нерозкриття експериментального характеру дослідження** перед виконавцями перекладу, зокрема колективним виконавцем – перекладовою агенцією, що передбачало моделювання поведінки пересічного користувача перекладових послуг. Для цього дослідник повинен мислити як замовник послуги, а не як перекладознавець. А тому вибір перекладової агенції здійснювався за логікою, якою в реальних умовах керувався б звичайний замовник юридичного перекладу, що прагне вигідно, швидко та зручно знайти виконавця послуги.

Варто зазначити, що вихідний текст – рішення суду про розірвання шлюбу – є типовим зразком перекладового замовлення. Перекладу таких документів часто потребують приватні особи. У такому разі пересічний замовник, як правило, звертається до найпростішого інструменту пошуку – Google. У дослідницькій та маркетинговій практиці *пошукова видимість* є критично важливим чинником: сайти, що їх подано на першій сторінці пошукової видачі, тобто серед топ-10 результатів, користувачі сприймають як найбільш надійні, популярні або професійні. А тому висновуємо, що наявність сайту агенції серед перших позицій у пошуковій системі автоматично підвищує її шанси стати виконавцем замовлення, незалежно від реальної якості послуг.

Відповідно до цієї логіки, для участі в експерименті було обрано перекладацьку агенцію, яка має активну й багаторівневу присутність у цифровому просторі. Зокрема: 1) вебсайт агенції розміщений на першій сторінці пошуку за релевантними ключовими словами; 2) на сайті наголошено на

наявності мережі філій по Україні, 17-річного досвіду роботи, системи контролю якості, а також команди сертифікованих фахівців із галузевого перекладу; 3) у Google Maps агенція має високий рейтинг (4.9 з 5) та понад 100 відгуків на головному представництві в м. Києві; 4) інформація про діяльність агенції також наявна в медіапросторі, зокрема у формі сюжетів на YouTube-каналах; 5) зрештою, сайт агенції містить акценти на поєднанні «доступних цін» із «гарантованою якістю», що є важливим комунікативним повідомленням для замовників з обмеженими фінансовими ресурсами.

Таким чином, обрана агенція максимально відповідає маркетинговому ідеалу перекладацької професійності, що надає змогу критично оцінити евристичну гіпотезу про розрив між зовнішньою самопрезентацією виконавця та реальною якістю юридичного перекладу. Самопозиціонування агенції як «універсального фахівця з перекладу» з понад тридцятьма мовами може, своєю чергою, свідчити про широку спеціалізацію, яка не завжди корелює з наявністю глибокої експертизи в галузі права конкретної правової системи.

Із колективним виконавцем – перекладовою агенцією – було встановлено зв'язок у спосіб, типовий для звичайного замовника. Агенції було надано текст українського рішення суду про розірвання шлюбу з проханням здійснити його переклад німецькою мовою у визначені строки. Ми використовували максимально типові формулювання щодо термінів виконання, вартості послуги, способу оплати тощо. Такий підхід уможливив уникнення когнітивного викривлення з боку агенції та збереження чистоти експерименту.

Аналогічно взаємодія зі студентами не передбачала жодних специфічних вказівок: їм запропонували виконати переклад у межах домашньої самостійної роботи. Студенти не знали про експериментальний характер тексту, а також про подальше аналітичне оцінювання їхніх перекладів. Це уможливило моделювання ситуації «реального перекладу», у якій перекладач орієнтується винятково на вихідний текст і власну компетентність, а не на уявлення про можливі очікування дослідника.

Отже, фаза збирання передбачала отримання перекладів від професійної агенції (1) та студентів-перекладачів (9) (див. Додаток А) з метою їхнього дальшого дослідження. Колективного виконавця було обрано на підставі його присутності в онлайн-просторі задля перевірки гіпотези про можливий розрив між зовнішньою самопрезентацією та фактичною якістю юридичного перекладу. Обидві групи виконавців не були поінформовані про експериментальний характер дослідження, що забезпечило прозорість дослідження.

3.3. Оцінювання

Оцінювання є ключовою фазою сліпого перекладацького експерименту, що спрямована на виявлення, систематизацію та інтерпретацію якісних характеристик текстів, спродукованих виконавцями перекладового замовлення. Ця фаза складається з трьох взаємопов'язаних операцій: *порівняльного розсліду* *множинних перекладів*, *критичного опису перекладацьких рішень* та *кількісної параметризації результатів*.

Зазначмо, що ми осмислюємо *порівняльний розслід* та *критичний опис* як комплементарні операції. Так, *порівняльний розслід* – перекладознавча метода, в основі якої лежить системне та різноаспектне зіставлення текстів, спродукованих виконавцями перекладового замовлення із вихідним текстом та між собою [43]. *Критичний опис* перекладацьких рішень не лише спирається на результати порівняльного розслідування, а й виходить за його межі, адже має на меті інтерпретацію перекладацьких рішень та їхнє якісне оцінення [43]. Обидві операції поєднує спільна теоретична парадигма: у роботі для виконання порівняльного розсліду та критичного опису ми спираємось на синергетичну парадигму перекладу, основу якої заклала М. С. Дорофєєва [14; 13], та відповідну термінологію. На нашу думку, синергетична парадигма є цілком обґрунтованим науковим підходом до дослідження юридичного перекладу, зокрема до опису та класифікації перекладацьких помилок, адже в її основі лежить принцип трирівневої ієрархії (мікро-, макро- і мегарівень), що дає змогу

класифікувати помилки не лише за мовними ознаками, а й за дискурсивними та когнітивними чинниками.

Інтеграція *порівняльного розсліду* та *критичного опису* дозволяє не лише виявити відмінності в множинних перекладах, а і сформулювати релевантні практичні рекомендації щодо юридичного перекладу, що ґрунтуються на якісному розборі перекладацьких рішень. Додамо, що з метою оптимізації в цій частині дослідження запроваджено систему умовних позначень: *BT* – вихідний текст; *ПА* – перекладацьке рішення перекладової агенції; *C1-C9* – рішення студентів-перекладачів.

3.3.1. Порівняльний розсліду множинних перекладів та критичний опис перекладацьких рішень

З огляду на обсяг вихідного тексту та мету дослідження, порівняльний розсліду множинних перекладів сконцентрований довкола перекладацьких рішень щодо ключових смислових елементів – атракторів. Як відомо, *«під час перекладу спеціальних текстів роль атрактора виконує один із видів інформації, призначеної для передачі: структурно-семантична, комунікативно-прагматична, дискурсивно-ситуативна, дискурсивно-фахова, а також фонова»* [14].

У досліджуваному вихідному тексті атрактором є *дискурсивно-фахова інформація*, адже судове рішення є офіційним процесуальним документом, що регламентує права й обов'язки сторін та спирається на встановлені правові норми, містить посилання на нормативно-правові акти та використовує усталені юридичні конструкції. У такому разі переклад має бути зосереджений не лише на відтворенні фактичної інформації, а й на забезпеченні відповідності мовно-правовим нормам цільової культури. *Дискурсивно-фахова інформація* втілена в юридичній термінології та юридичних кліше, стандартних формулюваннях та, подекуди, невербальних елементах. Від адекватного її відтворення залежить зокрема правильне розуміння правових наслідків реципієнтами.

Здійснений порівняльний розгляд множинних перекладів та перекладацьких рішень засвідчив широкий спектр помилок. Водночас ми пропонуємо зосередитися на найбільш релевантних і репрезентативних прикладах для формулювання практичних рекомендацій із покращення якості юридичного перекладу. Перш за все, за необхідне вважаємо порівняти відтворення основоположних термінів процесу розірвання шлюбу (див. Табл. 13).

Термін	C1-C9	ПА
рішення	Beschluss (3), Urteil (2), Entscheidung (2), Gerichtsentscheidung, Gerichtsbeschluss,	Urteil
позивач	Kläger (7), Antragsteller, Kläger/Antragssteller	Kläger
відповідачка	Beklagte (7), Antragsgegnerin, Antraggegnerin (<i>*ортографічна хиба – I. T.</i>)	Beklagte
секретар	Gerichtsschreiber, Sekretärin, Gerichtssekretär, Gerichtsschreiber (Sekretär), Bearbeiter/in / Schriftführer/in, Gerichtsschreiber/Sekretär/Schriftführer	Gerichtsschreiber
позов про розірвання шлюбу	Klage über die Scheidung, Klage über die Ehescheidung, Anspruch über die Ehescheidung, Klage auf Scheidung, Klage auf Ehescheidung, Scheidungsantrag, Antrag/Klage über die Ehescheidung	Klage auf Scheidung

апеляційна скарга	Berufung, Berufungsklage, Berufung / Berufungseinlegung	Berufung
місце реєстрації	Wohnsitz (5), Wohnadresse, Wohnort (2), Registrierungsort	Ort der Registrierung
справа №	Aktenzeichen Nr. (2), Aktenzeichen (Az.) (2), Fall(-Sach)nummer:, Akt Nr., Fall Nr., Geschäfts-Nr. №, Eintragungsnummer Nr.	Rechtssache Nr.
провадження №	Verfahrensnummer Nr. (3), Verfahren Nr. (2), Dossiernummer, Verfahren Nr., Провадження № (<i>не перекладено – I. T.</i>), Verfahren:	Verfahren Nr.

Табл. 13. Множинні відповідники до основоположних термінів процесу розірвання шлюбу

Насамперед варто констатувати, що відтворенню термінології притаманний брак єдності між виконавцями перекладового замовлення. На нашу думку, багатоваріантність перекладацьких рішень свідчить про нестандартизованість юридичної термінології на німецько-українській та українсько-німецькій лексикографічній площині.

Окрім того, характерною ознакою студентських перекладів є недостатній рівень термінологічної визначеності: констатуємо спроби уникнути вибору точного відповідника (однією з причин таких перекладацьких рішень, на нашу думку, є нерозкриття експериментального характеру замовлення) за допомогою подання альтернативних варіантів через скісну ризик (наприклад, «*Kläger/Antragsteller*»). Використання таких подвійних форм є неприйнятним для фахового юридичного перекладу, а надто – якщо, як у зазначеному випадку, перекладач поєднує терміни, що функціують у різних юрисдикціях права ФРН: добровільній («*Antragsteller*») та позовній («*Kläger*»). Такий переклад втрачає юридичну визначеність та руйнує логіку правової аргументації.

Загалом, порівняльний розслід 10 множинних перекладів засвідчив, що лише в 1 випадку з 10 найменування сторін процесу були відтворені правильно: використано терміни «*Antragsteller*» та «*Antragsgegnerin*» (С8). 8 перекладів містили помилкові терміни «*Kläger*» та «*Beklagte*», які є характерними для позовного провадження в Україні та не відповідають терміносистемі добровільної юрисдикції ФРН. Ще в одному перекладі (С9) терміни були відтворені частково правильно: було використано подвійну форму «*Kläger/Antragsteller*» та термін «*Antraggegnerin*» (орфографічна помилка – І. Т.).

Термін на позначення офіційного документа, що засвідчує розірвання шлюбу – «*Beschluss*», який є адекватним відповідником у контексті розірвання шлюбу в правовій культурі ФРН, було використано лише в трьох перекладах. В одному випадку було вжито форму «*Gerichtsbeschluss*». Хоча додавання компонента «*Gerichts-*» не є грубою помилкою, така конструкція є надлишковою, оскільки в правовій практиці ФРН термін «*Beschluss*» уже містить вказівку на те, що рішення ухвалив суд. У двох перекладах було вжито термін «*Urteil*», що є хибним перекладацьким рішенням, адже в справах щодо розірвання шлюбу, які регулює добровільна юрисдикція, використовують лише термін «*Beschluss*». Ще у двох перекладах зафіксовано варіанти «*Entscheidung*» та «*Gerichtsentscheidung*». Поняття «*Entscheidung*», які є надто загальними й не фіксують специфіки процесуальної форми ухваленого акту.

Жоден із десяти проаналізованих перекладів не містив правильного терміна на позначення секретаря судового засідання – «*Urkundsbeamter der Geschäftsstelle*», що його використовують в автентичних рішеннях ФРН. Натомість виконавці перекладу (як студенти, так і перекладова агенція) вдавались до калькування українських термінів («*Gerichtsschreiber*», «*Sekretärin*», «*Gerichtsssekretär*», «*Gerichtsschreiber (Sekretär)*», «*Bearbeiter/in/Schriftführer/in*»).

На нашу думку, такі показники свідчать про недостатню обізнаність виконавців перекладу з особливостями термінології юридичного дискурсу ФРН та нехтування аналізою паралельних текстів (рішень про розірвання шлюбу в

Україні та ФРН). Примітно, що серед виконавців, які застосували правильні або частково правильні перекладацькі рішення щодо відтворення термінології, переважали студенти-перекладачі. Використання загальних або невідповідних термінів, які не фіксують процесуальної специфіки свідчить про брак фахової юридичної компетенції перекладача та є яскравим прикладом *дискурсивно-фахових помилок* у юридичному перекладі.

Особливого дослідницького інтересу в межах порівняльного розсліду множинних перекладів набуває аналіза відтворення стандартного формулювання з українських рішень про розірвання шлюбу: «*Згідно із ч. 2 ст. 104 СК України шлюб припиняється внаслідок його розірвання*». Примітно, що це речення містить дві окремі правові категорії: припинення (нім. *Auflösung*) та розірвання шлюбу (нім. *Scheidung*). Як ми вже встановили в Розділі 2, лексикографічним джерелам на німецько-українській площині притаманне помилкове ототожнення цих понять. Аналіза перекладацьких рішень може продемонструвати рівень термінологічної обізнаности перекладачів. Порівняймо:

C1-C9	ПА
<p>«... <i>wird die Ehe durch ihre Auflösung beendet</i>», «... <i>endet eine Ehe durch ihre Auflösung</i>», «... <i>wird eine Ehe durch Scheidung aufgelöst</i>», «... <i>wird die Ehe durch Scheidung beendet</i>», «... <i>endet eine Ehe durch Scheidung</i>» (2), «... <i>endet die Ehe infolge ihrer Auflösung</i>», «... <i>wird die Ehe geschieden/durch ihre Auflösung beendet</i>», «... <i>endet eine Ehe durch/infolge ihre/r Auflösung</i>»</p>	<p>«...<i>wird die Ehe durch ihre Auflösung beendet</i>»</p>

Табл. 14. Відтворення правових категорій припинення та розірвання шлюбу

Отже, перекладачі дійсно не диференціюють термінів *Auflösung* (ширший термін, що позначає всі випадки завершення шлюбних правовідносин) та *Scheidung* (розірвання шлюбу як специфічну підставу припинення шлюбу). У 6 випадках з 10 поняття «розірвання шлюбу» відтворено за допомогою терміна «*Auflösung*». У 9 випадках з 10 поняття «припинення шлюбу» відтворено за допомогою загальноживаних нефахових лексем («*beendet*», «*endet*»). Правильним є лише одне перекладацьке рішення («... *wird eine Ehe durch Scheidung aufgelöst*») (C2), хоч у перекладі хибно вжито неозначений артикль.

Проаналізовані перекладацькі рішення є прикладом *дискурсивно-фахових помилок*, адже відображають невміння перекладача розрізняти й адекватно відтворювати правові категорії вихідної правової системи засобами цільової мови. Такі помилки спричиняють викривлення термінологічної структури спеціалізованого юридичного дискурсу, що суттєво знижує якість юридичного перекладу.

Резолютивна частина є найважливішим елементом судового рішення, адже в ній подано остаточне, юридично зобов'язувальне волевиявлення суду, що має прямі правові наслідки. Як відомо, в українських рішеннях суду перехід до цієї частини завжди візуально виокремлений, зокрема через подання кожної літери процесуальної формули «*в и р і ш и в*» із відступами між ними та жирним шрифтом. Порівняймо відтворення (*оригінальне форматування збережено – I. T.*):

BT	«Керуючись ... суд, - в и р і ш и в:»
ПА	«Gestützt auf ... hat das Gericht ENTSCHEIDEN:»
C1	«Unter Berücksichtigung ... ENTSCHEIDET DAS GERICHT:»
C2	«Unter Bezugnahme auf ... traf das Gericht

	d i e E n t s c h e i d u n g : »
C3	«Gemäß den ... hat das Gericht BESCHLOSSEN:»
C4	«Gestützt auf ... hat das Gericht – b e s c h l o s s : »
C5	«Basierend auf ... entscheidet das Gericht: entschieden:»
C6	«Geleitet von den ... beschlossen:»
C7	«Unter Berücksichtigung ... hat das Gericht beschlossen»
C8	«Auf der Grundlage von ... das Gericht beschloss»
C9	«Unter Bezugnahme auf ... hat das Gericht beschlossen:»

Табл. 15. Відтворення переходу до резолютивної частини

Як бачимо, оригінальне форматування було збережено лише у двох випадках, проте з лінгвістичного погляду більшість перекладацьких рішень є виправданими. Однак наявні й деякі стилістичні хиби: йдеться про використання формульовань, що не відповідають жанрово-стилістичним нормам судового рішення у ФРН: «*Geleitet von den*», «*Basierend auf*», «*entscheidet das Gericht*». Наявні і граматико-синтаксичні хиби: неправильна побудова граматичного часу Perfekt («*hat beschloss*»), поєднання Präsens та Partizip II («*entscheidet das Gericht: entschieden:»*). Такі перекладацькі рішення є прикладом *дискурсивно-цільових помилок*.

Важливим є і відтворення безпосередніх розпоряджень суду в резолютивній частині. Як ми вже встановили, проаналізувавши власну створену емпіричну базу, в українських рішеннях із цією метою вживають наказовий

спосіб, а в рішеннях ФРН – *Präsens Indikativ* або *Vorgangspassiv Präsens*.
Порівняймо переклади:

ВТ	C1-C9	ПА
«Позов ... – задовольнити»	«Die Klage ... wird stattgegeben» (3), «Die Klage ... stattzugeben», «Den Klageantrag ... zu befriedigen», «Der Antrag ... wird stattgegeben», «Klage ... – stattzugeben», «die Klage abzuhelpen», «Die Scheidungsklage den Scheidungsantrag ... stattzugeben»	«Die Klage ... soll genehmigt werden»
«Шлюб ... – розірвати»	«Die Ehe ... wird geschieden» (5), «Die Ehe ... aufzulösen», «Die Ehe ... – aufzulösen», «Die Ehe ... wird aufgelöst (geschieden)», «Die Ehe ... ist zu scheiden»	«Die Ehe ... soll aufgelöst werden»

Табл. 16. Граматичне вираження розпоряджень суду

Зауважмо, що в такому контексті конструкції з «*zu* + *Infinitiv*» та модальним дієсловом «*sollen*» використовувати не варто, адже вони не відповідають функціонально-жанровим нормам оформлення резолютивної частини судових рішень у ФРН. Будь-які відхилення від жанрово-стилістичних норм судового рішення у вихідній культурі, зокрема в граматичному вираженні розпоряджень суду, є *дискурсивно-цільовими помилками*.

Окрім того, серед множинних перекладів можна виділити *дискурсивно-фахові помилки*. Йдеться, зокрема, про помилкове вживання термінів «*Klage*», «*Klageeintrag*», «*Scheidungsklage*», а також про помилкове використання лексеми «*auflösen*» у 4 випадках: адже у вихідному тексті йдеться про розірвання шлюбу, а не його припинення.

Увагу варто приділити й відтворенню українських юридичних реалій. Адекватне відтворення термінів, притаманних лише українській правовій системі, а також назв українських судових та державних органів у перекладі є необхідною умовою збереження юридичної автентичності документа, правильного ідентифікаційного зв'язку суб'єктів права, процесуальної валідності рішення та забезпечення його потенційного міжнародного визнання.

ВТ	C1-C9	ПА
<i>РНОКПП</i>	<i>Steueridentifikationsnummer</i> (3), <i>Steuernummer</i> (2), <i>Identifikationsnummer</i> (2), <i>Identifikationsteuernummer,</i> <i>Registrierungsnummer</i> der <i>Steuerkarte des Steuerpflichtigen</i>	<i>Eintragungsnummer</i> <i>der Registrierkarte</i> <i>des Steuerzahlers</i>
<i>Шевченківський районний суд м. Києва</i>	<i>Bezirksgericht Schewtschenkiwskyj</i> <i>der Stadt Kyjiw</i> (4), <i>Schewtschenkiwskii Bezirksgericht</i> <i>der Stadt Kyjiw,</i> <i>Schewtschenkiwskij Bezirksgericht</i> <i>der Stadt Kyjiw,</i> <i>Schewtschenkiwskyj-</i> <i>Bezirksgericht der Stadt Kyjiw,</i> <i>Gericht des Schewtschenkiwskyj</i> <i>Bezirks von Kyjiw, Schewtschenkyj</i> <i>Bezirksgericht der Stadt Kyjiw</i>	<i>Schewtschenkiwskyj-</i> <i>Bezirksgericht</i> der <i>Stadt Kyjiw</i>
<i>Державна казначейська служба України</i>	<i>Hauptverwaltung des Staatlichen</i> <i>Schatzamts der Ukraine</i> (5), <i>Hauptverwaltung der Staatlichen</i> <i>Schatzkammer, Hauptverwaltung</i>	<i>Hauptabteilung</i> des <i>Staatlichen</i> <i>Schatzamtes</i> der <i>Ukraine</i>

	<i>des Staatlichen Schatzamtsdienstes der Ukraine, Hauptverwaltungsamt der Staatlichen Schatzamtsbehörde der Ukraine, Hauptabteilung des Staatlichen Finanzdienstes der Ukraine</i>	
<i>Київський апеляційний суд</i>	<i>Berufungsgericht Kyjiw (6), Kiewer Berufungsgericht, Kyjiw Appellationsgericht, Kyjiwer Berufungsgericht</i>	<i>Berufungsgericht Kyjiw</i>

Табл. 17. Відтворення українських юридичних реалій

Спостерігаємо різноманітність перекладацьких рішень щодо відтворення українських юридичних реалій німецькою мовою. Загалом немає єдино правильних варіантів відтворення таких одиниць. На нашу думку, найважливішим є уникати довільних адаптацій назв офіційних установ.

У множинних перекладах помічаємо декілька прикладів неправильної транскрипції власних назв («*Schewtschenkiwskii*», «*Schewtschenkiwskij*», «*Kiewer*»), що, зокрема, суперечить постанові КМУ №55 від 27.01.2010. На нашу думку, неправильне написання топоніма «*Шевченківський*» є *структурно-семантичною помилкою*, адже в цьому разі порушено графічно-морфологічну норму відтворення власних назв. Цікавим випадком є неправильна транслітерація топоніма «*Київ*». У сучасному дипломатичному та культурному контексті вибір змосковщеного написання назви української столиці імпліцитно свідчить про незнання або нехтування політично значущою нормою, тож, на нашу думку, таку помилку варто класифікувати не лише як *структурно-семантичну*, а й *фонову*. До такої ж проблеми варто віднести і змосковщене написання української валюти – «*Griwna*» (С6).

Надважливими є і невербальні елементи – зображення малого Державного Герба України та QR-код. Порівняймо, як їх було відтворено:

C1-C9	ПА
«/Staatswappen der Ukraine/» (2), «<Staatswappen der Ukraine>» (2), «/Wappen der Ukraine/», «Zeichen: /Wappen der Ukraine/», – (*невербальний елемент випущено – І. Т.), «/Wappen/», «/kleines Staatswappen der Ukraine/»	«/Staatswappen der Ukraine/»
– (*невербальний елемент випущено – І. Т.) (3), «<QR-Code>» (2), «<QR-Kode>», «/unterschrift/», «/Stempel/», «/QR-Code/»	«/QR-Code/»

Табл. 18. Відтворення невербальних елементів

Отже, у більшості випадків перекладачі дотрималися правил відтворення невербальних елементів у перекладі, однак у деяких випадках такі елементи було випущено чи хибно ідентифіковано.

Безумовно, паралельні тексти становлять важливе джерело автентичної термінології для перекладача, однак їхнє використання в перекладацькій практиці вимагає усвідомленого підходу. Якщо перекладач спирається на термінологічні особливості добровільної юрисдикції, то адаптувати необхідно всі терміни, що відображають процесуальну специфіку. Недостатньо уважна робота з термінологією призводить до *міжсистемної термінологічної інтерференції* (поєднання в одному документі термінів добровільної та позовної юрисдикції). Розгляньмо деякі приклади роботи, де було використано правильні терміни позовної юрисдикції на позначення сторін процесу:

BT	C8
« PISENHIA »	« BESCHLUSS »

<p>«26 березня 2024 року Шевченківський районний суд м. Києва ... розглянув ... справу за позовом ... про розірвання шлюбу...»</p>	<p>«Am 26. März 2024 hat das Gericht ... die Klage ... auf Scheidung... »</p>
<p>«В жовтні 2023р. позивач *** звернувся до Шевченківського районного суду м. Києва з позовом до відповідачки *** про розірвання шлюбу. Свої позовні вимоги позивач обґрунтовував тим, що... »</p>	<p>«Im Oktober 2023 reichte der Antragsteller beim Gericht des Schewtschenkiwskyj Bezirks von Kyjiw eine Scheidungsantrag gegen der Antragsgegnerin XXX ein. Der Antragsteller stützte seine Klage auf die Tatsache, dass... »</p>
<p>«06 грудня 2023р. на адресу суду надійшла заява від відповідачки про визнання позову»</p>	<p>«Am 06. Dezember 2023 ging bei Gericht eine Erklärung/Bewerbungsschreiben der Antragsgegnerin ein, in der sie die Klage anerkannte»</p>
<p>«Рішення суду може бути оскаржене протягом... »</p>	<p>«Gegen die Gerichtsentscheidung kann innerhalb von ... eine Berufungseinlegung angekündigt werden»</p>
<p>«Рішення суду набирає законної сили після... »</p>	<p>«Die Entscheidung des Gerichts/Das Urteil trifft in Kraft, nachdem... »</p>

Табл. 19. Перекладацькі рішення Студента 8

Як бачимо, у межах одного тексту паралельно функціують терміни обох добровільної («Antragsteller», «Antragsgegnerin», «Scheidungsantrag») та позовної («Klage») юрисдикцій. До того ж, можна спостерегти непослідовне відтворення термінологічного компонента «*рішення*»: попри те, що в цільовому тексті назву документа заголовок відтворено як «*BESCHLUSS*», згодом

перекладач послуговується варіативними термінами «*Gerichtsentscheidung*», «*Entscheidung des Gerichts*» та «*Urteil*» для відтворення терміна «*рішення суду*». Така термінологічна непослідовність нівелює функційну та жанрову релевантність цільового тексту щодо стандартів судової документації ФРН та ускладнює його інтеграцію до цільової правової культури.

Також хочемо звернути увагу на подвійну форму «*Erklärung/Bewerbungsschreiben*». Варто наголосити на абсолютній неприпустимості використання терміна «*Bewerbungsschreiben*» як відповідника до «*заяви про визнання позову*», адже поняття «*Bewerbungsschreiben*» взагалі не пов'язане з юридичним дискурсом та позначає супровідний лист до заяви на працевлаштування. У цьому контексті дійсно виправданим було б використання терміна «*Erklärung*». Описані вище перекладацькі рішення є *дискурсивно-фаховими помилками*, щосвідчать про дефіцит знань фахової термінології в юридичній галузі.

Паралельні тексти стануть у пригоді не лише для відтворення термінології, а і стандартизованих формулювань. Розглянемо приклад. Формулювання «*В шлюбі в сторін народився син: ...*» є розповсюдженим в українських рішеннях про розірвання шлюбу. Проаналізувавши авторську емпіричну базу, можемо стверджувати, що рішення ФРН теж часто містять формулювання, що передають схожий сенс: «*Die Beteiligten sind die Eltern des am ... geborenen Sohnes...*».

Надважливою в юридичному перекладі є послідовність. Так, у вихідному тексті речення «*В шлюбі в сторін народився син: ...*» вжито двічі в різних частинах тексту. У перекладі, виконаному перекладовою агенцією, це речення перекладено два рази зовсім инкаше. Порівняймо: «*Die Parteien haben einen Sohn aus der Ehe hervorgebracht: ...*», «*Die Parteien haben während der Ehe einen Sohn bekommen: ...*». У 5 роботах студентів-перекладачів обидва речення є абсолютно ідентичними, ще в 4 різняться несуттєво.

Важливим є і дотримання юридичного стилю викладу. Так, словосполучення «*в шлюбі*» в 4 роботах студентів-перекладачів було відтворено

як «*während der Ehe*» (до прикладу, «*Während der Ehe wurde ein Sohn geboren...*»). І хоч такі варіанти є абсолютно правильними з лінгвістичного погляду, для юридичної мови ФРН типовими вони не є. Таке порушення жанрово-стильових норм цільової мови є прикладом *дискурсивно-цільової помилки* та свідчить про брак жанрово-стильової компетенції перекладача у юридичному дискурсі ФРН.

Також наголосимо, що, відповідно до § 7 *FamFG*, у провадженнях добровільної юрисдикції сторони процесу позначають як «*Beteiligte*», а термін «*Parteien*» притаманний для справ цивільного процесу [75]. Уживання перекладачами терміна «*Parteien*» є *дискурсивно-фаховою помилкою* та свідчить про брак фахових знань перекладача у юридичному дискурсі ФРН.

Варто розглянути й наочний приклад того, як невизначеність формульовань вихідного тексту створює труднощі для перекладачів. Проаналізуємо перекладацькі рішення щодо речення, про яке йшлося в пп. 3.1.1. «*Частиною 2 ст. 112 СК України передбачено, що суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення*».

У перекладах ПА, С1, С3, С8 збережена синтакса вихідного тексту – підрядне означальне речення розміщено наприкінці, тож збережено й неоднозначність, і реципієнт може помилково сприйняти це речення як таке, що стосується «*Kinder*». Порівняймо: «*...den Interessen eines der Ehegatten und den Interessen ihrer Kinder, die von erheblicher Bedeutung sind...*» (ПА), «*...den Interessen eines der Ehepartner oder der gemeinsamen Kinder, die von wesentlicher Bedeutung sind...*» (С1), «*...den Interessen eines der Ehepartner oder der Kinder, die von wesentlicher Bedeutung sind...*» (С3), «*...den Interessen ihrer Kinder, die von erheblicher Bedeutung sind...*» (С8).

Однакове формулювання містять переклади С2, С6, С9: «*...den Interessen eines der Ehepartner oder den wesentlichen Interessen ihrer Kinder...*», дуже схоже містить переклад С4: «*...den Interessen eines Ehepartners oder den wesentlichen*

Interessen ihrer Kinder...». Усі ці варіанти передають інформацію про те, що істотними є інтереси саме дітей.

Критичне спотворення змісту вихідного тексту містить переклад С7, адже зазначає, що істотне значення мають діти: «...*sowie den Interessen ihrer wesentlich bedeutenden Kinder...*». У перекладі С5 прикметник «істотні» випущено: «...*den Interessen eines der Ehegatten oder ihrer Kinder...*». Такі перекладацькі рішення є *структурно-семантичними помилками*, адже такі вони полягають у втраті або викривленні смислових компонентів, які виражені лексично або синтаксично у вихідному тексті.

Надважливим у юридичному перекладі є і додання приміток перекладача: зокрема, щодо застосованої системи транслітерації та засвідчення повноти та точності перекладу. До прикладу: «*Die Transliteration der Vor-, Vaters- und Nachnamen erfolgte gem. der Verordnung des Ministerkabinetts der Ukraine vom 27. Januar 2010 Nr. 55 (in der geänderten Fassung)*», «*Ich, ***, diplomierter Übersetzer für die deutsche Sprache, beglaube hiermit, dass die vorstehende Übersetzung aus dem Ukrainischen richtig und vollständig ist*». Зазначмо, що в перекладах студентів таких приміток не було, що можна класифікувати як порушення комунікативної ситуації цільового тексту – *дискурсивно-ситуативну помилку*.

Прикладами *адекватного перекладу* є правильне відтворення та використання юридичної термінології, правильне відтворення фактуальної інформації судового процесу (деталей справи, дат, положень судового рішення, процесуальних деталей). Прикладами *прийняттого перекладу* є відтворення в цільовому тексті невербальних елементів, дотримання орфографічних, граматичних та жанрово-стилістичних норм німецької мови, використання юридичних кліше, властивих рішенням про розірвання шлюбу ФРН.

Отже, об'єктом розсліду стали перекладацькі рішення, зокрема щодо відтворення німецькою мовою лексичних, посеред того й термінологічних, компонентів вихідного тексту, типових формул юридичного дискурсу, синтаксичних структур та невербальних елементів, що мають комунікативне значення. У підсумку можна стверджувати, що нам вдалося ідентифікувати

чимало хибних перекладацьких рішень. Найбільшу групу становили дискурсивно-цільові та дискурсивно-фахові помилки. Це свідчить про те, що перекладачі мають недостатній рівень жанрово-стилістичної та фахової (предметної) компетенції в межах юридичного дискурсу ФРН. Для адекватного відтворення усталених юридичних формулювань доцільним буде здійснювати зіставну аналізу паралельних текстів (зокрема рішень про розірвання шлюбу в Україні та ФРН) – це дозволить уникнути невиправданих відхилень від усталених мовних моделей.

3.3.3. Кількісна параметризація результатів

Для кількісної параметризації результатів дослідження було підраховано загальну кількість хибних перекладацьких рішень у кожному з перекладів, виконаних учасниками експерименту. Зазначмо, що кожен випадок повторного хибного перекладацького рішення ми класифікували як окрему перекладацьку помилку. Так, кожне застосування хибних відповідників продовжує справляти вплив на сприйняття цільового тексту, а кожне їхнє повторне вживання все одно передбачає ухвалення перекладацького рішення – бодай на рівні контролю термінологічної послідовності. До того ж, робота з юридичними текстами (зокрема, рішеннями суду) інколи передбачає вибіркоче ознайомлення з їхніми фрагментами – це зумовлює підвищену значущість кожного окремого перекладацького рішення.

Загальна кількість хибних перекладацьких рішень становить: ПА – 66 хибних перекладацьких рішень; С1 – 86 хибних перекладацьких рішень; С2 – 62 хибні перекладацькі рішення; С3 – 68 хибних перекладацьких рішень; С4 – 87 хибних перекладацьких рішень; С5 – 84 хибні перекладацькі рішення; С6 – 75 хибних перекладацьких рішень; С7 – 78 хибних перекладацьких рішень; С8 – 62 хибні перекладацькі рішення; С9 – 64 хибних перекладацьких рішень.

За синергетичною парадигмою виявлені помилки можемо класифікувати так:

- ПА – 12 дискурсивно-цільових помилок, 54 дискурсивно-фахові помилки;
- С1 – 11 дискурсивно-цільових помилок, 2 структурно-семантичні помилки, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 72 дискурсивно-фахові помилки;
- С2 – 4 дискурсивно-цільові помилки, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 57 дискурсивно-фахових помилок;
- С3 – 9 дискурсивно-цільових помилок, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 58 дискурсивно-фахових помилок;
- С4 – 9 дискурсивно-цільових помилок, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 1 фонові помилка, 76 дискурсивно-фахових помилок;
- С5 – 7 дискурсивно-цільових помилок, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 1 структурно-семантична помилка, 75 дискурсивно-фахових помилок;
- С6 – 7 дискурсивно-цільових помилок, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 1 фонові помилка, 66 дискурсивно-фахових помилок;
- С7 – 8 дискурсивно-цільових помилок, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 1 структурно-семантична помилка, 69 дискурсивно-фахових помилок;
- С8 – 8 дискурсивно-цільових помилок, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 53 дискурсивно-фахові помилки;
- С9 – 10 дискурсивно-цільових помилок, 1 дискурсивно-ситуативна помилка, 53 дискурсивно-фахові помилки.

Отож, як помічаємо, усі переклади містять значну кількість хибних перекладацьких рішень. Розмах їхньої варіації є порівняно невеликим. Середня кількість хибних перекладацьких рішень становить 73,2. Перекладами з найменшою кількістю хибних перекладацьких рішень є С2, С8, С9, з найбільшою – С1, С4, С5. Найрозповсюдженішими є дискурсивно-цільові та дискурсивно-фахові помилки, що свідчить про брак фахової та жанрово-стилістичної компетенції не лише студентів-перекладачів, а і професійних

виконавців. Дискурсивно-ситуативні, структурно-семантичні та фонові помилки є поодинокими.

3.4. Завершення: систематизація нового наукового знання та прескриптивне узагальнення

Отримані результати дозволяють підтвердити евристичні гіпотези 4, 5 та 6.

Порівняльний розслід множинних перекладів свідчить про те, що нехтування аналізом контексту цільової правової культури, а також неврахування перекладачем суттєвих відмінностей між юрисдикційними підходами до процесу розірвання шлюбу в Україні та ФРН зумовлюють хибне калькування термінів українського позовного права, загальноправової термінології та усталених юридичних кліше. (4) Це явище дійсно має системний характер та є характерним не лише для студентських перекладів, але і для перекладів, виконаних перекладовою агенцією.

(5) Професійний статус виконавця перекладу дійсно не є надійним індикатором якості юридичного перекладу: три студентські роботи мали нижчу кількість хибних перекладацьких рішень, ніж переклад, виконаний перекладовою агенцією.

(6) Крім того, маркетингова самопрезентація перекладової агенції в цифровому просторі дійсно не корелює з фактичною якістю наданого перекладу. Так, переклад, створений відомою в мережі агенцією, містив 66 хибних перекладацьких рішень, що свідчить про наявність суттєвих проблем із дотриманням стандартів юридичного перекладу попри заявлену фаховість виконавця.

Підрахунок хибних перекладацьких рішень у межах проведеного експерименту дає підстави стверджувати, що юридичний переклад, зокрема в українсько-німецькому напрямку, становить особливо складну галузь перекладацької діяльності. Значну кількість хибних рішень спостерігаємо як у роботах майбутніх фахівців, так і надавачів перекладових послуг, що свідчить про системну проблему якості юридичного перекладу.

Отримані результати вказують на нагальну потребу в цілеспрямованій роботі над створенням фахових термінологічних словників, тематичних баз даних і корпусів паралельних юридичних текстів, які б правили за надійну опору для перекладачів у процесі роботи з юридичними документами. З огляду на велику кількість дискурсивно-цільових та дискурсивно-фахових помилок можемо стверджувати, що важливим є спрямування професійної підготовки перекладачів до розвитку не лише мовної, а й фахової та жанрово-стилістичної компетенції.

Висновки до РОЗДІЛУ 3

Отже, у межах дослідження здійснено сліпий перекладацький експеримент за авторською моделлю М. А. Сайка та К. О. Сайко, що складався із чотирьох фаз: проєктування, збирання, оцінювання та завершення.

Фаза проєктування охоплювала доперекладознавчу аналізу перекладового завдання і формування дослідницької моделі для перевірки шести евристичних гіпотез, зокрема про те, що ані статус виконавця перекладу, ані його самопрезентація не гарантують якості перекладу.

На етапі збирання було залучено дві групи виконавців: перекладову агенцію (1 переклад) та студентів-перекладачів (9 перекладів). Виконавці не були поінформовані про експериментальний характер дослідження, що забезпечило об'єктивність результатів.

Фаза оцінювання передбачала порівняльний розслід множинних перекладів, критичний опис перекладацьких рішень та їхню кількісну параметризацію. Основну увагу приділено відтворенню лексичних, термінологічних, синтаксичних компонентів, а також невербальних елементів юридичного дискурсу. Виявлено значну кількість помилок, переважно дискурсивно-цільових та дискурсивно-фахових, що свідчить про недостатній рівень жанрово-стилістичної та предметної компетенції виконавців.

Кількісна аналіза 10 множинних перекладів засвідчила значну кількість хибних перекладацьких рішень (пересічно – 73,2). Серед помилок переважали

дискурсивно-цільові та дискурсивно-фахові, що свідчить про систематичні проблеми з відтворенням комунікативно-прагматичної та жанрово-стилістичної інформації.

Отримані дані підтвердили гіпотези 4, 5 і 6: (4) як професійні, так і непрофесійні перекладачі часто калькують терміни українського позовного права та ігнорують специфіку правової культури ФРН; (5) професійний статус не є надійним індикатором якості – у трьох студентських перекладах зафіксовано меншу кількість хибних перекладацьких рішень, ніж у перекладі агенції; (6) маркетингова самопрезентація не корелює з фактичною якістю – попри високу популярність у мережі, переклад агенції містив значну кількість хибних перекладацьких рішень.

Загалом дослідження засвідчило системний характер проблем у галузі юридичного перекладу, незалежно від статусу виконавців. Це підтверджує потребу в розробленні фахових термінологічних ресурсів, корпусів паралельних текстів і спрямуванні професійної підготовки перекладачів на розвиток не лише мовної, а й фахової та жанрово-стилістичної компетенції. Прикладами *адекватного перекладу* слугує точне відтворення юридичної термінології та фактичних відомостей судового процесу – зокрема, деталей справи, дат, положень рішення суду та процесуальних аспектів, *прийнятного перекладу* – збереження невербальних елементів у цільовому тексті, дотримання ортографії, граматики та жанрово-стилістичних норм німецької мови, а також використання усталених юридичних формулювань, характерних для рішень про розірвання шлюбу в правовій системі ФРН.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Юридичний переклад – це міждисциплінарне явище на перетині правознавства та перекладознавства, що становить надзвичайно актуальну й перспективну галузь досліджень. В умовах глобалізації та мобільності населення, яка, зокрема, посилена повномасштабною війною, яку розпочала РФ, попит на переклад та визнання юридичних документів за кордоном, зокрема рішень про розірвання шлюбу, постійно зростає.

Оскільки хибні перекладацькі рішення в юридичній галузі можуть спричинити серйозні правові наслідки, виникає необхідність у впровадженні чітких стандартів якості та високих вимог до кваліфікації перекладачів. Це обумовлює необхідність наукових досліджень та систематизації мовно-правових засобів покращення якості юридичного перекладу.

Дослідження сучасного стану розвитку юридичного перекладу засвідчило, що перекладачі, що працюють у цій галузі, стикаються зі значною кількістю викликів, зумовлених розбіжностями правових систем, специфікою юридичної термінології, жанрово-стилістичними особливостями текстів. Аналіза наукової літератури свідчить, що юридичний переклад (зокрема на українсько-німецькій площині) – усе ще відносно недостатньо досліджена галузь в українському науковому дискурсі, що актуалізує потребу в його систематичному вивченні.

Сучасне перекладознавство дедалі більше відходить від традиційної лінгвістичної парадигми, яка вже не відповідає актуальним науковим потребам, і спирається на експериментальні підходи. Ми поділяємо обґрунтованість переходу до актуальних наукових метод дослідів, тож основою цієї кваліфікаційної роботи став сліпий перекладацький експеримент.

Порівняльно-зіставна аналіза нормативно-правових актів України та ФРН, що регулюють процес розірвання шлюбу (СКУ та 4-ої книги BGB), засвідчила значні юридичні та термінологічні розбіжності між правовими системами обох країн. Суттєві труднощі в перекладі спричиняють, зокрема, різні процесуальні підходи до розірвання шлюбу (позовна та добровільна юрисдикція).

Лексикографічна аналіза засвідчила фрагментарне й непослідовне висвітлення термінів сімейного права в лексикографічних джерелах на німецько-українській та українсько-німецькій площині, а також спотворення їх змісту, що вказує на необхідність стандартизації та уніфікації юридичної термінології.

Отже, лексикографічні джерела не забезпечують належного рівня юридичної еквівалентності та відповідності нормативним дефініціям, що унеможлиблює їх використання для досягнення якісно юридичного перекладу. Більш релевантним джерелом вважаємо паралельні тексти. Зіставна аналіза лексичних, термінологічних та граматичних особливостей рішень про розірвання шлюбу України сприятиме адекватному відтворенню правового змісту вихідного тексту в межах юридичної системи ФРН.

У межах розсліду проведено сліпий перекладацький експеримент за авторською моделлю М. А. Сайка та К. О. Сайко для оцінювання якості юридичного перекладу. Ця метода полягає в аналізі трансляту за перекладознавчими критеріями за умови, що виконавці перекладового замовлення не були поінформовані про експериментальний характер завдання, що унеможлиблює підлаштування під очікування дослідника й забезпечує валідність результатів.

У межах сліпого перекладацького експерименту проаналізовано переклади, виконані двома категоріями виконавців: перекладовою агенцією (1 переклад) та студентами-перекладачами (9 перекладів). Модель дослідження передбачала, зокрема, доперекладознавчий розслід вихідного тексту, побудову дослідницької моделі, спрямованої на перевірку шести евристичних гіпотез, зокрема щодо залежності якості юридичного перекладу від професійного статусу та самопрезентації виконавців замовлення, порівняльний розслід множинних перекладів, критичний опис перекладацьких рішень та їхню кількісну параметризацію. Основну увагу приділено відтворенню лексичних, термінологічних, синтаксичних і невербальних компонентів юридичного дискурсу. Прикладами *адекватного перекладу* в проаналізованих множинних перекладах вважаємо правильне відтворення юридичної термінології та

фактичних даних судового процесу – зокрема, обставин справи, дат, положень рішення суду та процесуальних аспектів, *прийнятного перекладу* – збереження невербальних елементів у цільовому тексті, дотримання ортографії, граматики та жанрово-стилістичних норм німецької мови.

Кількісна аналіза 10 множинних перекладів засвідчила таку кількість хибних перекладацьких рішень: ПА – 66 шт.; С1 – 86 шт.; С2 – 62 шт.; С3 – 68 шт.; С4 – 87 шт.; С5 – 84 шт.; С6 – 75 шт.; С7 – 78 шт.; С8 – 62 шт.; С9 – 64 шт. (пересічно – 73,2). До того ж, виявлені помилки класифіковано за синергетичною парадигмою. Найбільше зафіксовано дискурсивно-цільових та дискурсивно-фахових помилок, що вказує на недостатній рівень фахової підготовки та жанрово-стилістичної компетентності як у студентів, так і в професійних перекладачів. Інші типи помилок – дискурсивно-ситуативні, структурно-семантичні й фонові – були поодинокими.

Ці статистичні дані підтверджують евристичні гіпотези 4, 5 та 6. Порівняльна аналіза множинних перекладів засвідчила, що ігнорування контексту правової системи цільової культури та нерозуміння перекладачем відмінностей між процедурами розірвання шлюбу в Україні та ФРН призводять до калькування українських термінів позовного права, загальноюридичної лексики та юридичних кліше.

(4) Це явище має регулярний характер і спостерігається як у студентських, так і в професійних перекладах. (5) Статус виконавця перекладу не гарантує високої якості юридичного перекладу: три студентські версії виявили менше помилок, ніж переклад агенції. (6) Маркетингова репрезентація перекладової агенції в інтернеті не відображає реального рівня якості: так, переклад, виконаний званою в цифровому просторі агенцією, містив 66 помилок.

За підсумками проведеного розслідування можемо стверджувати, що для юридичного перекладу важливим є: враховувати особливості правових систем вихідної та цільової культури, зважати на паралельні юридичні тексти, критично ставитись до відповідників, що їх подають лексикографічні джерела, дотримуватись принципу термінологічної послідовності, послуговуватись

функціональними відповідниками замість калькованих конструкцій. До того ж, на основі результатів дослідження було сформовано українсько-німецький глосарій термінології та кліше рішень про розірвання шлюбу (див. Додаток В) та німецько-український глосарій термінології сімейного права (див. Додаток Г).

Дальші перспективи дослідження можуть охоплювати ґрунтовну термінологічну та лексикографічну роботу на українсько-німецькій та німецько-українській площині, спрямовану, зокрема, на розроблення нових галузевих юридичних глосаріїв та словників, а також на подолання неточностей, хиб та термінологічної непослідовності в уже наявних. Можлива також методологічна робота з модернізації навчальних програм із підготовки галузевих перекладачів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Л. В. Методика семантико-текстуальної експертизи в справах про документальні спори. *Мовознавство*. 2020. № 2. С. 45–52.
2. Артикуца Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. 2015. № 1. С. 15–20.
3. Багатомовний юридичний словник-довідник. І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
4. Балахтар В. В., Балахтар, К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm> (дата звернення: 21.01.2025).
5. Боднар Т. Сімейне право в системі права України. *Юридичний вісник України*. 2013. № 12. С. 15–18.
6. Бойко Я. В. Діахронна множинність перекладів у контексті теорії еквівалентності (на матеріалі українських ретрансляцій трагедій У. Шекспіра). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. № 3 (341). С. 142–151.
7. Головатий С. П. «Верховенство права» не працює: коментар до тексту документа Венеційської комісії «Доповідь про правовладдя» («Report on the Rule of Law»), що її ухвалено на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року. *Право України*. 2019. № 1. С. 5–15.
8. Гончаренко В. Г. та ін. Російсько-українсько-англійсько-німецький юридичний словник. Київ : Либідь, 1995. 240 с.
9. Дворніков А. С. «Проміжна мова» як домінуюча ознака перекладацького стилю Миколи Лукаша (на прикладі перекладу балади Ф. Шиллера «Freundschaft»). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія*. 2012. Вип. 65. С. 45–50.
10. Дорофєєва М. С. Варіантність термінів перекладознавства: проблеми терміновживання і аналізу перекладацьких рішень (експериментально-

- методологічне дослідження) // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2024. № 100. С. 83–95.
11. Дорофеєва М. С. *Методологія перекладознавчих досліджень*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 156 с.
 12. Дорофеєва М. С. *Синергетика перекладу спеціальних текстів (німецько-український напрямок) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.16 – Перекладознавство / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2017. 38 с.*
 13. Дорофеєва М. С. *Синергетика перекладу спеціальних текстів (німецько-український напрямок) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.16 – перекладознавство / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2017. [Рукопис].*
 14. Дорофеєва М. С. *Типологія перекладацьких помилок у парадигмі синергетики // Нова філологія. 2018. № 73. С. 20–26.*
 15. Дужа-Задорожна М., Мюллер М. *Словник соціальної педагогіки / соціальної роботи: німецько-український, українсько-німецький*. Берлін : Verlag des Deutschen Vereins, 2014. 382 с.
 16. Жегулін Ю. *Доктрина підняття корпоративної завіси проти доктрини суб'єктної відокремленості корпорації. Нові реалії українського корпоративного права. Юридичний вісник. 2024. Вип. 1. С. 77–101.*
 17. Жуковська В. В. *Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.
 18. Завадська В. В., Кушлаба М. П. *Сучасна українська мова в контексті культури: навч. посіб.* Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 232 с.
 19. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця : Нова книга, 2014. 576 с.
 20. Касяненко Д. С. *Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС у контексті євроінтеграції України : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Касяненко Дар'я Сергіївна. – Київ, 2015. – 220 с.*

- 21.Кисільова Е. А. Лінгвістична експертиза як мовознавче дослідження у юридичній практиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2021. № 49. С. 130–134.
- 22.Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям). Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
- 23.Ківалов С. В. Німецько-український словник юридичних термінів. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. 512 с.
- 24.Кісельова А. А. Розповсюджені мовні помилки в текстах судових рішень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2018. № 32, т. 3. С. 85–88.
- 25.Кобзева Т. А., Шапіро В. С. Сімейне право України: навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2015. 90 с.
- 26.Коломоєць Т. О., Іваненко С. В. Українсько-німецький / німецько-український словник юридичних термінів. Близько 10 тис. термінів. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 325 с.
- 27.Конституційне право зарубіжних країн : навч. посіб. М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін. ; за заг. ред. В. О. Ріяки. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
- 28.Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. Київ: Дрім Арт, 2013. 224 с.
- 29.Левицький К. Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних. Л. : НТШ, 1893. 528 с.
- 30.Левицький К. Німецько-український правничий словар. Друге поправ. і доп. видання. Відень : Австр. держ. друкарня, 1920. 494 с.
- 31.Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 200 с.
- 32.Любчук Н. В. Особливості юридичного перекладу в контексті міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного*

- гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2018. № 37, т. 4. С. 126–129.
33. Матвеева С. Критерії відбору та первинна обробка емпіричного матеріалу паралельного корпусу юридичних текстів. *Forum Filologiczne Ateneum*. 2019. Т. 1, № 7. С. 167–181.
34. Матушак М. Р. Порівняльно-правова характеристика поняття договору найму (оренди) нерухомого майна в цивільному праві України, Російської Федерації, Франції та ФРН. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Правознавство*. 2015. Т. 20, Вип. 2 (27). С. 146–153.
35. Міщенко А. Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу : монографія. Вінниця : Нова Книга, 2013. 448 с.
36. Полтавська В. В. Деякі лексичні помилки в мові та мовленні юристів як показник низького рівня мовної культури. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2017. С. 123–128.
37. Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF> (дата звернення: 21.01.2025).
38. Рабінович П. М., Дудаш, Т. І. Юридична техніка: поняття, структура, функції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 3–12.
39. Резникова М. О. Позовне (загальне та спрощене) та окреме провадження як прерогатива розгляду та вирішення справ, які виникають зі шлюбних правовідносин. У: *Правова доктрина і практика в умовах євроінтеграційних трансформацій: колективна монографія*. За ред. В. В. Баранніка, О. І. Харитонові. Рига : Baltija Publishing, 2023. С. 150–175. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-440-5-9> (дата звернення: 07.05.2025).
40. Розлад. Словник.уа. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=розлад> (дата звернення: 07.05.2025).

- 41.Рябокінь Н. О., Кузьменко А. С. Труднощі перекладу юридичної лексики й термінології. *Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми філології та перекладознавства»*. 2024. С. 45–50.
- 42.Рябокінь Н. О., Стукаленко В. В. Поняття еквівалентності, адекватності та повноцінності в перекладі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 3 (334). С. 45–52.
- 43.Сайко К. О., Сайко М. А. Сліпий перекладацький експеримент: крізь терни до якості. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. № 3 (210). С. 265–273.
- 44.Сайко К. О., Сайко М. А., Дорофєєва М. С. Людина vs машина: 10 випадків (не)якісного перекладу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції в перекладознавстві»*. Київ, 2024. С. 112–118.
- 45.Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
- 46.Сивак М. В. Новий великий німецько-український економічний словник. Київ : УБС НБУ, 2008.
- 47.Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 21.01.2025).
- 48.Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР, Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
- 49.Сойко І. В. До питання про концепцію сучасного електронного німецько-українського юридичного словника. *Мовні й концептуальні картини світу*. 2019. Вип. 65(1). С. 123–130.
- 50.Стефурак О. В., Наместюк С. В. Онтологічні характеристики перекладу як «третього коду». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 48, т. 4. С. 123–127.

51. Томіленко Л. М. Ще раз про мовні помилки в юридичних документах (на прикладі договору про надання житлової послуги). *Юридична лінгвістика*. 2020. № 1. С. 60–65.
52. Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. та ін. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків : Право, 2009. 584 с.
53. Цивільний. Освітня Вікіплатформа Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <https://wiki.kubg.edu.ua/Цивільний> (дата звернення: 07.05.2025).
54. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
55. Черноус О. В. Опанування фахової мови на матеріалі текстів судових рішень. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Вип. 2(6). С. 106–112.
56. Черноус О. В. Пунктуаційні помилки в текстах судових рішень. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2014. Вип. 15. С. 170–176.
57. Шаблій О. А. Переклад юридичних текстів (на матеріалі правничих термінологічних систем ФРН та України): навч. посіб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 247 с.
58. Шлоер Б., Сойко І. Німецько-українсько-російський коментований словник з адміністративного права. За заг. ред. Б. Шлоера, Ю. Зайцева. Київ : Український центр правничих студій, 2003. 464 с.
59. Шопін П. Ю. Методичні рекомендації з перекладу документів особового походження з української мови на англійську для студентів спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 – германські мови й літератури (переклад включно), перша – англійська. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. 55 с.

- 60.Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1.
- 61.Національна мова. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-71057> (дата звернення: 21.01.2025).
- 62.Beglaubigte Übersetzung eines Scheidungsurteils. SL Translations. Режим доступу: <https://sltranslations-beglaubigte-uebersetzungen.de/beglaubigte-uebersetzung-scheidungsurteil-scheidungsbeschluss/#einleitung> (дата звернення: 07.05.2025).
- 63.Biel Ł., Engberg J., Martín Ruano R., Sosoni V. (Eds.). Research Methods in Legal Translation and Interpreting: Crossing Methodological Boundaries. London; New York : Routledge, 2019. 232 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781351031226> (дата звернення: 07.05.2025).
- 64.Borja Albi A., Prieto Ramos F. (eds.). Legal Translation in Context: Professional Issues and Prospects. Bern : Peter Lang, 2013. 315 p.
- 65.Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb> (дата звернення: 07.05.2025).
- 66.Cao D. Translating Law. Clevedon : Multilingual Matters, 2007. 296 p.
- 67.Daems J. A translation robot for each translator? A comparative study of manual translation and post-editing of machine translations: Process, quality and translator attitude : doctoral dissertation. Ghent, 2016. 267 p.
- 68.Die deutsch-französische Wahl-Zugewinnngemeinschaft. Rechtsanwalt Lahrman. URL: <https://rechtsanwalt-lahrmann.de/familienrecht/die-deutsch-franzoesische-wahl-zugewinnngemeinschaft/> (дата звернення: 07.05.2025).
- 69.DIN 1460:1982. Umschrift kyrillischer Alphabete. Berlin : Deutsches Institut für Normung, 1982. 4 S.
- 70.Eherecht in Deutschland. Bundesministerium der Justiz. – Режим доступу: https://www.bmj.de/DE/themen/gesellschaft_familie/ehe_nichteheliche_gemeinschaft/eherecht/eherecht_node.html (дата звернення: 07.05.2025).

71. Einführung ins Referendariat. ZPO-Skript. URL: https://www.repetitorium-hofmann.de/pdf/einfuehrung_ins_referendariat_zpo_skript.pdf (дата звернення: 07.05.2025).
72. Engberg J. Übersetzen von Gerichtsurteilen: Der Einfluss der Perspektive. In: Sandrini P. (Hrsg.). *Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag, 1999. S. 83–102.
73. Eruz S. Rechtstexte aus der textlinguistischen Perspektive am Beispiel der Ehescheidungsurteile in dem Sprachenpaar Türkisch – Deutsch. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 2007. № 1. S. 27–40. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/10765> (дата звернення: 07.05.2025).
74. Gambier Y., van Doorslaer L. (eds.). *Handbook of Translation Studies. Volume 1*. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2010. 275 p.
75. Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/famfg> (дата звернення: 07.05.2025).
76. Göpferich S. Analyzing LSP Text Types: From Descriptive to Prescriptive Text- (Type) Linguistics. In: Rasmussen W., Simonnæs I. (eds). *Instituttserien NHH*. 1/1998. P. 3–25. URL: https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/2394619/G%C3%B6pferich_1998_Analyzing%20LSP%20Text%20Types.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 30.03.2025).
77. Gotti M. The translation of legal texts: interlinguistic and intralinguistic perspectives. *ESP Today*. 2016. Vol. 4, № 1. P. 5–21.
78. Güterrecht bei Trennung und Scheidung. Bundesministerium der Justiz. URL: https://www.bmj.de/DE/themen/gesellschaft_familie/trennung_scheidung/gueterrecht/gueterrecht_artikel.html (дата звернення: 07.05.2025).
79. Hagemann S. Einführung in die Translationswissenschaft: Lehrbuch und Übungsbuch. Frank & Timme, 2015. 360 S.

80. Handlungen der freiwilligen Gerichtsbarkeit. Landesarchiv Sachsen-Anhalt. URL: <https://lha.sachsen-anhalt.de/onlineangebote/informationen-fuer-familienforschende/quellenbeispiele-des-landesarchivs-in-auswahl/handlungen-der-freiwilligen-gerichtsbarkeit> (дата звернення: 07.05.2025).
81. Holl I. Die kontrastive Textsortenanalyse als Vorstufe zur Übersetzung von Rechtstexten: Deutsche und spanische Scheidungsurteile im Vergleich. *Regional and Legal Language Aspects*. 2011. Vol. 6. URL: <https://doi.org/10.4995/rlyla.2011.90> (дата звернення: 07.05.2025).
82. ISO 17100:2015. Translation services – Requirements for translation services. Geneva : International Organization for Standardization, 2015. 19 p.
83. ISO 20771:2020. Legal translation – Requirements. Geneva : International Organization for Standardization, 2020. 24 p.
84. ISO 9:1995. Information and documentation – Transliteration of Cyrillic characters into Latin characters – Slavic and non-Slavic languages. Geneva: International Organization for Standardization, 1995. 13 p.
85. Juris: база даних правової інформації. URL: <https://www.juris.de> (дата звернення: 07.05.2025).
86. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. 7., aktualisierte Auflage. Wiebelsheim : Quelle & Meyer Verlag, 2004. 343 S.
87. Lambert-Tierrafría S. Templating as a Strategy for Translating Official Documents from Spanish to English. *Meta: Journal des traducteurs*. 2007. Vol. 52, № 2. P. 215–238. URL: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/2007-v52-n2-meta1727/016067ar/> (дата звернення: 07.05.2025).
88. McDonald S. V. Accuracy, readability, and acceptability in translation. *Applied Translation*. 2022. Vol. 16, No. 2. P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.51708/apprans.v14n2.1238.appliedtranslation.lingcure.org> (дата звернення: 07.05.2025).
89. Millán C., Bartrina F. (Eds.). *The Routledge Handbook of Translation Studies*. London; New York : Routledge, 2013. 592 p.

90. Neubert A. Text and Translation. Leipzig : Verlag Enzyklopädie, 1985. 168 S.
91. On-line-Datenbank für deutsche Rechtsterminologie in ukrainischer Sprache. Hrsg. v. B. Schloer, O. Shablii. Kyiv: Herausgeber Dr. Bernhard Schloer, Dr. Olena Shablii, 2018. URL: <https://rechtsdialog.eu/ua/> (дата звернення: 07.05.2025).
92. Opendatabot. Юридична база даних. URL: <https://opendatabot.ua> (дата звернення: 07.05.2025).
93. OpenJur: юридичний інформаційний портал. URL: <https://openjur.de> (дата звернення: 07.05.2025).
94. Pietrzak A. Übersetzungen des polnischen Strafgesetzbuches ins Deutsche: Rechtsterminologie und Übersetzungsstrategien. Göttingen : V&R unipress, 2023. 234 S.
95. Prieto Ramos F. Implications of text categorisation for corpus-based legal translation research: The case of international institutional settings. *Research Methods in Legal Translation and Interpreting: Crossing Methodological Boundaries*. Eds. Ł. Biel, J. Engberg, R. Martín Ruano, V. Sosoni. London : Routledge, 2019. P. 29–47. URL: <https://doi.org/10.4324/9781351031226-3> (дата звернення: 07.05.2025).
96. Prunč E. Einführung in die Translationswissenschaft: Band 1: Orientierungsrahmen. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2002. 396 S.
97. Reiß K. Texttyp und Übersetzungsmethode : Der operative Text. Kronberg/Ts.: Scriptor, 1976. 95 S.
98. Saiko K., Saiko M. Komponentenkonsistenz als ein qualitätssichernder Aspekt der deutsch-ukrainischen Fachübersetzung. *Alfred Nobel University Journal of Philology*. 2024. № 2 (28). S. 363–379.
99. Saldanha G., O'Brien S. Research Methodologies in Translation Studies. London; New York : Routledge, 2014. 277 p.
100. Sandrini P. Übersetzen von Rechtstexten: Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen : Narr, 1999. 303 S.

101. Šarčević S. New Approach to Legal Translation. The Hague : Kluwer Law International, 1997. 350 p.
102. Scheidung: Wann kann man die Scheidung einreichen? Kanzlei Baranowski. URL: <https://www.kanzlei-baranowski.de/scheidung/Scheidung-wann-einreichen/index.html> (дата звернення: 07.05.2025).
103. Simonnæs I., Kristiansen M. (eds.). Legal Translation: Current Issues and Challenges in Research, Methods and Applications. Berlin: Frank & Timme, 2019. 407 p.
104. Soriano-Barabino G. Comparative Law for Legal Translators. Oxford; Bern; Berlin; Bruxelles; Frankfurt am Main; New York; Wien : Peter Lang, 2016. XIV, 210 p. (New Trends in Translation Studies; Vol. 17). URL: <https://doi.org/10.3726/978-1-78707-040-0> (дата звернення: 07.05.2025).
105. Stolze R. Praxishandbuch Urkundenübersetzung: Fertigkeiten – Terminologie – Rechtssprache. Tübingen : Stauffenburg Verlag, 2014. 397 с.
106. Strafprozessordnung: Gesetz über das Verfahren in Strafsachen. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo> (дата звернення: 07.05.2025).
107. Suprun T. Überblick über die Problematik der Rechtssprache, Rechtsterminologie und Rechtsübersetzung. *Германістика в Україні: науковий журнал*. К. : ВЦ КНЛУ, 2007. Вип. 1. С. 110-117
108. Versorgungsausgleich bei Scheidung. Deutsche Rentenversicherung. URL: <https://www.deutsche-rentenversicherung.de/DRV/DE/Rente/Familie-und-Kinder/Scheidung/versorgungsausgleich.html> (дата звернення: 07.05.2025).
109. Wabnitz R. J. Familienrecht. Socialnet Lexikon. Bonn : socialnet, 27.04.2020. URL: <https://www.socialnet.de/lexikon/450> (дата звернення: 26.01.2025).
110. Weisflog W. E. Rechtsvergleichung und juristische Übersetzung: eine interdisziplinäre Studie. Zürich : Schulthess, 1996. 280 S.

111. YouControl. Юридична база даних. URL: <https://youcontrol.com.ua> (дата звернення: 07.05.2025).
112. Zivilprozessordnung: Gesetz über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo> (дата звернення: 07.05.2025).
113. Zralka P. Legal Terminology Translation: a Case Study. *Across Languages and Cultures*. 2010. Vol. 11, № 1. P. 101–115. URL: <https://doi.org/10.1556/Acr.11.2010.1.4> (дата звернення: 07.05.2025).
114. Zralka P. The EU and the challenges of legal translation. *Journal of Specialised Translation*. Issue 07 (2007). URL: https://jostrans.soap2.ch/issue07/art_zralka.php (дата звернення: 07.05.2025).

ДОДАТОК А. ВИХІДНИЙ ТЕКСТ ТА ЙОГО МНОЖИННІ ПЕРЕКЛАДИ

Доступ до емпіричної бази за покликанням:

<https://drive.google.com/drive/folders/1SI7131mOgNI75Oj2sXYlu8qYCA-zbP4C?usp=sharing>.

Зобр. 1. QR-код з покликом на вихідний текст та його множинні переклади

**ДОДАТОК Б. ЕМПІРИЧНА БАЗА РІШЕНЬ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ
УКРАЇНИ ТА ФРН**

Доступ до емпіричної бази за покликанням:
<https://drive.google.com/drive/folders/1i15kUXbyumbC3LEB3IQpkbXaiIJHxVT7?usp=sharing>.

Зобр. 2. QR-код з покликом на емпіричну базу рішень про розірвання шлюбу України та ФРН

ДОДАТОК В. УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ ТА ЮРИДИЧНИХ КЛІШЕ РІШЕНЬ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ

Терміни

1. апеляційна скарга – **Berufung** (f, -, -en)
2. апеляційний суд – **Berufungsgericht** (n, -(e)s, -e)
3. визнання позову про розірвання шлюбу – **Anerkenntnis** (n, -ses, -se)
des Scheidungsantrags
4. відділ державної реєстрації актів цивільного стану – **Abteilung** (f, -, -
en) **der staatlichen Registrierung von Zivilstandsakten**
5. відмова у відкритті апеляційного провадження – **Nichtzulassung** (f, -, -
en) **des Berufungsverfahrens**
6. відповідач / відповідачка – **Antragsgegner** / **Antragsgegnerin** (m/f, -s/-,
- / -nen)
7. головне територіальне управління юстиції – **territoriale**
Hauptjustizverwaltung (f, -, -en)
8. головуючий суддя (*мовна дев'яція, пропонуємо замінити на терміни
«суддя, що головує» / «головний суддя» – I. T.) – **vorsitzender Richter**
(m, -s, -) / **vorsitzende Richterin** (- / -nen)
9. Державна казначейська служба України (*мовна дев'яція, пропонуємо
замінити на термін «Державна скарбнича служба України») –
Staatliches Schatzamt (n, -(e)s, -ämter) **der Ukraine**
10. закінчення строку подання апеляційної скарги – **Ablauf** (m, -(e)s, -e)
der Beschwerdefrist
11. закриття апеляційного провадження – **Einstellung** (f, -, -en) **des**
Berufungsverfahrens
12. збереження шлюбу – **Aufrechterhaltung** (f, -, -en) **der Ehe**
13. місце реєстрації – **Registrierungsanschrift** (f, -, -en)
14. повернення апеляційної скарги – **Ablehnung** (f, -, -en) **des**
Berufungsantrags

- 15.подавати позов про розірвання шлюбу проти ... – **einen Scheidungsantrag gegen ... einreichen / stellen** (*einreichen – reichte ein – eingereicht / stellen – stellte – gestellt*)
- 16.позивач / позивачка – **Antragssteller / Antragsstellerin** (m/f, -s/-, - / -nen)
- 17.позов про розірвання шлюбу – **Scheidungsantrag** (m, -(e)s, -anträge)
- 18.прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду – **Erlass (m, -es, -e) des Berufungsbeschlusses durch das Berufungsgericht**
- 19.припинення шлюбу – **Auflösung** (f, -, -en) **der Ehe**
- 20.провадження № – **Verfahren №** (n, -s, -)
- 21.проголошення [рішення суду] – **Verkündigung** (f, -, -en)
- 22.рішення – **Beschluss** (m, -es, -beschlüsse)
- 23.РНОКПП – **Steuernummer** (f, -, -n)
- 24.розірвання шлюбу – **Scheidung** (f, -, -en)
- 25.свідоцтво про шлюб – **Heiratsurkunde** (f, -, -n)
- 26.секретар / секретарка судового засідання – **Urkundsbeamter / Urkundsbeamtin** (m/f, -s/-, - / -nen) **der Geschäftsstelle**
- 27.скасовувати рішення – **den Beschluss aufheben** (*aufheben – hob auf – aufgehoben*)
- 28.справа № – **Aktenzeichen №** (n, -s, -)
- 29.сторони – **Beteiligten** (Pl.)
- 30.судове засідання – **Gerichtsverhandlung** (f, -, -en)
- 31.судовий збір – **Gerichtsgebühr** (f, -, -en)

Юридичні кліше

1. свої позовні вимоги позивач обґрунтовував тим, що... – *der Antragsteller stützte seinen Scheidungsantrag darauf...*
2. в шлюбі в сторін народився син/донька ... а – *die Beteiligten sind die Eltern des am ... geborenen Sohnes / der am ... geborenen Tochter*

3. зобов'язати ... – ... *wird verpflichtet, ...*
4. ІМЕНЕМ УКРАЇНИ – *IM NAMEN DER UKRAINE*
5. керуючись ... суд вирішив – *unter Berücksichtigung ... hat das Gericht beschlossen*
6. на адресу суду надійшла заява ... – *ist beim Gericht ein Schriftsatz ... eingegangen*
7. позов ... – задовольнити – *dem Scheidungsantrag wird stattgegeben*
8. рішення набуває юридичної сили – *der Gerichtsbeschluss wird rechtskräftig / der Gerichtsbeschluss tritt in Kraft*
9. спільне господарство сторонами не ведеться – *die Beteiligten führen keinen gemeinsamen Haushalt*
10. судом встановлено – *das Gericht hat festgestellt*
11. шлюб ... – розірвати – *die Ehe wird geschieden*
12. шлюб припиняється внаслідок його розірвання – *die Ehe wird durch Scheidung aufgelöst*
13. шлюбно-сімейних відносин сторони не підтримують – *die Beteiligten unterhalten keine Ehe- und Familienbeziehungen*
14. як вбачається з матеріалів справи – *aus den Akten ergibt sich*

ДОДАТОК Г. НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ СІМЕЙНОГО ПРАВА

1. Aufhebung (f, -, -n) der Ehe – **визнання шлюбу недійсним через порушення встановлених законом умов його укладення**
2. Auflösung (f, -, -en) der Ehe – **припинення шлюбу**
3. Bürgerliches Gesetzbuch (n, -es, -bücher) – **цивільний кодекс ФРН**
4. deutsch-französische Wahl-Zugewinnngemeinschaft (f, -, -en) – **німецько-французький договірний режим спільности приросту майна**
5. Eheauflösung (f, -, -en) durch Tod – **припинення шлюбу в разі смерти одного з подружжя**
6. Gütergemeinschaft (f, -, -en) – **режим повної спільної власности**
7. Gütertrennung (f, -, -en) – **режим повної роздільної власности**
8. Scheidung (f, -, -en) – **розірвання шлюбу**
9. Trennung (f, -, -en) – **окреме проживання**
10. Trennungsjahr (n, -(e)s, -e) – **один рік окремого проживання**
11. Versorgungsausgleich (m, -(e)s, -e) – **механізм розподілу пенсійних прав між подружжям у процесі розірвання шлюбу**
12. Zerrüttung (f, -, -en) – **незворотний розпад шлюбу**
13. Zerrüttungsprinzip (n, -s, -ien) – **принцип незворотного розпаду шлюбу**
14. Zugewinnausgleich (m, -(e)s, -e) – **режим розподілу приросту майна подружжя порівну**
15. Zugewinnngemeinschaft (f, -, -en) – **режим спільности приросту майна**

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Masterarbeit ist den sprachlich-rechtlichen Besonderheiten der Übersetzung von Scheidungsbeschlüssen im ukrainisch-deutschen Sprachpaar gewidmet. Die Aktualität der Untersuchung ergibt sich aus dem wachsenden Bedarf an hochwertigen juristischen Übersetzungen im Zuge der Globalisierung und der verstärkten Migrationsprozesse infolge des russischen Angriffskriegs gegen die Ukraine. In diesem Zusammenhang steigt insbesondere die Nachfrage nach der rechtsgültigen Anerkennung von Scheidungsbeschlüssen in Deutschland, was grundlegende rechtliche Implikationen für das Familien- und Zivilrecht mit sich bringt.

Gegenstand der Untersuchung ist die Qualität juristischer Übersetzungen von Scheidungsbeschlüssen aus dem Ukrainischen ins Deutsche, wobei der Fokus auf den sprachlich-rechtlichen Mechanismen zur Qualitätssicherung auf lexikalischer, terminologischer, grammatischer und funktionaler Ebene liegt. Ziel der Arbeit ist es, linguistische und juristische Aspekte der Übersetzung systematisch zu analysieren und praxisorientierte Empfehlungen zur Optimierung juristischer Übersetzungsprozesse zu formulieren.

Die empirische Basis umfasst ein authentischer ukrainischer Scheidungsbeschluss sowie zehn Übersetzungen desselben (eine von einem Übersetzungsbüro und neun von Masterstudierenden), ferner ein eigens erstelltes Korpus paralleler Scheidungsbeschlüsse aus der Ukraine und der Bundesrepublik Deutschland sowie einschlägige lexikografische Quellen. Methodisch stützt sich die Arbeit auf rechtsvergleichende, korpusbasierte, lexikografische, experimentelle, übersetzungsvergleichende, quantifizierende, fehlerklassifizierende (auf Grundlage der Übersetzungssynergetik) sowie generalisierende Verfahren sowie auf eine sog. «Blindübersetzungsstudie» nach der Modellierung von M. A. Saiko und K. O. Saiko.

Das Forschungskonzept basiert auf sechs heuristischen Hypothesen:

(1) Die Vernachlässigung der Analyse des rechtlichen Kontextes der Ausgangskultur sowie das fehlende Bewusstsein des Übersetzers für die Tatsache, dass das Scheidungsverfahren in der Ukraine dem streitigen Verfahren, in der Bundesrepublik Deutschland hingegen der freiwilligen Gerichtsbarkeit zuzuordnen ist,

führen zur unreflektierten Übernahme terminologischer Elemente der ukrainischen Prozessordnung (z. B. *Urteil, Kläger, Klage*) in die Zieltexte. Diese terminologische Transferleistung erschwert die Erstellung eines funktional relevanten Zieltextes innerhalb der deutschen Rechtsordnung.

(2) Die fehlende Berücksichtigung paralleler juristischer Texte (Scheidungsbeschlüsse aus der Ukraine und Deutschland) im Übersetzungsprozess führt zur inadäquaten Lehnübersetzung allgemeinjuristischer Termini (insbesondere bezüglich der Bezeichnung der Verfahrensbeteiligten) und zur Verwendung ukrainischer juristischer Klischees im Deutschen. Diese Erscheinungen widersprechen der etablierten Termsystematik der deutschen Gerichtssprache und beeinträchtigen sowohl die grammatikalische als auch die stilistisch-genrebezogene Angemessenheit des Zieltextes.

(3) Die inkonsistente und unsystematische Verwendung von Begriffen aus parallelen Texten ohne kritische Reflexion der Unterschiede zwischen den jeweiligen Rechtssystemen führt zu sogenannter intersystematischer terminologischer Interferenz (unser Termin). Dies äußert sich in einer Vermischung von Terminologien beider Gerichtsbarkeiten (z. B. gleichzeitige Verwendung von Begriffen der freiwilligen Gerichtsbarkeit und der streitigen Gerichtsbarkeit), was die funktionale Kohärenz des Zieltextes erheblich einschränkt, seine juristische Interpretierbarkeit erschwert und letztlich die rechtsgültige Anerkennung in der Zielkultur gefährdet.

(4) Die zuvor beschriebenen sprachlich-rechtlichen Abweichungen, wie in den Hypothesen 1 und 2 dargestellt, weisen einen systematischen Charakter auf, da sie in der Mehrheit der studentischen Übersetzungen identifiziert wurden. Daher ist davon auszugehen, dass diese Tendenzen auch in professionellen Übersetzungen – etwa solchen von Übersetzungsagenturen – beobachtbar sind.

(5) Daraus ergibt sich, dass der professionelle Status des Übersetzers (Student vs. Fachübersetzer einer Agentur) kein verlässlicher Indikator für die Qualität juristischer Übersetzungen ist. Die bloße Zugehörigkeit zu einer Übersetzungsagentur oder das Vorhandensein eines Diploms garantiert nicht notwendigerweise die

Einhaltung funktionaler, terminologischer und stilistischer Anforderungen im juristischen Übersetzungskontext.

(6) Die digitale Eigenrepräsentation einer Übersetzungsagentur (z. B. auf Webseiten oder sozialen Medien) korreliert nicht zwingend mit der tatsächlichen Qualität der gelieferten juristischen Übersetzungen. Im Gegenteil kann die Betonung kommunikativer oder werblicher Elemente strukturelle Defizite in der terminologischen, funktionalen und institutionellen Kompetenz maskieren, die jedoch essenziell für die adäquate juristische Repräsentation in der Zielsprache sind.

Die kontrastive Analyse der Scheidungsverfahren nach ukrainischem Familiengesetzbuch und dem vierten Buch des deutschen BGB belegt signifikante terminologische und systemische Unterschiede. Besonders hervorzuheben sind divergierende Zuständigkeitsregelungen (streitige vs. freiwillige Gerichtsbarkeit), die direkte Auswirkungen auf die Wahl funktionaler Entsprechungen in der Zielsprache haben.

Die lexikografische Untersuchung zeigte gravierende Defizite hinsichtlich der Konsistenz und Rechtsäquivalenz einschlägiger zweisprachiger Fachwörterbücher, welche häufig ungenaue Enschreibungen oder Lehnübersetzungen liefern. Im Gegensatz dazu erwiesen sich parallele juristische Texte als zuverlässigere Grundlage für die Ermittlung funktionaler Entsprechungen im Zielsystem.

Die Auswertung des Übersetzungsexperiments ergab, dass weder der professionelle Status des Übersetzers noch dessen kommerzielle Außendarstellung ein Garant für eine qualitativ hochwertige juristische Übersetzung sind. Drei der studentischen Übersetzungen schnitten besser ab als jene des Übersetzungsbüros, welches 66 Fehler aufwies. Die Fehleranalyse anhand der Übersetzungssynergetik identifizierte vorwiegend diskursiv-zielgerichtete sowie diskursiv-fachliche Fehler, was auf eine unzureichende stilistische und fachliche Kompetenz hinweist. Diese Resultate bestätigen die Hypothesen 4, 5 und 6 und unterstreichen die Notwendigkeit einer professionellen und genrespezifischen Ausbildung juristischer Übersetzer.

Die Forschung kommt zu dem Schluss, dass für die Sicherstellung der Qualität juristischer Übersetzungen ein interdisziplinärer Ansatz erforderlich ist, der Kenntnisse

des Rechts, der Sprache und der Übersetzungswissenschaft integriert. Die Berücksichtigung rechtskultureller Unterschiede, die kritische Auseinandersetzung mit vorhandenen terminologischen Ressourcen sowie der Einsatz funktionaler Äquivalente sind unerlässlich, um adäquate und rechtlich tragfähige Zieltexte zu gewährleisten. Die Ergebnisse dieser Arbeit leisten einen wertvollen Beitrag zur Professionalisierung des juristischen Übersetzens im ukrainisch-deutschen Kontext und können für die translatorische Praxis sowie die Ausbildung von Fachübersetzern genutzt werden.